

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK HALK BİLİMİ ANABİLİM DALI

KÜLTÜR, EĞİTİM VE KÜLTÜR EKONOMİSİ KAPSAMINDA
BULMACALARIN İŞLEVLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Fadime TİKBAŞ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nebi ÖZDEMİR

Ankara–2011

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK HALK BİLİMİ ANABİLİM DALI

KÜLTÜR, EĞİTİM VE KÜLTÜR EKONOMİSİ KAPSAMINDA
BULMACALARIN İŞLEVLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Fadime TİKBAŞ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nebi ÖZDEMİR

Ankara–2011

ONAY

Fadime TİKBAŞ tarafından hazırlanan “ Kültür, Eēitim ve Kültür Ekonomisi Kapsamında Bulmacaların İşlevleri ” başlıklı bu çalışma, 10.08.2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliēi ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Halk Bilimi Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Öcal OēUZ

Danışman

Prof. Dr. Nebi ÖZDEMİR

 ye

Yrd. Doē. Dr. Dilek TÜRKYILMAZ

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK HALK BİLİMİ ANABİLİM DALI

KÜLTÜR, EĞİTİM VE KÜLTÜR EKONOMİSİ KAPSAMINDA
BULMACALARIN İŞLEVLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Fadime TİKBAŞ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nebi ÖZDEMİR

Ankara–2011

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK HALK BİLİMİ ANABİLİM DALI

KÜLTÜR, EĞİTİM VE KÜLTÜR EKONOMİSİ KAPSAMINDA
BULMACALARIN İŞLEVLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Fadime TİKBAŞ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nebi ÖZDEMİR

Ankara–2011

ONAY

Fadime TİKBAŞ tarafından hazırlanan “ Kültür, Eēitim ve Kültür Ekonomisi Kapsamında Bulmacaların İşlevleri ” başlıklı bu çalışma, 10.08.2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliēi ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Halk Bilimi Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Öcal OēUZ

Danışman

Prof. Dr. Nebi ÖZDEMİR

 ye

Yrd. Doē. Dr. Dilek TÜRKYILMAZ

GİRİŞ

21. asrın başında dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yaşamın her alanının bir kültür olarak tanımlanma alışkanlığının, eğiliminin ve modasının yaygınlaştığı görülmektedir. Yaşam çeşitli kültür alanlarına bölünerek ifade edilmekte, yapay da olsa, işlevsel, ‘ mikro kültür alanları oluşturma’ süreci yaşanmaktadır. Bilhassa yeni geliştirilen ya da geliştirilecek olan alanlarda mutlaka ‘kültür’ vurgusu yapılmaktadır. Böylelikle sözü edilen alana, unsura, kuruma, sisteme veya faaliyete ‘anlam, derinlik ve güç’ kazandırılmaya çalışılmaktadır. Böyle bir kullanım, profesyonelleşme ile birlikte ‘ekonomik’ anlamlı, işlevli dönüştürüm vurgusuna işaret etmektedir. Yeni yaratılan ve temelde ekonomik boyutu da bulunan alanların, toplum tarafından benimsetilmesi sürecinde ‘...kültürü’ şeklindeki bir kullanım ilk akla gelen uygulamalardandır (Özdemir 2007: 223- 224). Mikro kültür alanları oluşturma sürecinin bir parçası olarak düşünülebilecek bulmacalar, özellikle tüketim ortamlarının zenginliği ve geçirdiği dönüşümler bakımından dikkate değerdir. Hem yazılı hem elektronik kültür ortamında meraklılarını bekleyen, insanlığın yaklaşık olarak son yüz yılına tanıklık eden bulmacalar kimi zaman toplumun bir aynası durumunda günceli yakalamaya çalışırken, kimi zaman dondurulmuş, sürekli yinelenen ancak yenilenmeyen sorularıyla insan zihnini meşgul etmektedir. Fransa’da her gün 5 milyon kişi Türkiye’de en az 1 milyon kişi bulmacaları çözmek için vakit ayırmaktadır.

¹ Turkuvaz Dağıtım Pazarlama verilerine göre 2009 yılında 10 farklı bulmaca dergisi toplamda 100.312 adet satış, 2010 yılı Mayıs ayına değin ise 10 farklı bulmaca dergisi toplamda 30.114 adet satış yapmıştır.² Günlük gazetelerin hepsinde en azından bir bulmaca vardır. Gazetelerle birlikte verilen eklerde ise bulmaca sayfaları 4’ü bulmaktadır. Türk Hava Yolları Kurumsal İletişim Başkanı Zeki Çukur, bir söyleşisinde Türk Hava Yolları’nın dergileri içinde en büyük ilgiyi Skylife dergisinin 8 sayfalık bulmaca ekinin gördüğünü söylemiştir.³ Türk Dil Kurumu, toplumun bulmacaya yönelik ilgisinden yola çıkarak 4 aylık bir çalışmanın ardından Sözbül uygulamasını 2010 yılının Mart ayında başlatmıştır, uygulamaya üye olanların elektronik posta adreslerine her gün bir adet bulmaca gönderilmektedir. Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. Şükrü Haluk Akalın, Türkçenin kullanımında gördükleri en

¹ <http://www.comertce.com/bir-zeka-sporu-bulmaca-cozme/>

² Veriler Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A.Ş. dergiler satış pazarlama müdürü Figen Gül’den temin edilmiştir.

³ <http://www.tumgazeteler.com/?a=5544632>

büyük sorunlardan birinin kişilerin Türkçenin söz varlığını kısıtlı kullanması olduğunu belirterek bulmacaların kelime bilgisini artırmak için önemli birer araç olduğunu ifade eder. Akalın, gazete ve dergilerin yayımladığı bulmaca eklerinin gördüğü ilgiden toplumun bulmaca çözmeye yönelik ilgisini gözlemlediklerini söyleyerek uygulamanın gerekçesini ortaya koyar ve Türk Dil Kurumu olarak bulmaca tutkusunu Türkçenin lehine çevirmek için kullanma çabasında olduklarını dile getirir.⁴ 15 Mart 2010 tarihinde yapılan bir söyleşide Akalın'ın Güzel Türkçe Bulmacası'nın tahminlerinin üzerinde talep gördüğünü, Diyarbakır'dan Danimarka'ya bir ilgi patlaması yaşadıklarını bildirmesi⁵ bulmacaları barındıran uygulamaların büyük ilgiyle karşılanacağını bir göstergesidir.

Bulmacaların kültür eğitiminde önemli bir araç olabileceğine ilişkin bu çalışma ise 2009 yılının Haziran ayında ortaya çıkmıştır. Daha sonra Türk Dil Kurumu'nun 'Sözü' uygulamasının içinde 'Güzel Türkçe Bulmacaları'na yer vermesi tezin önemli bir konuya parmak bastığının kanıtıdır .

Türk Dil Kurumu'nun kısır söz varlığını zenginleştirmek için geliştirdiği ve oldukça ilgi gören 'Güzel Türkçe Bulmacası', daha geniş kapsamda somut olmayan kültürel mirastan yeterince faydalanamaması, popüler alanda geleneksel kültürün kullanılamama sorunu ya da yine Akalın'a gönderme yapılarak söylenecek olursa 'kısır kültür mirası kullanımı' sorununa hazırlanacak bulmacalarla kısmen çare bulunabileceğini gösterir. Gazete, dergi ve internet sitelerinde yayımlanacak bulmacalar bu sorunların çözümünde 'hayata değen' ürünler olarak değerlendirilebilir. Bu çaba 2003 yılında 192 devletin katılımıyla yürürlüğe giren Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması sözleşmesinin 14. maddesindeki (Oğuz 2009 : 172). ' bilginin kuşaktan kuşağa geçişini okul dışı olanaklarla sağlamak' ifadesine de uygun düşmektedir.

Bulmacaların çözümüne ilişkin gözlemlenen bu daimi meşguliyet ve ilgi bulmacaların toplum belleğinde nelere karşılık gelip, nelere araç olduğu ya da olabileceği sorusunu akla getirmektedir. Bu çalışma çoğaltılabilecek soruların özellikle kültür eğitimi kapsamındaki cevaplarını bulmayı, uygulamaya yönelik örnekler sunarak kısmen de olsa araştırmacılara yeni bir yol açmayı amaçlamaktadır.

⁴ <http://www.stargazete.com/guncel/tdk-dan-guzel-turkce-bulmacasi--haber-235462.htm>

⁵ <http://www.haberturk.com/kultur-sanat/haber/200995-tdknin-guzel-turkce-bulmacasi-tuttu>

Birinci bölüm ‘Bulmaca Kavramı ve Tarihi ‘ başlığını taşımaktadır. Bu bölüm kavram olarak bulmacaların ne olduğu, ortaya çıkışı, dünyadaki ilk bulmaca örneği ve özellikle Türkiye’deki durumunun tespitine yöneliktir.

İkinci bölüm ‘ Bulmacaların Yapısı ve Türleri ‘ başlığını taşımaktadır. Bu bölüm hem Türkiye’deki bulmacaların yapısını ortaya koymak hem de bulmaca hazırlayıcılarına rehber olmak düşüncesiyle hazırlanmıştır. Bulmacaların şekil, tür ve içerik bakımından gösterdiği özellikler bu bölümde yer almaktadır.

Üçüncü bölüm ‘Bulmacaların Üretim, Aktarım ve Tüketim Ortamları ‘ başlığını taşımaktadır. Bu bölümde yazılı kültür ortamında bulmacalar; süreli yayınlar, bulmaca kitapları, bulmaca sözlükleri, elektronik kültür ortamında ise televizyondaki bulmaca programları, bulmaca siteleri, bulmaca forumları kapsamında ele alınmıştır. Ayrıca bulmacaların bir diğer tüketim ortamı olarak bulmaca yarışmaları üzerinde de durulmuştur.

Dördüncü bölüm ‘Bulmacaların İşlevleri ‘ başlığını taşımaktadır. Bu bölümde bulmacalar işlevsel açıdan ele alınmakta; bulmacaların eğitim, eğlendirme, kültürel-ekonomik, politik ve kültürel işlevleri sıralanmaktadır. Kültürel işlevler içinde bulmacaların kültür eğitimi işlevi detaylandırılmakta ve kültür eğitiminde kullanılmak üzere hazırlanan bulmaca örnekleri sunulmaktadır.

1. ARAŞTIRMANIN AMACI, KONUSU, ÖNEMİ VE YÖNTEMİ

Araştırmada 1960’lı yıllardan 2010 yılına değin gerek gazetelerde bir bölüm gerekse bağımsız dergiler olarak çözerlere sunulan teknolojik gelişmelerin getirisiyle televizyonlarda yarışma programı haline dönüşen ve son olarak internet aracılığıyla meraklılarını bekleyen, bu görünümüyle geniş bir etki ağı bulunan ve hemen her yerde karşılaşılan bulmacalar önce kendi içinde çözümlenmekte sonra da kültür eğitimi kapsamında incelenmektedir.

Araştırmanın amacı derlenen malzemelerden yola çıkarak bulmacaların dünyadaki ve Türkiye’deki görünümü ortaya koymak; toplum içinde tuttukları yere, üstlendikleri işlevlere ve kazanabilecekleri yeni anlamlara ilişkin değerlendirmelerde bulunmaktır. Böylelikle halkbilimi alanındaki konuya ilişkin boşluk kısmen de olsa doldurulacaktır. Bulmacaların bu değerlendirmeler ışığında yeniden okunması,

bulmaca bilimin halk bilimi içerisinde kendine bir yer bulmasına da yardımcı olacaktır. Araştırma bu kapsamda bir ön-hazırlık olarak değerlendirilebilir.

Halk bilimi alanında, geniş kitlelere ulaşan bulmacalarda kültürel öğelerden ne denli yararlandığı, kültürel değişimleri yansıtıp yansıtmadığı ve kültür aktarımında bir rol oynayıp oynamadığı, kültür eğitiminde kullanılıp kullanılmayacağı, hangi unsurlar üzerine kurulduğu ve oluşturduğu sektörler bakımından hangi ekonomik dönüşümler geçirdiği üzerine bir çalışma yapılmamıştır. Ülkemizde bilimsel bir altyapıya dayanmayan bulmaca hazırlamanın sıralanan unsurlar çerçevesinde ele alınması ve bu alana hizmet edecek bulmaca hazırlayıcıların bilimsel bir ortamda yetişmesi gerekliliği ortadadır. Bu anlamda araştırma bir ön-adım niteliğindedir. Ders kitaplarından başlayarak gazetelerde, dergilerde, televizyonlarda, bağımsız internet sitelerinde ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın internet sitesinde kültür uzmanları tarafından oluşturulacak 'kültür bulmaca ' köşeleri bu çalışmanın uzun vadedeki hedefidir.

Araştırmanın kuramsal çerçevesini yapı çözümlemeleri ve tematik sınıflandırmalar, işlev tespiti ve uygulamalı halk bilimi örnekleri oluşturmaktadır. Bu değerlendirmelerde bulunurken kültürel-ekonomik yaklaşımlardan faydalanılmış ayrıca araştırmada eğitimde yeni yaklaşımlara ve kavramlara da göndermede bulunulmuştur. Mülakat ve anket yöntemlerinden faydalanılarak bulmaca hazırlayıcılar ve çözerler de çalışmaya dahil edilmiştir.

Araştırma Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman gazeteleri başta olmak üzere Akşam, Bugün, Güneş, Haber Türk , Milliyet, Posta, Radikal, Sabah, Star, Takvim, Taraf, Vatan, Vakit, Yeni Asya ve Yeniçağ gazetelerinin bulmacalarını, Hürriyet Bil Bul bulmaca ekini, Vatan Kare Bulmaca ve Bulmaca adlı bulmaca kitaplarını, Hayat Mecmuası, Hürriyet Gösteri, Milliyet Sanat, NTV Tarih ve Ses dergilerini , Milliyet Gazetesi Bulmaca Yarışması'nı, Türk Dil Kurumu'nun Güzel Türkçe Bulmacaları'nı, internetteki bulmaca sitelerini ve bu siteler dahilinde oluşturulan forumları kapsamaktadır. Bu kapsamda 300 bulmaca incelenmiş, ortaöğretim düzeyindeki 200 öğrenciye eğitimde bulmaca kullanımıyla ilgili ne düşündükleri sorulmuş, 10 bulmaca çözer ile mülakat yapılmıştır.

Araştırmada genel durumu ortaya koyabilmek adına 1960'lı yıllardan 2010 yılına değin elli yıllık sreğte bulmacalar incelenmiştir. Araştırma sözcük bulmacaları, sözcük bulmacalar içerisinde de büyük oranda kare bulmacalarla sınırlandırılmıştır. Metinde geçen 'bulmaca ' kelimesi kare bulmacalar sınırlılığıyla ele alınmıştır.

Veriler, bulmacaların derlenmesi, ulusal ve uluslar arası düzeyde kaynakların taranması; bulmaca hazırlayıcılar ve bulmaca zerlerle bulmacaların üretim ve tüketim sreğlerine ilişkin mülakat ve anketlerin yapılması suretiyle elde edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BULMACA KAVRAMI ve TARİHİ

1.1. Bulmaca Kavramı

Kare bulmaca, çarpaz bulmaca olarak da bilinen, daha çok gazete ve dergilerde çıkan yaygın bir sözcük bulma oyunudur. Çoğunlukla boş (beyaz) ve kapalı (siyah) karelere bölünmüş dörtgen biçimli bir diyagramdan oluşur. Diyagramla birlikte biri yatay öteki dikey sözcüklerin tanım ya da ipuçlarını içeren numaralandırılmış iki liste verilir. Listelerdeki numaralar diyagramdaki numaralara denk düşer. Diyagramdaki her boş kareye, numaralı tanım ya da ipuçlarına uygun sözcüğü oluşturacak biçimde bir harf yerleştirilir. Böylece kesişen sözcükler ortak harfler taşır (Anabrittannica Genel Kültür Ansiklopedisi cilt:7).

Ancak rastlanılan bulmaca tanımlarında bulmaca-bilmece karışıklığının yaşandığı, iki kavramın aynı şeymiş gibi anlaşıldığı görülür : Bu tanımlamalardan ikisi şu şekildedir : 1. Gazetelerin, dergilerin türlü biçimlerde düzenledikleri bilmece. (Karacan Büyük Sözlük ve Genel Kültür Ansiklopedisi, Karacan Yayınları) .

2. Gazetelerde çeşitli dergilerde okuyucunun vaktini hoş geçirmesi, boş vaktini değerlendirmesi için resimlerle, kelimeler ve rakamlarla düzenlenen oyunlar da birer bilmedir. Bunlara daha çok bulmaca adı verilir (Hayat Ansiklopedisi 2.cilt, Hayat Yayınları).

Tanımlamalar, bulmacayı bilmecenin bir devamı, dönüşmüş bir şekli olarak görür. Ses benzerliğinin yanı sıra bulmaca ve bilmecenin soru- cevap temeli üzerine kurulması bu karışıklığın bir sebebi olabilir. Bulmaca ve bilmece ilk olarak yaratıldıkları ortam bakımından birbirlerinden farklılaşırlar. Bilmece insanlığa sözlü kültürün armağanıyken bulmaca yazılı kültür keşfidir. Sözlü kültürde bilmece, yazılı kültürde bulmaca 'bilme' tatminini sağlar. Ancak bilmece, cevabını simgesel bir anlatımla, hayal dünyasının daha geniş çağrışım imkanlarından faydalanarak buldururken, bulmaca bilmeceye göre daha düz, direkt cevaplar peşindedir. Bilmecenin ipuçları içindedir ve sadece ipuçlarından sonuca ulaşılabilir, oysa bulmacada bilinen kareler bilinmeyen boş kareleri buldurabilir. Bulmaca soruları çoğunlukla yazılı kültürü referans aldığından ya da herkesçe kabul edilmiş genel geçer bilgileri kaynak olarak kullandığından cevapları tektir, oysa aynı bilmecenin farklı cevapları olabildiği gibi aynı cevabın farklı bilmece soruları da

bulunabilmektedir. Bunlardan hareketle bulmaca ve bilmecenin farklı kavramlar oldukları söylenebilir. İç içe geçtikleri nokta, bulmacalar içerisinde bilmecelerin kullanılabilmesidir. Yaklaşabilecekleri bir diğer nokta ise bilmecelerecek bulmacalardır. Bulmacaların bilmecelereşmesi, günlük hayat deneyimlerinden daha çok yararlanan, sözlü kültüre daha çok atıf yapan, çağrışımlara daha çok izin veren bulmaca sorularının hazırlanmasıyla mümkün olabilir. Deyim ve atasözlerini kaynak olarak kelimeyi buldurmaya yönelik sorular bu bağlamda kullanılabilir. Örneğin, beyaz kelimesini buldurmak için; 'Bir renk' türünden kalıplaşmış soru biçimlerinin yerine 'Zürefanın düşkününü kışın bu renk giyer .' sorusu sorulabilir. 'Zürefanın düşkününü beyaz giyer kış günü. 'atasözünü kültürel belleğinde barındıran çözer, sorunun kendisine işaret ettiği cevabı bulabilecektir. Kültürel bellek birikimi bulmaca hazırlayan için de zengin bir alanın kapılarını açar. Böylelikle bilmecelerdeki çeşitlilik, bulmacalara yansiyabilir.

Türk Dil Kurumu'nun bulmaca tanımı ise 'Çeşitli biçimlerde düzenlenen ve düşündürerek, aratarak buldurmaya amaç edinen oyun'¹ şeklindedir. Burhan Oğuz'un 'Oyun bir şahıs veya grubun yaşam seviyesini yükseltebildiği oranda gerçek olarak kültüre dönüşür (Oğuz, 1976: 20).' teziyle Türk Dil Kurumu'nun tanımı birleştiğinde bulmaca kültürüne doğru bir gidişatın varlığından söz edilebilir.

"Bulmaca" terimi ise ilk defa 1930'da sözlükte yerini alır.²

1.2. Bulmacanın Tarihi

Kare bulmacanın ilk örneği 14 Eylül 1890 tarihinde İtalyan dergisi olan Il Secolo Illustrato della Domenica'da görülür. Bu ilk örnek Giuseppe Airoldi tarafından tasarlanır ve "Per passare il tempo" ("To pass the time= vakit geçirmek için ") olarak adlandırılır. Airoldi' nin bulmacası 4'e 4 kareler, yatay ve dikey ipuçları içerir ancak siyah kutular yoktur.³

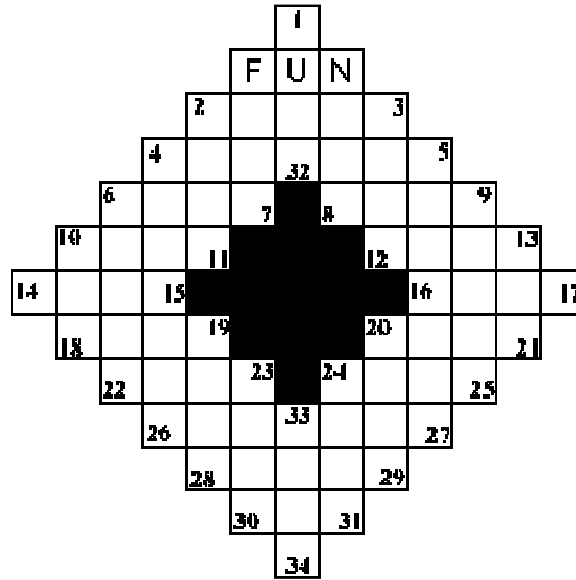
21 Aralık 1913 ise yaygın olarak ilk bulmacanın ortaya çıkış tarihi olarak kabul edilir. Amerika Birleşik Devletleri'nde Arthur Wynne, New York World gazetesinin Pazar eki Fun'da bugün bilinen bulmaca özelliklerinin birçoğunu içeren bir "kelime-bulmaca"(word-cross) yayımlar. Bu bulmaca, ilk bulmaca ve Wynne da onun mucidi

¹ <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=bulmaca&ayn=tam>

² <http://en.wikipedia.org/wiki/Crossword>

³ <http://en.wikipedia.org/wiki/Crossword>

olarak anılır. Wynne'nın icadı gazete editörünün Pazar ekine yeni bir şeyler ekleme önerisinin sonucudur. Wynne, büyükbabasından öğrenerek çocukluğunda oynadığı sihirli kare (magic square) adlı oyunu düzenleyerek bu bulmacayı tasarlar.⁴ 19. yüzyılda çocuk kitaplarında basılan, yukarıdan aşağı ve soldan sağa okunabilen kelimeleri yerleştirmekten ibaret olan bu oyuna Wynne'in katkısı, sözcükleri sorular sorarak buldurmak ve siyah kare yerleştirmek yani bugünkü biçimini kazandırmaktır(Emiroğlu 2002: 602). İlk çıktığı yıllarda "word-cross" adıyla anılan bu bulmaca daha sonra " cross-word" olarak değiştirilir ve nihayet "crossword" halini alır.⁵ New York World gazetesinde bulmacalar haftalık, düzenli bir içerik haline gelir ve diğer gazetelere yayılır.

Şekil: 1

Arthur Wynne'in 21 Aralık 1913'te hazırladığı ilk bulmaca örneği

⁴ <http://citruscountysocialstudies.blogspot.com/2009/12/happy-96th-birthday-to-crossword-puzzle.html>

⁵ <http://citruscountysocialstudies.blogspot.com/2009/12/happy-96th-birthday-to-crossword-puzzle.html>

2-3. What bargain hunters enjoy.	6-22. What we all should be.
4-5. A written acknowledgment.	4-26. A day dream.
6-7. Such and nothing more.	2-11. A talon.
10-11. A bird.	19-28. A pigeon.
14-15. Opposed to less.	F-7. Part of your head.
18-19. What this puzzle is.	23-30. A river in Russia.
22-23. An animal of prey.	1-32. To govern.
26-27. The close of a day.	33-34. An aromatic plant.
28-29. To elude.	N-8. A fist.
30-31. The plural of is.	24-31. To agree with.
8-9. To cultivate.	3-12. Part of a ship.
12-13. A bar of wood or iron.	20-29. One.
16-17. What artists learn to do.	5-27. Exchanging.
20-21. Fastened.	9-25. To sink in mud.
24-25. Found on the seashore.	13-21. A boy.
10-18. The fibre of the gomuti palm.	

Şekil: 2

21 Aralık 1913'teki ilk bulmacanın soruları⁶

1920'lerde bulmaca fenomeni dikkat çekmeye başlar. 1921'de New York Halk Kütüphanesi, kütüphaneleri vuran son çığırnlığın bulmacalar olduğunu söyler ve bulmaca tutkunlarının ansiklopedi ve sözlüklerin başına toplanmasından, bu kitaplara günlük işleri için ihtiyacı olan öğrencileri ve okuyucuları uzaklaştırmasından şikayet eder.⁷

İlk bulmacadan yaklaşık on yıl sonra icat, Avrupa'ya yayılır. İngiltere'de ilk bulmaca Ocak 1922'de ' Pearson's Magazine'de yayımlanır. Times gazetesindeki ilk bulmaca ise 1 Şubat 1930 tarihli dir.⁸

İlk bulmaca kitabı 1924'te Simon ve Schuster yayınevi tarafından yayımlanır. "Bu garip gözüken ve üstünde bir kalem olan kitap" bir patlama yapar ve bulmacalar 1924'ün çığırnlığı haline gelir.

Başlangıçta, bulmacalar korkuyla karşılanır, geçici bir çığırnlık olması beklenir. 1924'te New York Times, bunun bir oyun olmadığını ve spor olarak da adlandırılmayacağını, sonuçta ilkel bir beyin egzersizinden başka bir şey olmadığını iddia eder. Bir rahip bu eğilimi "çocuksu bir zihnin işareti" olarak adlandırır. 1925'te

⁶ Şekiller <http://citruscountysocialstudies.blogspot.com/2009/12/happy-96th-birthday-to-crossword-puzzle.html> adresinden alınmıştır.

⁷ <http://en.wikipedia.org/wiki/Crossword>

⁸ <http://www.crosswordtournament.com/more/wynne.html>

Time Magazine, belli başlı dokuz Manhattan günlük gazetesinin ve diğer 14 büyük gazetenin bulmaca yayımladığını ve ‘Haziran’da bulmaca çılgınlığı sona erecek.’ ya da ‘Bulmaca burada kalmaya devam edecek.’ türünden karşıt görüşler savunduklarını söyler.1925’te New York Times , The New Republic’in bulmacalarla ilgili sert eleştirisine dikkat çeker. Bulmacaların yararlı ya da zararlı olup olmadığıyla ilgili bir cevabın olmadığını ancak çılgınlığın hızlıca söndüğünü ve birkaç ay içinde unutulacağını iddia eder. 1929’da bulmacaların modasının geçtiğini belirtir. 1930’da bir muhabir The Times of London ile birlikte New York Times’ın bulmacaların cazibesine kapılmayan ender gazeteler olduklarını belirtir. Muhabir, çılgınlığın geçtiğini ancak hala sayıları milyonları bulan ve hava tahminlerini takip ettikleri kadar düzenli bir şekilde bulmacalarına bakan insanların var olduğunu söyler. Buna rağmen New York Times, 1942 yılına değin bulmaca yayımlamaz. Günümüzde Amerikan gazetelerinde ya da çevrimiçi olarak dağıtılan bir çok popüler bulmaca kitabı vardır. En saygın ve aynı zamanda çözümü en zor olanlar arasında New York Times gazetesi bulmacaları başı çeker. New York Times’ın ilk bulmaca editörü 1942’den 1969’ a kadar bu işi yapacak olan Margaret Farrar’dır. Ondan sonra Will Weng gelir. Daha sonra Eugene T.Maleska editörlüğü devralır. 1993’ten beri bulmaca editörlüğünü Will Shortz yapmaktadır.

Simon ve Schuster 1924’te başlattıkları bulmaca kitabı serisini John M. Samson’un editörlüğü altında yayınlamaya devam ederler. Özgün seri 258 kitapla birlikte 2007’de sona erer. 2008’den bu yana mega seriler halinde yılda 3 kez çıkar ve her biri 300 bulmaca içerir.⁹

149 kişinin katıldığı Amerika’daki ilk kare bulmaca turnuvası New York Times gazetesi bulmaca editörü Will Shortz tarafından 1978 yılında düzenlenmiştir. Amerikan kare bulmaca turnuvası halen devam etmektedir. Yarışmanın büyük ödülü beş bin dolardır. En yakın turnuva tarihi ise 16- 18 Mart 2012’dir.¹⁰

Türkiye’deki ilk bulmaca ise 1925 yılında Resimli Mecmua’nın 4. sayısında yayımlanmıştır. Derginin ‘ Bilmeceler ve Zevkli Düşünceler Sahifesi’ndeki ilk bulmaca duyurusu şöyledir:

⁹ <http://en.wikipedia.org/wiki/Crossword>

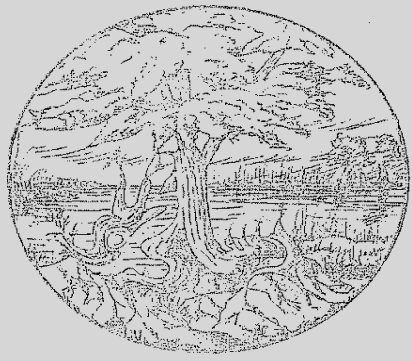
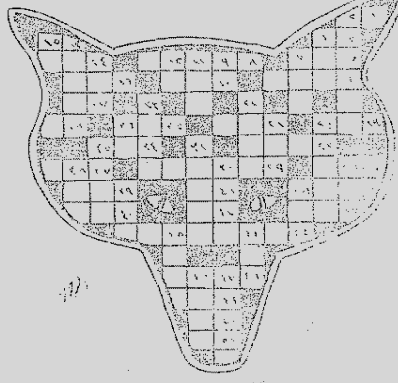
¹⁰ <http://www.crosswordtournament.com/>

'Son zamanlarda Avrupa'da büyük rağbet bulan kelime boyamacalarına Resimli Mecmua'da bir yer ayrılması hakkında bir çok okurlarımızdan mektuplar aldık ve bu sayıdan itibaren de arzularını yerine getirdik. Kelime bilmececi zevkli olduğu kadar da kolaydır. Yukarıdaki şekilde görülen beyaz murabbalara öyle harfler yazacağız ki sağdan sola yukarıdan aşağıya numara sırasıyla okunduğunda aşağıda sıra ile sorduklarımızın cevabı çıksın.'

بیلیمجه و ذوقلی دوشونجه لر صحیفه سی

شیمدی به قادی بیلیمجه و آرمایا لری ایکنه اورتک تکتیبلرک حائلره عئدوس اولور
اوج اتم اوزده زیه اویب و اوقورچیلر بونک پالنگور کیندی قسملرکدی بیلیمجه بی حال ایلری
اوزو ایشدک . فقط بومکن اولنادی اؤ زده قسملری قالدیردی . بوندن سوکره اوقورچیلر
ایسته کار بیلمهجه بی حال ایدم بیلیمجه کور . پالنگور حال ایدیلن حیلیمجه آری کاند اوزرینه
بایلمی اواز زیه اوقوناقی بطار زده ادیس واسم یازیلیدر .

۲ بازی آرمایا سی —

یوقوردک رسیمه بر یازی دورد . بی اوقوریت ..
و اوقوردک یازیک حیللری رسیمه کینک قسملرک
ایستیکدی ایشاج ایدک زسی کسک حیللر بوند . جو ایلری
یازی ایله و وراک کاید .

۳ آخر و کور سیری :

۴ آخر و کور سیری کینک پالنگور

۵ کایم بیلیمجه سی :

سوک ره اورد اوقوردک پت بونک بر زیت بران
(کایمجه جوی) (زسیلر جوی) ده برید ایلری حیلله
بر بونک اوقورچیلر زدن کینک ایلرک و بر صایدن اعتبارده
آزورلری بینه کینک : (کایمجه سی) ذوقلی ایلدور
قادیله قیلیدر . یوقوردک کایمجه کورلری بر سیریه اویب
جایله و اورد کایمجه سیله و یوقوردک ایلری بر سیریه اویب
اوقوردک کایمجه سیله ایلر سیریه ایلر سیریه ایلر
کایمجه سیله ایلر سیریه ایلر سیریه ایلر
کایمجه سیله ایلر سیریه ایلر سیریه ایلر
کایمجه سیله ایلر سیریه ایلر سیریه ایلر

۶ خیر و نه سیریه ایلر

۷ بونک ایلر

۸ بونک ایلر

۹ بونک ایلر

۱۰ بونک ایلر

۱۱ بونک ایلر

۱۲ بونک ایلر

۱۳ بونک ایلر

۱۴ بونک ایلر

۱۵ بونک ایلر

۱۶ بونک ایلر

۱۷ بونک ایلر

۱۸ بونک ایلر

۱۹ بونک ایلر

۲۰ بونک ایلر

۲۱ بونک ایلر

۲۲ بونک ایلر

۲۳ بونک ایلر

۲۴ بونک ایلر

۲۵ بونک ایلر

۲۶ بونک ایلر

۲۷ بونک ایلر

۲۸ بونک ایلر

۲۹ بونک ایلر

۳۰ بونک ایلر

۳۱ بونک ایلر

۳۲ بونک ایلر

۳۳ بونک ایلر

۳۴ بونک ایلر

۳۵ بونک ایلر

۳۶ بونک ایلر

۳۷ بونک ایلر

۳۸ بونک ایلر

۳۹ بونک ایلر

۴۰ بونک ایلر

۴۱ بونک ایلر

۴۲ بونک ایلر

۴۳ بونک ایلر

۴۴ بونک ایلر

۴۵ بونک ایلر

۴۶ بونک ایلر

۴۷ بونک ایلر

۴۸ بونک ایلر

۴۹ بونک ایلر

۵۰ بونک ایلر

Şekil: 3

Resimli Mecmua, Yıl : 1925, Sayı :4.

Türkiye'deki ilk bulmaca örneğinin soruları:

Sağdan Sola

1. Hayır manasına gelen bir kelime
3. Büyük bir duvar
7. Model
6. Vahşi bir hayvan
8. Anlayış
10. Cumhuriyet devrinde çok itibar sahibi olanlar
13. Su
14. Bir erkek ismi
16. Yük
17. Hayır
18. Bir nota
19. Bir kimsenin yerine geçen kimse
21. Dünyanın ilk kadını
23. Bir iş mukabilinde verilen para
24. Güneşin zıddı
25. Ekmek pişirilen yer
27. Erkeklerin boyunlarına taktıkları şey
29. Çok hürmet ettiğimiz şey
32. Bir hayvan
34. Rahmet
37. Arzu
39. Güz
40. İzmir ve civarındaki kahramanlar
41. Fransızca bir harf
42. Su
43. Bir erkek ismi
46. İlticagah
49. Bir kıta
50. Beraber
51. Bir nida

Yukarıdan Aşağıya

2. Uğrunda ölmeye hazır olduğumuz bir şey

4. Ejderha

7. Ziyalı bir mahluk

9. Çekiştirmek

11. Belki

12. Bir binek hayvanı

15. İzaz

20. Bir erkek ismi

22. Ulu

26. Faideli bir hayvan

28. Ekmek

30. Tamir olunan yerlere konulan parçalar

31. Göndermek

33. Anadolu'da halayları ile meşhur bir şehir

20. Keşif eden

36. Fena

38. Azayı bedenden biri

39. Kiliselerde olan şey

44. Bir tenevvür vasıtası

45. Mağaza

47. Kimilerin barındığı yer

48. Haftanın mübarek günü (Resimli Mecmua, 1925, Sayı :4, Sayfa: 15).

Kudret Emiroğlu'nun 'Gündelik Hayatımızın Tarihi' adlı eserinde Resimli Mecmua'da 1925 yılında yayımlanan bir bulmaca örneği mevcuttur (2002: 602). Ancak bu bulmaca, ilk bulmaca örneği olmayıp, derginin 5. sayısındaki bulmaca örneğidir. İlk bulmaca örneğinin 1913 yılında ortaya çıktığı ve yaklaşık on yıl sonra Avrupa'ya yayıldığı hesaba katılırsa 1925 tarihli bu bulmaca Türkiye'de bulmacaların Avrupa'yla eşzamanlı olarak ortaya çıktığını düşündürür .

Türkiye'de bulmaca merakı Posta Gazetesi ile başlar. Bundan önce de gazeteler bulmaca eki verir ancak bu ilaveler sürekli olmaz. Dört sayfalık bulmaca

vererek adeta bir çığır açan Posta gazetesi zamanla bunun meyvesini toplar. Posta gazetesi sonrası gazeteler bulmaca ilavelerine ağırlık vermeye başlar.¹¹

Bu noktada Hürriyet' in "Bil-Bul" ekini ayrı tutmak gerekir. Ek 1988 yılından günümüze yayındadır.

Türkiye'de yayımlanan bulmaca dergileri arasında en eski dergi ise , Hüsni Gökçen'in yönetiminde 1 Eylül 1979'da yayımlanmaya başlayan özümlü Bulmaca adlı dergidir.¹²

Günümüzde devam etmeyen 'Milliyet Türkiye Bulmaca Yarışması' ise ilk kez 27 Şubat 1972 tarihinde düzenlenmiştir. ¹³

¹¹ <http://www.haberyesil.com/MEDYALOG/143/GAZETELERIN-BULMACA-MERAKI.html>

¹² <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=-34854>

¹³ <http://www.facebook.com/pages/Milliyet/43380392420?v=info&sk=info#>

İKİNCİ BÖLÜM

BULMACALARIN YAPISI ve TÜRLERİ

2.1. Şekil Açısından Bulmacalar

Bulmacalar klasik kare bulmaca, İsveç tarzı kare bulmaca, çizgili kare bulmaca ve simetrik kare bulmaca olmak üzere biçimce sınıflandırılabilirler.

2.1.1. Klasik Kare Bulmaca :

1	Z	2	E	3	C	4	K	5	E	6	P	7	S	8	O	9	M				
10	M	A	S	11	S	12	I	E	R	T	13	K	A	A	G	14	I	A	M	A	
15	K	I	R	16	I	A	M	B	U	S	17	A	N	D	A	N	T	E	18	E	M
19	A	S	A	20	G	A	L	A	N	A	21	K	A	A	G	22	I	A	M	A	

Şekil: 4

Amerikan tarzı bulmacadır. İpuçları soldan sağa ve aşağıdan yukarıya olmak üzere ayrı ayrı listelenir. Numaralı alanlar ipuçlarına işaret eder. Kelimeler siyah karelerle birbirinden ayrılır. Boyut keyfidir.

2.1.2. İsveç Tarzı Kare Bulmaca :

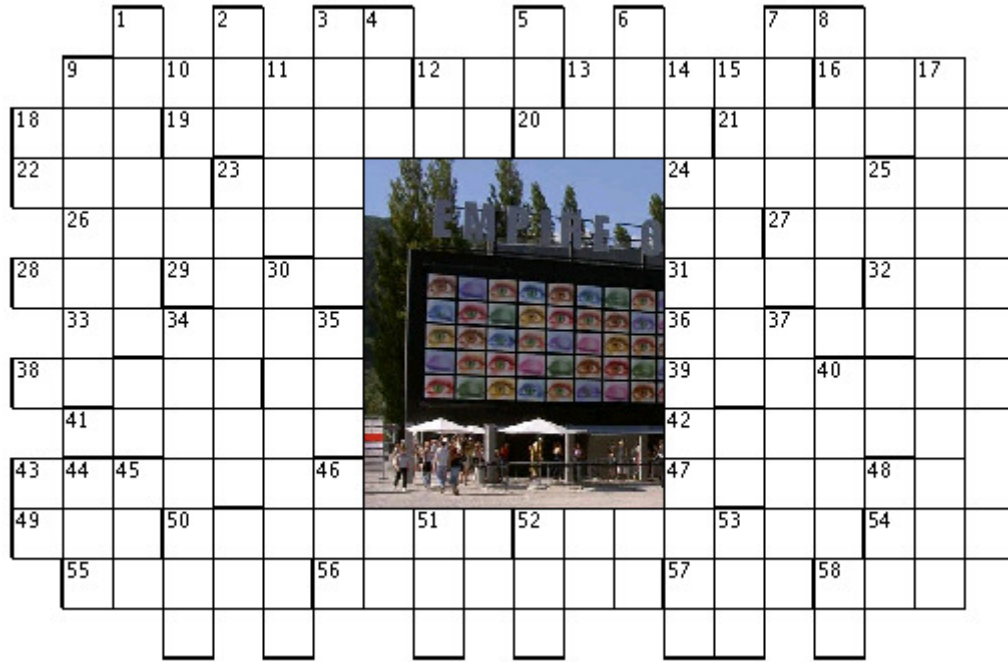
amerik. Schau- spielern (86)	K	österik. Famikonkier Autor 1. Baron' Abu Jefan'	R	Auto- zubehör	Fluss durch Ortort	G	A	ögene. Azen- Wohnszk	Hochziel	
↳	D	E	R	E	K	↳	E	S	K	I
dän. Hafen- stadt	A	A	L	B	O	R	G	↳	D	
↳	T	A	A	A	↳	B	A	A	D	E
Stadt am Chien-see	O	B	I	N	G	↳	R	A	A	
nordnab. Valkistoren	A	N	E	S	E	↳	I	D	E	L

Şekil: 5

İpuçları kareler içindedir. Kelimelerin yazılacağı yönü gösteren oklar vardır. Kimi zaman kareler birden fazla ipucu içerebilir.

Türkiye’de bu türden bulmacalar çengel bulmaca adıyla bilinir ve bulmacalar içinde hatırı sayılır bir yerde bulunur. Bunda klasik kare bulmacalardaki uzun soruların yerine kutulara sığmak zorunda olan kısa soruların, dolayısıyla daha kolay olacak çözümlerin payı vardır.¹

2.1.3. Çizgili Kare Bulmaca:

Şekil: 6

Bu bulmacalarda kelimeleri birbirinden ayıran siyah karelerin yerine siyah kalın çizgiler vardır.

¹ <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=-34854>

2.1.4. Simetrik Kare Bulmaca

Şekil: 7

Simetrik bulmacalar Amerika'da çok popülerdir. Ortak özelliklerinden dolayı klasik bulmacaların alt sınıfıdır. 15x15, 17x17, 19x19, 21x21 ve 23x23 boyutlarında karelendirilir. Siyah kareler simetrik olarak düzenlenmiştir. En kısa kelime en az üç harften oluşmalıdır.²

2. 2. Tür Açısından Bulmacalar

Akşam, Bugün, Cumhuriyet, Güneş, Haber Türk, Hürriyet Milliyet, Posta, Radikal, Sabah, Star, Takvim, Taraf, Vatan, Vakit, Yeni Asya, Yeniçağ ve Zaman gazetelerinin bulmacaları, Hürriyet Bil Bul eki, Vatan Kare Bulmaca ve Bulmaca adlı bulmaca kitapları, Hayat Mecmuası, Hürriyet Gösteri, Milliyet Sanat, NTV Tarih ve Ses dergileri, Milliyet Gazetesi Bulmaca Yarışması, Türk Dil Kurumu'nun Güzel Türkçe Bulmacaları ve internetteki bulmaca siteleri incelendiğinde çok sayıda bulmaca türüyle karşılaşılır. Bu türler sözcük ve sayı- mantık bulmacaları olmak

² <http://www.tea.ch/en/help/ch03.html#crossword-puzzle-editor.crossword-puzzle-types>

üzere iki ana başlık altında toplanabilir. Tespit edilen 27 sayı-mantık bulmacasına karşılık 38 tür sözcük bulmacasına rastlanılmıştır. Bu durum ‘önce sözün var olduğunu ‘ destekler niteliktedir.

Sözcük ve sayı-mantık ana başlıkları altında tespit edilen bulmaca türleri şu şekilde detaylandırılabilir:

2.2.1. Sözcük Bulmacaları:

1.Anagram Bulmaca: Kareler içindeki beş harfli sözcüklerdeki harflerin yerlerini değiştirerek verilen tanımlara uygun sözcükler oluşturulur ve çizgilere yazılır. Bulunan yeni sözcüklerin ilk harfleri sıralandığında bir metin oluşacaktır.

2.Artan Sözcük

3.Beş Kare Bulmaca

4.Büyük Çengel

5.Çarpı Bulmaca

6.Çengel Bulmaca

7.Deyim Bulmaca

8.Dev Simetrik Bulmaca

9.Dörtlük Bulmaca: Bu bulmacada kutular ve sayılar hecelere aittir. Açıklaması verilen sözcükler bulunup, bunların heceleri şablona yerleştirilir, ortaya bir dörtlük çıkar.

10.Gül Bulmaca: Aynı rakamdaki sorular sağa ve sola cevaplandırılır.

11.Harflerle Oynayalım

12.Hece Bulmaca

13.Kare Bulmaca (Güncel, Olay, Uzman Bulmaca):

14.İkili Oyun Bulmaca

15.İngilizce Bulmaca

16.Kelime Türet

17.Kelime Yerleştirme

18.Kripto Bulmaca: Örnek sözcükteki rakamlardan çıkarak diğer rakamlara isabet eden harfleri bulmaya çalışır. Harfler tamamlandığında bir metin elde edilir.

19.Lineer Bulmaca

20.Mozaik Bulmaca

21.Nostaljik Bulmaca

22.Okur Bulmaca

23.Parçalı Bulmaca: İpucu olarak verilen harfler yardımıyla kutular karelere yerleştirildiğinde çözülmüş bir bulmaca elde edilir.

24.Petek Bulmaca

25.Resimli Kare Bulmaca

26.Resimli Kelime Avı: Amaç sağa doğru ve aşağıya doğru oklara dikkat ederek ve resimdeki çiçeklerin isimlerini şablonda aynı numaralı kutucuklara yerleştirmektir.

27.Saklı Sözcük

28.Sarmal Bulmaca:

29.Simetrik Kare Bulmaca

30.Simetrik Kod Bulmaca

31.Sözcük Avı: Sıralanan sözcükler gizlenen yerden bulunarak üzeri karalanır. Kalan harfler bir deyim oluşturur.

32.Sözcük Bulmaca: Listede yer alan sözcükler ipucu sözcüğün yardımıyla bulmaca karelerine yerleştirilir.

33.Sözcük Merdiveni: Üstteki sözcükten alttaki sözcüğe ulaşırken her sırada bir üst satırdaki sözcüğün yalnız bir harfi değiştirilir.

34.Sözcük Yerleştirmece

35.Şifreli Bulmaca

36.Şifreli Haber Bulmaca

37.Tünel Kare Bulmaca

38.Zincir Bulmaca

2.2.2. Sayı- Mantık Bulmacaları

1.Abc Sel Bağlantı: Aynı harfler çizgilerle birleştirilir. çizgiler sadece koridordardan geçebilir. Her koridordan yalnızca bir çizgi geçebilir. İki ayrı çizgi aynı koridordan geçemez, çizgiler kesişemez.

2.Aritmetik Oyunu: 1'den 9'a kadar sayılar her biri bir kez olmak üzere boş karelerin içine yerleştirilir. Soldan sağa ve yukarıdan aşağıya doğru bütün işlemler tablodaki sonucu vermelidir.

3.Çarpraz Toplamlar: Boş karelere 1'den 9' a kadar rakamlar yerleştirilir. Bir çarprazın sol altındaki sayı, onun altında yer alan rakamların toplamına eşittir. Bir çarprazın sağ üstündeki sayı ise, onun sağında yer alan rakamların toplamına eşittir. Bir toplamdaki rakamların her biri farklı olmalıdır.

4.Çocuklar Oyunu: Her sütun ve satırda verilen sayı ya da sayılar o satır ve sütun boyunca karalanması gereken kare kümelerinin sırasıyla kaçar birimlik olduklarını gösterir. Bu sayıların ayrı ayrı verilmiş olmaları da bu kümelerin arasında en azından bir boş kare olduğunu gösterir.

5.Futoshiki Bulmaca: Eşit değil anlamına gelen bu bulmaca 5x5lik tek bir bloktan oluşan 25 karelik bir tabloya sahiptir. Her kutucuğa 1'den 5'e kadar rakamlar yerleştirilir. Aradaki işaretler büyüktür, küçüktür, eşittir işaretleri oyuncuya yön verir.

6.Kakuro Bulmaca: Köşegenlerin sağındaki sayı, sağındaki rakamların toplamını; altındaki sayı ise altındaki rakamların toplamını verir. Karelerin toplamı bağlı kutucuktaki sayıya eşit olmalı ve her rakam bir kez kullanılmalıdır. Bir toplamı oluşturan gruptaki rakamlar da farklı olmalıdır.

7.Kare Karalamaca: Her satırda veya sütunda verilen sayı ya da sayılar o satır ve sütun boyunca karalanması gereken kare kümelerinin sırasıyla kaçar birimlik olduklarını gösterir. Bu sayıların ayrı ayrı verilmiş olmaları da, bu kümeler arasında en azından bir boş kare olduğunu gösterir.

8.Kenken: 4x4 kareler vardır. Yukarıdan aşağıya ve soldan sağa her rakam bir kez kullanılabilir. Amaç kurallara uygun olarak kutuları 1'den 4'e kadar doldurmaktır. Koyu renkle belirtilmiş olan kutular kafes anlamındadır. Her kafesin üst sol kenarında bir rakam bulunmaktadır. Koyu çizgilerle çevrilen kafes tek bir kare ise sol üstteki rakamın yeri o karedir. Bazen de eksi, artı, bölme ve çarpma işaretleri görülür. Bunun anlamı o kafes içerisindeki rakamların matematiksel işlem sonucudur.

9.Labirent Bulmaca

10.Mantık Bulmaca

11.Nokta Bulmaca: Noktalar yatay ve dikey çizgilerde birleştirilerek başlanılan yere gelinir. Şablon içinde verilen sayılar çevresine kaç tane çizgi çekilebileceğini gösterir.

12.Samurai Bulmaca: Boşluklar; her satır, her sütun ve 3x3 lük her kutu 1'den dokuza kadar rakamları birer kez içerecek biçimde doldurulur. Samurai bulmacada 4 tane sudoku bulmaca, ortada bulunan sudoku bulmacayla birer köşelerinden bağlantılıdır.

13.Sayı Avı

14.Sayı Bulmaca: Sıralı bir şekilde verilmiş 3,4,5,6,7,8 basamaklı sayılar ipucu olarak verilen sayılardan yararlanarak bulmaca şablonuna yerleştirilir. Tam çözüme ulaşıldığında ortada hiç sayı kalmayacaktır.

15.Sayı Eşleme: Tek çizgi ile iki sayı birbirine bağlanacak. İki sayı arasındaki bağlantıyı sağlayan çizgi boş kutularda sadece bir kez geçebilecektir. Çizgiler çarpaz gidemez ve kutuların tümünden çizgilerin geçmesi gerekir.

16.Sayı Labirenti: 1'den başlayarak rakamları takip ederek 100'e ulaşmak amaçlanır.

17.Sayı Mantiğı: Dikdörtgenler beşer rakamlı sayıları oluşturan kare haline getirilecektir. Sayılar soldan sağa ve yukarıdan aşağıya aynı olmalıdır.

18.Sayı Yerleştirmece

19.Slitherlink Bulmaca: Her rakam kendisini çevreleyen kenar sayısını belirtir. içerisinde rakam olmayan bir kare herhangi bir sayıda kenar ile çevrelenebilir veya hiç çevrelenmeyebilir. Çizilen kenarlar birbirini kesmez. Çözüme ulaşıldığında kapalı tek bir halka elde edilecektir.

20.Sudoku Bulmaca: 9x9 boyutlarında bir diyagramda çözülen ve her satır, her sütun ve her 3x3lük karede 1'den 9'a rakamların birer kez yer alması gereken bir zeka oyunu türüdür.

21.Şifreli Resim: Her satırda ve sütunda verilen sayı ya da sayılar o satır ve sütun boyunca karalanması gereken kare kümelerinin sırasıyla kaçar birimlik olduklarını gösterir. Bu sayıların ayrı ayrı verilmiş olması kümelerin arasında en azından bir boş kare olduğunu gösterir.

22. 7 Fark Bulmaca³

³ Açıklamalar bulmacaların yer aldığı kitap, gazete, dergi ve internet sayfalarından alınmıştır.

2.3. İçerik Açısından Bulmacalar

Çalışmada kullanılan temel gazeteler Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman gazeteleridir. İçerikler incelenirken cevabı aranan soru, toplumun farklı kesimlerine hitap eden bu gazetelerde bulmaca içeriklerinin ne olduğudur. İçeriklerin belirlenmesi aynılaştan ve farklılaştan nitelikleri de ortaya koyacaktır. Şayet farklılık varsa bu durum, bulmacaların yer aldığı gazetelerin hitap ettiği topluluktan farklı düşünölemeyeceğini, tercih edilen bulmacanın ötekilerden ayrılan bir yönünün olduğunu ortaya koyar. Böylece bulmacalar aracılığıyla kültürel bir tercih sergilenir. Bu farklılık bir anlamda, gazetenin okuyucusundan bilmesini beklediği alanları da gösterir.

Kurtuluş Savaşı sona erdikten ve Türkiye Devleti Cumhuriyeti rejimi ilkelerine göre yönetilmeye başladıktan sonra, Yunus Nadi tarafından 7 Mayıs 1924'te İstanbul'da adını Gazi Mustafa Kemal'in önerdiği Cumhuriyet gazetesi yayımlanmaya başlamıştır (İnuğur, 1992: 64). Gazete, Koloğlu tarafından solun tek ciddi yayını olarak kabul edilir (Koloğlu,2006: 165). Rekabette kupon gazeteciliği alanını kullanmayan tek gazete Cumhuriyet'tir. 'Cumhuriyet her gün sadece gazete verir.' sloganını kullanmıştır (Koloğlu, 2006: 158).

Hürriyet gazetesinin ilk sayısı 1 Mayıs 1948 tarihinde İstanbul'da yayımlanır (İnuğur, 1992: 231). Kurucusu Sedat Simavi'dir. İlk sayı altı sayfa olarak çıkmış, dört sayfalık bahar eki gazeteyle birlikte verilmiştir. Belirli ve önemli günlerde, sürekli ek vermeyi ilke olarak benimseyen gazete, bu suretle Türk basınında ek uygulamasını da başlatmıştır (İnuğur, 1992: 235). İlk renkli fotoğrafı basma, ilk seri ilanı yayımlama gibi fark yaratan uygulamalarla okurun dikkatini çeken Hürriyet, Türkiye'de yüksek tirajlı halk gazetesi kavramının içini doldurmuştur. Gazete, günlük yarım milyonu aşan tirajıyla, Türk basınının en etkili gazetelerinden biridir. ⁴ Bulmaca özelinde Hürriyet'le birlikte verilen Bil- Bul eki 1988 yılından bu yana yayımlanmaktadır.

Zaman gazetesi, 3 Kasım 1986 tarihinde Fehmi Koru'nun yönetiminde, A. Turan Alkan, Ali Bulaç, Hüseyin Hatemi, Mehmet Şevket Eygi gibi yazarlardan oluşan bir kadro ile yayın hayatına başlamıştır. Zaman, haftalık ortalama satışlarda 1.

⁴ http://tr.wikipedia.org/wiki/H%C3%BCrriyet_Gazetesi

sıradadır ve günlük tirajı 875.000 ile 925.000 bandı arasında değişmektedir. 18 Nisan 2011 günü, gazetenin günlük net satış sayısının 1 milyonu aştığı duyurulmuştur. Zaman gazetesi ilkeleri arasında haber ve yorumu birbirinden ayırma, doğru ve objektif yayıncılık, ırk, din, dil ve cinsiyet ayrımına karşı olma, demokratik, laik Türkiye Cumhuriyeti'nin kazanımlarına sahip çıkma, hukukun üstünlüğü, insan hak ve özgürlükleri, mahrem alana saygı olduğunu ifade etmektedir⁵

Milli Gazete ve Akit (sonradan Vakit (2011 yılı itibariyle Yeni Akit)) gibi gazetelerle gençliğe yönelik Sızıntı ve benzeri dergilerin izledikleri açık dinci çizgiye karşılık, Zaman gazetesi uzun bir süre yerine oturduğu muhafazakar anlayışla, bu kesimin en etkili gazetesi olmuştur. (Koloğlu, 2006: 157).

Cumhuriyet gazetesi sol, Zaman gazetesi sağ eğilimli Hürriyet gazetesi ise Türk basın tarihi içinde sağ ve sol arasında bir yerde konumlandırılabilir. Eldeki verilerden hareketle bir genelleme yapılacak olursa bulmacaların içeriğini yenilenen ve yinelenerek kalıplaşan unsurların oluşturduğu söylenebilir. Sorulara kaynak olarak sözlü kültür, yazılı kültür ve popüler kültürden yararlanıldığı görülür. Söz dağarcığından yeterince faydalanılmaması, bu popüler alanda geleneksel kültürün kullanılamaması, 1960'lardan 2000'li yıllara değin aynı kelimeler etrafında sorular hazırlanması dikkat çekicidir. Bu kalıp sorular, bulmacaların doldurma kısımları olup kareleri kapatmak amacıyla kullanılır. Bulmacalarda 'toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlar- ' anlamına gelen somut olmayan kültürel mirasın (Oğuz, 2009: 167) sıkça başvurulmuş bir kaynak olmadığı görülür. Bulmacaların içeriğini oluşturan unsurlar şu şekilde detaylandırılabilir:

2.3.1. Kalıp- Doldurma Sorular:

Element simgeleri, plaka işaretleri, para birimleri, sözcük kısaltmaları, bir sayı, bir cetvel türü, bir erkek adı, bir nota, bir renk, bir il, bir ilçe, bir cetvel türü, bir göz rengi, bir organ, bir ay, bir hayvan, bir kan grubu, bir meyve, bir çiçek türü, bir harfin okunuşu, başlıca gıdalardan biri, iskambilde bir kağıt, kuzu sesi, boru sesi, kemiklerin yuvarlak ucu sorularının ve sözcüklerin eş anlamını, eski dilde karşılığını

⁵ [http://tr.wikipedia.org/wiki/Zaman_\(gazete\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Zaman_(gazete))

arayan soruların Cumhuriyet gazetesi bulmacalarında 1961-2010 yılları arasında tekrar edildiği görülür.

Her Zaman Bir Ocakta Başlar – Ocak ayının birinci günü- Bugün ile başlayan yeni yıl- 1 Ocak ile başlayan sene- yeni yıl münasebetiyle tüm insanlara yönelik bir dilek, element simgeleri, sözcük kısaltmaları, para birimleri, bir sıfatıyla sorulan bir il, satrançta bir taş, bir ülke, bir başkent, bir il, bir ilçe, bir nota, bir zaman birimi, bir ay adı, bir renk, bir sayı, bir meyve, bir bayan adı, bir göz rengi, bir cetvel adı, bir kıta, bir ay, bir doğa olayı, bir mikroskop camı, bir çalgı, bir isim, bir Tanrı, bir taşıt, bir geyik cinsi, değerli bir taş, iskambilde birli, kuzu sesi, boru sesi, uzağı belirtir, kemiklerin yuvarlak ucu soruları, eski dilde ve halk dilinde karşılığını arayan sorular Hürriyet gazetesi bulmacalarında 1971-2010 yılları arasında sıklıkla karşılaşılan sorulardır.

Sözcük kısaltmaları, element simgeleri, plaka işaretleri, para birimleri, ölçü birimleri, bir sıfatıyla sorulan bir ülke, bir başkent, bir il, bir ilçe, bir nota, bir erkek adı, bir bayan adı, bir kıta, bir renk, bir cetvel türü, bir gıda maddesi, bir göz rengi, bir hayvan, bir yanardağ, Kur'an 'da bir sure adı, kemiklerin toparlak ucu, telefon sözü, müzikte durma işareti, boru sesi, kuzu sesi, uzaklık anlatır, matematikte sabit sayı, zamanı gösterir soruları, eski dilde ve halk dilinde karşılığını arayan sorular Zaman gazetesi bulmacalarında 1987-2010 yılları arasında sıklıkla tekrar edilen doldurma-tamamlama işlevli kelimelerdir.

Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman gazeteleri bulmacalarında tekrar edilen kelimeler kapsamında belirgin farklılıkların olmadığı tespit edilmiştir. Diğer günlük gazeteler incelendiğinde de aynı kelimelerin boşluk doldurmak- kare kapatmak anlamıyla sıkça kullanıldığı görülür. Hürriyet gazetesi bulmacasında her 1 Ocak'ta yeni yılla ilgili bir sorunun bulunduğu, diğer iki gazetede yeni yılı ya da herhangi bir yılbaşı ritüelini anımsatacak bir sorunun olmadığı belirlenmiştir. Toplumda yılbaşı kavramının yerleşmesi bakımından her yıl gazetede tekrarlanan bu soru, basının kültürel değişmelerdeki belirleyici ve yönlendirici etkisinin bir örneği olarak düşünülebilir.

Bulmacalardaki soru sistemi kalıplaşan soru biçimlerinin yanında değişen soru biçimleriyle oluşturulur. Değişen soru biçimleri kaynağını, somut olmayan kültürel mirastan, yazılı kültürden ve popüler kültürden alır. Bu kaynakların kullanılma sıklığı 1960'lardan 2010 yılına değin bulmacaların nelerden beslendiği sorusuna da açıklık getirecektir.

2.3.2. Somut Olmayan Kültürel Mirası Kaynak Alan Sorular :

“Somut olmayan kültürel miras” toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlar- anlamına gelir. Kuşaktan kuşağa aktarılan bu somut olmayan kültürel miras, toplulukların ve grupların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak, sürekli biçimde yeniden yaratılır ve bu onlara kimlik ve devamlılık duygusu verir (Oğuz, 2009 : 167).

“Somut olmayan kültürel miras”, özellikle aşağıdaki alanlarda belirir:

a) Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar;

b) Gösteri sanatları,

c) Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler;

d) Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar;

e) El sanatları geleneği. (Oğuz 2009, : 168).

Zaman gazetesi bulmacalarında 1987-2010 yılları arasında, “ geleneksel olarak yayılan ve toplumun hayal gücü etkisiyle biçim değiştiren alegorik bir anlatımı olan halk hikayesi, bir terzi aleti, bir mutfak aracı, orta oyunda Rum tipi , argoda yok, halk dilinde köpek, bir toplulukta yerleşmiş olan davranış şekillerinin bütünü, adet ve ahlak, kemeçeye benzer bir yaylı çalgı, Karagöz oynatılan yer, kalın ve kaba bir tür kumaş, külde pişirilen bir tür çörek, içi pamuk veya yün votka ile doldurularak dikilmiş kumaş, halk dilinde köpek, hamam hizmetçisi kadın; çimenecek, yıkanacak yer, Türk halk müziğinde mızrapla çalınan, gövdesi iki bölümlü, telli bir çalgı, iş ve görev bulamamak, yersiz yurtsuz kalmak anlamında bir deyim (...kalmak), un, şeker ve

yağla yapılan tatlı, 'bir elin nesi var, ...elin sesi var', yüzü ipek, iç tarafı pamuk kumaş, domates ve yumurtayla yapılan bir çeşit yemek, Batı Anadolu yiğidi, çocuk oyunu, öğütülmüş tahıl, bir çeşit madeni kap, giysilerin boyun bölümü, dövme yünden yapılan kalın ve kaba kumaş, el sanatları veya ticaretle uğraşanlar, kadın elbiselerinin etek ucu, kol gibi yerlerine yapılan bir çeşit süs , ekseriya kamıştan yapılan yumuşak sesli, perdeli basit çalgı; dibine ışık vermeyen bir tür aydınlatma aracı , bir tür çorba malzemesi , halk dilinde tedavi, iyileştirmek' sorularıyla somut olmayan kültürel mirasın belirlediği alanlardan sözlü anlatımlar, gösteri sanatları, halk bilgisi, el sanatları başlıkları altında cevaplar aramıştır.

Hürriyet gazetesi bulmacalarında 1971-2010 yılları arasında, 'ortaoyununda çoğunlukla ev dekoru yerine kullanılan kafes biçiminde paravan, aşık ve bilye oyunlarında kullanılan boyalı kemik, uğur sayılır, peynir, et, balık, turşu, sarma yaprağı vb. yiyeceklerin bozulmaması için tutuldukları tuzlu su, bir tatlı çeşidi, pehlivan kispetinin paçası, sapı kısa,küçük odun baltası , tarihte dişi kurt, büyük boyda Hint davulu , samanlık, odunluk, hayvan yemi deposu veya ahır ,ünlü bir Hint destanı , aşık ve bilye oyunlarında kullanılan boyalı kemik, onun gibi yar olmaz, toprağı işlemek için kullanılan alet, bazı yörelerde yünden örme ince ufak kilime verilen ad, dülger, demirci,marangoz gibi işçi aletleri takımı, ağzı geniş, tek kulplu su kabı, büyük delikli kalbur , Zonguldak ve çevresinde, yayım ve karşılama türü bir tür halk oyunu, halk dilinde parmaklık, koruluk, gelene söylenen bir tür esenleme sözü , ekin biçme aracı, miskete fiske vurarak oynanan zıpzip oyunu , şiş örmekte kullanılan metal,ağaç, kemik vb.den yapılan uzun çubuk, ince urgan, bez parçalarından dokunan basit kilim, kaval biçiminde yanık sesli, kamıştan üfleme çalgısı, yapağı veya keçi kılından, dokunamadan sadece dövülmeyle elde edilen kaba kumaş , bazı yörelerde düğünlerde gelinin başına konulan süslü taç ,Yunan mitolojisinde aşk tanrısı , yıkanılacak yer, uğur sayılır, uğur olsun, bolluk ve bereket getirsin anlamında bir kutlama sözü, on bir ayın sultanı, gelin tacı, uğur sayılır, kadın rolüne çıkan erkek oyuncu, tahıl ölçmede kullanılan bir ölçek , uğurlu olsun, bolluk, esenlik getirsin anlamında bir söz , destanla ilgili, destani , yayvan bir kap çeşidi , yay ve mızrapla çalınan telli bir çalgı, bir tür yumuşak ve tuzsuz beyaz peynir, büyük davul ,balmumu ile yapıştırılan kanatlarla dünyada ilk uçan insan olarak ün yapan mitoloji kahramanı ,ince dallardan örülmüş büyük sepet , yaprakları müşil olarak kullanılan bir bitki un, yumurta, dövülmüş ceviz ve pekmez ile yapılan bir Bilecik yemeği, telli bir çalgı, soğanlı kıyma ya da pastırma üzerine yumurta kırılarak yapılan bir yemek ,

harmanlarda sap, deste, demet atmak için kullanılan üç parmaklı alet , bir çeşit yumurtalı ve hafif yumurta tatlısı ırmakları geçmek için kullanılan sal, büyük bakraç , bir çeşit halk türküsü , nefesli bir çalgı, yemekli eğlence , bir güneş tanrısı, bir müzik aletinin teli, Tokat köylerinde kuklaya verilen ad, Çorlu, Silivri, Gelibolu, Edirne, Menemen, Karacabey, Keşan dolaylarında kızılciğa verilen ad, dantelleri parlatmada kullanılan cam köpüğünden yapılmış özel el aleti, Erzurum'da saya törenine ve oyununa verilen ad, bazı yörelerimizde toprak testiye verilen ad, Konya, İçel, Yozgat ve Maraş dolaylarında dikkat etmek anlamında kullanılan bir terim, alın veya boynuzla vuruş, kırmızı ve püsküllü olan eski bir başlık, Yunan mitolojisinde anlaşmazlık tanrıçası , fiyaka ve gösteriş (argo) , nakış yapan usta, bele sarılan uzun ve enli kumaş, bir kızın aile büyüklerine göre kızın kocası , keçinin maruf huyu , korkak anlamında bir deyim , üstü minderli ve yastıklı bir kerevet , tahıl için kullanılan bir ölçek , Karagöz'ün başlığı , bir çeşit küçük zurna , pirinçli yoğurtlu ıspanak yemeği ,eski Mısır'da bir güneş tanrısı, bir zanaatın ustası, göz değmesini önlemek için kullanılır, dikiş ipliği , yufka açma değneği oltaya takılan ve küçük balık biçiminde ucu iğneli kurşun, yaşı geçkin ' sorularıyla somut olmayan kültürel mirasın belirlediği beş alandan da cevaplar buldurmaya çalışmıştır. Hürriyet gazetesinde tespit edilen bulmaca sorularında Türk mitolojik kahramanlarına ve destanlarına gönderme yapmak yerine Yunan mitolojisine ve Hint destanlarına gönderme yapıldığı görülür. Bulmaca çözer, bulmacayı tamamlamak için bu soruların cevabını bilmek zorundadır. Sorularda yapılacak değişikliklerle Türk kültür belleğinin bilinirliği artırılabilir. Aynı şekilde 'büyük davul' sorusunun cevabı olan 'kös ' bulmacalardaki kültür aktarımını kuvvetlendirmek adına 'kös kös oturmak ' deymi hatırlatılarak sorulabilir.

Cumhuriyet gazetesi bulmacalarında 1961-2010 yılları arasında 'Bursa yöresine özgü bir halk oyunu, 'Tahammül gerektir ...taşına (Dertli)', Adana yöresine özgü bir tür kebab, eğrilmekte olan yün, keten gibi şeylerin tutturulduğu bir ucu çatal değnek, argoda hiç emek verilmeden ele geçirilen şeye verilen ad, 'Yar dediğin demir..., Ya alınır ya alınmaz (Karacaoğlan)', ' Ben gelmedim dava için, Benim işim...için (Yunus Emre), geceleyin ateş çevresinde davul,zurna eşliğinde oynanan halk oyunu, seilmeyen kimseler için kullanılan bir sövgü sözü, hakkı olmayan bir şeyi kendine mal edip cebine indirmek anlamında argo sözcük, sevgili, dost anlamında argo sözcük, içine sulu şeyler koymaya yarayan kap, eski Türklerde ölmüş ataların tapınılan suret ve heykelleri , üflelemeli bir çalgı, ' Herkes yarasına derman arıyor,...belli değil dert belli değil (Ruhsati), nefesli bir çalgı , Hintli kadınların ulusal

giysisi, halk edebiyatı şiir türlerinden biri, Anadolu'nun birçok yöresinde heybe, kuşak yapımında kullanılan bir dokuma türü , eski Mısırlıların kutsal saydıkları öküz, bir tarım aracı , ' Ölçe bak gözün..., Dökülür sakal u saç (Yunus Emre).'kaynağı mitolojik çağlara dayanan kirişli bir çalgı, pamuk, yün gibi şeyleri eğirmekte kullanılan araç , tavuğun istenilen yere yumurtlamasını sağlamak için kullanılan beyaz taş, halk dalkavukluğu, atasözlere dayanan didaktik Çin şiiri, köylerde hekimlik yapan kimse, Orta Asya Türkleri'nde hayvanların kürekkemiğini ateşte tuttuktan sonra üzerinde beliren şekilleri yorumlanan bakılan fal , buğday, nohut, fasulye ve çeşitli yemişlerle pişirilen tatlı, Ergenekon'dan çıktıklarında Göktürklerle yol gösteren dişi kurt , eski ramazanlarda iftardan sonra çocukların ev ev dolaşıp mani söyleyerek bahşiş toplaması , dokuma tezgahında tarağı tutan parça, Yunan zafer tanrıçası ,ölmek anlamında argo sözcük , Doğu Anadolu'da bir tür küçük zurna, Yunan mitolojisinde güzel sanatların perisi olan dokuz tanrıçadan her biri,yağda kızartılarak üzerine şeker ya da şerbet dökülen bir hamur tatlısı, içine sulu şeyler konulan kap ,tarikatlarda şeyhlik makamı, bir çalgı, halk müziğine özgü telli bir çalgı, taş dibek , dört dizeli bir kıtada birinci ile dördüncü dizelerin kafiyeleştirilmesine verilen ad, aşure kazanlarını karıştırmada kullanılan uzun saplı tahta kepçe , Japon lirik dramı ,Japon halk türkülerine verilen ad , biri Ercişli biri Erzurumlu olarak anılan iki halk ozanımızın ortak adı, İspanya'da çeşitli nedenlerle kutlanan şenlikler , halk edebiyatında aşk, özlem gibi duygusal konuları işleyen bir şiir türü, kır yaşayışını anlatan koşuk ya da düzyazı, Safranbolu'da oynanan bir halk oyunu, Kamulus'un ikiz kardeşi ve onunla beraber Roma'nın kurucusu, Kavuklu, Pişekar gibi kahramanları bulunan ve eski dönemin gösteri sanatlarının temelini oluşturan sanat türü , hoş, tatlı anlamında bir deyim ,eskiden hekimlikte kullanılan ve zamkı olan bir tür çalı ,ipek ibrişim olarak kullanılarak iğne, girgete,tığ ya da mekikle yapılan ince dantel , toprağın altını gereği kadar üstüne getiremeyen ve derine gitmeyen kulaksız, ilkel bir tarih öncesine dayanan efsane ,uğur getirdiğine inanılan şekilli demir parçası ,sapı kısa, küçük odun baltası, bayağı, halk ağzıyla, halkın deyişiyle anlamında bir söz,Karadeniz bölgesinde kemeçe ile oynanan halk oyunlarına verilen ad ,masallarda korkunç, iri yarı pek güçlü ve kötülükçü olarak anlatılan uydurma yaratık ,Yunan mitolojisinde su perilerine musallat olan keçi ayaklı ilahlar, deri işleriyle uğraşan zanaatkar, yolunu bulup emeksizce sağlanan menfaat ,at üzerinde sopalarla oynanan ciritin değişik bir şekli demirci aleti, alacaklı borçlunun orasına yapışır derler , iplik büğme aracı ,sevilenlerinki çekilir , Karadeniz kıyısı halkının kullandıkları bir çeşit çalgı , argo

dilinde yok, meşhur hikayeye göre tilkiye ağzındaki peyniri kaptıran aptal hayvan , fırıl fırıl dönen oyuncak, Orta Anadolu'da oynanan bir çeşit milli dans , Anadolu'da bir çeşit ölçü , yermek için yazılmış yazı veya söylenmiş hicviye, taşlama, Eski Türklerde toteme verilen ad ” sorularıyla somut olmayan kültürel mirasın belirlediği sözlü gelenekler, sözlü anlatımlar ; gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler ; doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar, halk bilgisi ve el sanatları başlıklar altınca cevaplar buldurmuştur. Cumhuriyet gazetesi bulmacalarında Eski Mısır, Çin, Hint ve Yunan kültürüne dair soruların yanında Türk somut olmayan kültürel mirası alt başlıkları altında değerlendirilebilecek zengin bir soru dağarcının varlığı görülür. Şiir dizelerine yer verilmesi, soruları zorlaştırdığı kadar çözerleri araştırmaya yönlendirdiğinden kültürel birikimi zenginleştirmek adına faydalı bir tercihtir.

Bir söz teknolojisi olan yazı, sözü mekana bağlar ve söze yeni olanaklar sunar. (Yağcı, 2005 : 28). Aniden beliren yeni anlamlar, unutulana uzanma, geride kalmış bir geleneğin canlanması, bir kenara itilenin geri dönüşü kendini gösterebilir. (Yağcı, 2005 : 31). Bir yazılı kültür keşfi olan bulmacalar, unutulana uzanma, bir kenara itilenin geri dönüşü ve geride kalmış bir geleneğin canlanmasında kullanılabilir bir araçtır. Bulmacalarda görülen ve arttırılacak somut olmayan kültürel miras unsurları bu anlamda okunabilir.

2.3.3. Yazılı Kültürü Kaynak Alan Sorular :

Düşünceleri sabitlemenin, zaman ve mekanın ötesine iletmenin aracı olan yazı, birbirinden bağımsız imgelerin ayrı ayrı kaydedilmesi değil, ne ölçüde kısa olursa olsun , düşüncenin diziler halinde anlatılıp iletilmesidir (Yağcı, 2005: 28). Bulmacaları incelenen üç gazetenin yazılı kültürü kaynak alan sorularının dil bilgisi üzerinde yoğunlaştığı görülür : Eş anlam, zıt anlam, hal ekleri, olumsuzluk ekleri, çoğul ekleri, zaman ekleri, soru ekleri, yapım ekleri, şahıs zamirleri, bağlaçlar, edatlar, ünlemler, sıfatlar, yabancı dillerdeki kelimelerin Türkçe karşılıkları. Özellikle kelimelerin eski dildeki karşılıklarını buldurmaya yönelik sorular çoğunluktadır. Bu yönüyle bakıldığında bulmacaların dil eğitiminde olumlu bir işlev yüklendiği söylenebilir.

Zaman gazetesi bulmacalarında 1987-2010 yılları arasında rastlanılan dil bilgisi soruları : Eş anlam soruları ; talih (felek), esrar (giz), vakit (zaman), ilahlık (uluhiyet), ek (ilave), soylu (asil), vilayet (il), nemlilik (rutubet), çelimsiz (cılız) ,

zıt anlam (sol-sağ, arka- ön,), -de/-da anlamında bir kelime , olumsuzluk ekleri (natamam), zaman ekleri, yapım ekleri, çoğul ekleri, hal ekleri, ilgi eki, bir soru eki, bir mastar eki, bir dilek- şart eki, bir bağlaç, bir edat, isteklendirme ünlemi, bir hitap şekli, eski dilde karşılıkları , yabancı dildeki kelimelerin Türkçe karşılıkları (okey ifadesi- tamam) .

Hürriyet gazetesi bulmacalarında 1971- 2010 yılları arasında rastlanılan dil bilgisi soruları : Eş anlam (nispet= oran, kişi=zat, gelenek=anane, birdenbire= ansızın, kısırlık= akamet, çalgı=saz, ünlem= nida, ilave=ek, ata=cad, büyük=kutan, vali=ilbay, asker= sü, lanet etmek= kargılamak, abide = anıt, raf = sergen, kamer= ay, istihza= alay, pişmanlık = nedamet , uzaklaşma-ırama), zıt anlam, sıfat ekleri, olumsuzluk ekleri, çoğul ekleri, emir kipleri, edatlar, ünlemler, kelimelerin Osmanlıca çoğulları bulduran sorulardır.

Cumhuriyet gazetesinde Zaman ve Hürriyet gazetelerinde sıralanan yazılı kültür kaynaklı dil bilgisi sorularının yanında ‘1954’te İstanbul’da yayımlanmış haftalık mizah dergisi ‘ türünde süreli yayınları buldurmaya yönelik sorular mevcuttur.

2.3.4. Popüler Kültürü Kaynak Alan Sorular :

Popüler kültür, bir toplumda geniş bir şekilde paylaşılan inançları ve pratikleri ve bunların örgütlendiği nesneleri dile getirir (Schudson 1991’den aktaran Mutlu, 2006 : 27). Rağbette olma, popüler kültür retoriğinin en ayırt edici özelliğidir. Muteber olanla değil, rağbette olanla sınırları çizilen popüler kültür, gündelik hayata ilişkindir ve gündelik hayat bilgisine diğer kültürlerden çok daha fazla bel bağlar (Sözen, 2006 : 57). En geniş haliyle popüler kültür, herhangi bir toplumun, herhangi bir zamandaki egemen kültürü olarak ifadelendirilir (Sözen, 2006 : 61).

Popüler kültürün güncelliği yansıtan tarafı bulmacalarda görsellik destekli ‘ fotoğraftaki oyuncu, fotoğraftaki sinema yönetmeni, fotoğraftaki şarkıcı, fotoğraftaki manken, fotoğraftaki sunucu ‘ sorularında ortaya çıkar. Bulmacalar popüler kişilere olan desteğini, onları buldurarak vermektedir. Yılbaşı kutlamaları sırasında bulmacalara yerleştirilen Noel Baba resimleri, yabancı kökenli bu figürün toplumun sözel hafızasının yanında görsel hafızasında da yer etmesini sağlar. Uzman kişiler tarafından düzenlenecek bulmacalarda, görsel etki göz ardı edilmemeli, yerleştirilmek istenen kavram görüntüyle desteklenerek daha kalıcı bir hale getirilmelidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULMACALARIN ÜRETİM, AKTARIM ve TÜKETİM ORTAMLARI:

3.1. Yazılı Kültür Ortamı ve Bulmacalar:

Yazının icadından matbaanın devreye girmesine dek binlerce yıl geçmiştir ama, Gutenberg'in icadı, yazıya kalıcılık katında bir güvence getirmenin ötesinde, yazının yaygınlığının zaferini sağlamıştır. Bu yeni aracın önemi, bilgiyi daha geniş kitlelere yaymakla ve görece özel, hatta gizli bilgileri kamusal alana açmakla sınırlı kalmamıştır. Basım, Burke'un altını çizdiği gibi (2001: 11), farklı bilgiler arasındaki etkileşimi de kolaylaştırmıştır. Başka başka yerlerdeki insanların aynı metinleri (Yağcı 2005 : 81). okumalarını ya da aynı imgeleri incelemelerini olanaklı kılarak bilgiyi standartlaştırmıştır (Yağcı 2005 : 82).

Bir yazılı kültür keşfi olan bulmacalar ilk olarak yazılı kültür ortamında belirmiştir, günlük çıkan New York World gazetesinin Fun Pazar ekinde 21 Aralık 1913 yılında yayımlanan bu ilk örneğin ardından yenilik tüm dünyaya yayılmıştır. Yazılı kültür ortamında bulmacalar; süreli yayınlarda, bağımsız bulmaca kitaplarında yer alır. Bulmacalara ilişkin bir diğer yazılı kültür ürünü ise bulmaca sözlükleridir.

3.1.1. Süreli Yayınlarda Bulmacalar

1924-1925 yılları ilk iki bulmaca dergisinin yayımlandığı yıllardır. Bunlar Fad ve Crossword Puzzle Magazine'dir.¹

Türkiye'de yayımlanan bulmaca dergileri arasında en eski dergi ise , Hüsnü Gökçen'in yönetiminde 1 Eylül 1979'da yayımlanmaya başlayan Çözümlü Bulmaca adlı dergidir.²

YAYSAT verilerine göre 2005-2008 yılları arasında satışıdaki bulmaca dergileri ve satış miktarları şu şekildedir:

2005 yılında 55 farklı bulmaca dergisi toplamda 107.776 adet satış

¹ <http://www.ephemerasociety.org/articles/shortz.html>

² <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=-34854>

2006 yılında 33 farklı bulmaca dergisi toplamda 76.249 adet satış
 2007 yılında 18 farklı bulmaca dergisi toplamda 56.104 adet satış
 2008 yılı Mart ayına değin 10 farklı bulmaca dergisi toplamda 7.257 adet
 satış yapmıştır.

Bu tarihten sonra Yaysat bulmaca dergisi dağıtımını yapmamıştır.

Turkuvaz Dağıtım Pazarlama verileri ise şöyledir :

2005 yılında 24 farklı bulmaca dergisi toplamda 112.206 adet satış
 2006 yılında 15 farklı bulmaca dergisi toplamda 93.686 adet satış
 2007 yılında 14 farklı bulmaca dergisi toplamda 85.214 adet satış
 2008 yılında 15 farklı bulmaca dergisi toplamda 107.704 adet satış
 2009 yılında 10 farklı bulmaca dergisi toplamda 100.312 adet satış
 2010 yılı Mayıs ayına değin ise 10 farklı bulmaca dergisi toplamda 30.114 adet
 satış yapmıştır.

2010 yılı itibariyle satıştaki bulmaca dergileri; Bil Çöz Çengel Bulmaca, Bulmaca Paketi, Kaliteli Çengel Bulmaca, Klas Çengel Bulmaca, Manolya Bulmaca, Platin Bulmaca, Profesyonel Bulmaca, Süper Bulmaca & Zeka Oyunları, Üçlü Paket Bulmaca, Yeni Show Bulmaca'dır.

2011 yılı verilerine göre Turkuvaz Dağıtım Pazarlama tarafından dağıtılan bulmaca dergileri ve basım sıklıkları ise şunlardır: Bulmaca Paketi- Üç Aylık, Kaliteli Çengel Bulmaca- Üç Aylık, Klas Çengel Bulmaca- Aylık, Klas Cilt Cilt Bulmaca- Üç Aylık, Kral Bulmaca- İki aylık, Manolya Bulmaca- İki Aylık, Platin Bulmaca-Aylık, Profesyonel Bulmaca-Aylık, Show Bulmaca- İki Aylık, Sudoku Kakuro ve Samurai- İki Aylık, Süper Bulmaca & Zeka Oyunları- İki Aylık, Üçlü Paket Bulmaca- Üç aylık, Yeni Show Bulmaca- Aylık.³

Bulmaca dergilerin satışlarına gazetelerin her gün dört sayfayı bulan bulmaca ekleri vermeleri sekte vurduğu Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A.Ş. dergiler satış pazarlama müdürü Figen Gül tarafından da dile getirilmiştir.

Türkiye'de yabancı dergilerin çeşidi ve aynı çeşit içindeki dergi sayısı gittikçe artmaktadır. Bu artış özellikle yabancı dilde ve Türkçe kopya/ taklit kadın, otomobil,

³ Veriler Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A.Ş. dergiler satış pazarlama müdürü Figen Gül'den temin edilmiştir.

bilgisayar, çocuk, futbol ve bulmaca dergilerinde olmaktadır (Erdoğan- Alemdar 2005: 115). Dünyaca ünlü bulmaca editörü Shortz, bulmaca eklerinin gazete satışlarına olan etkisini şöyle değerlendirir:

`Bulmacaların gazetelerin satışında çok etkili olduklarını düşünüyorum. Bulmaca çözmek için gazete satın alan çok sayıda kişi var. Türkiye`de büyük gazetelerin dört sayfa bulmaca eki verdiğini gördüm. Bu müthiş bir şey. Benim gazetemde sudoku ve kelime bulmacası olmak üzere günde iki bulmaca yayınlıyoruz.`⁴

Gazete ve dergilerdeki kullanım sıklığından hareketle bulmacaların süreli yayınların olmazsa olmaz unsuru olduğu söylenebilir. Bu durum Haluk Şahin, Hıncal Uluç, Selahattin Duman gibi köşe yazarlarının da dikkatinden kaçmaz.⁵ Tüketim ortamının genişliğine rağmen bulmaca hazırlayıcıların sayısı azdır. Gazete ve dergilerde bulmaca hazırlayanların çoğu zaman aynı kişiler olduğu görülür. Dolayısıyla mevcut bulmaca hazırlayıcılar açısından bakıldığında bulmaca hazırlama ölçeğinde henüz bir sektör oluşmadığı, tesadüfen bulmaca hazırlamaya başlandığı, kendisinden sonra bulmaca hazırlayacaklar konusunda herhangi bir hazırlığın olmadığı, usta-çırak ilişkisinin var olmadığı görülür. Celal Kodamanoğlu bu noktada meslektaşlarından farklılaşır. Oğlu Bertan Kodamanoğlu ile birlikte bulmacalar hazırlamaktır. Bertan Kodamanoğlu'nun tek başına hazırladığı bulmaca örnekleri de mevcuttur. Ercan Bostancıoğlu ise bulmacaların düzenlemesini belli bir ücret karşılığında kızlarına yaptırmaktadır. Baba- oğul, baba-kız yardımlaşmalarının ötesinde doğrudan çırak yetiştirmeye yönelik bir uygulamaya ise rastlanmamıştır. Bulmaca hazırlama üzerine herhangi bir eğitim programının olmayışı bu eksikliğin

⁴ <http://www.stargazete.com/guncel/dunyanin-en-zeki-insanlari-antalya-da-haber-223397.htm>

⁵ Haluk Şahin'in yazısının bulunduğu bağlantı: <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=61440>
Hıncal Uluç'un yazısının bulunduğu bağlantı: <http://arsiv.sabah.com.tr/2003/11/30/y03.html>
Selahattin Duman'ın konuyla ilgili yazısı 23 Mayıs 2006 tarihli Vatan Gazetesi'nde yayımlanmıştır.

kaynaklarındandır. Tesadüfen bulmaca hazırlamaya başlayan kişiler mesleklerinin devamını gene aynı tesadüfiliklere bırakmaktadırlar.

Akşam gazetesinin bulmacaları Celal- Bertan Kodamanoğlu, Bugün gazetesinin bulmacaları Burhan Tural, Cumhuriyet gazetesi bulmacaları Sedat Yaşayan, Güneş gazetesinin bulmacaları Celal Kodamanoğlu ,Haber Türk gazetesinin bulmacaları M. Erhan Tural ve Gazi Önder, Milli Gazete bulmacaları Mehmet Vefa, Milliyet ve Radikal gazetesinin bulmacaları Nedret Erdoğan , Sabah gazetesinin bulmacaları Ercan Bostancıoğlu, Star gazetesinin bulmacaları Bertan Kodamanoğlu, Takvim gazetesinin bulmacaları Memnu Yılmaz, Yeni Akit (Vakit) gazetesi bulmacaları Fatih Uğurlu, Yeni Asya gazetesi bulmacaları Erdal Odabaş, Zaman gazetesi bulmacaları Rüstem Aydın tarafından hazırlanmaktadır. Hürriyet gazetesi Bil Bul ekinin editörlüğünü Uğur Banoğlu yapmaktadır. Posta gazetesinde ise bulmacaların bulmaca servisi tarafınca hazırlandığı açıklaması vardır. Yeniçağ gazetesinde Muhiddin Nalbantoğlu 'Nostaljik Bulmaca' adlı kısımda geçmiş yıllara ait bulmaca örneklerine yer verir.

Bulmacanın dünyaca tanınmış hazırlayıcısı ise Will Shortz'tur.

Will Shortz, dünyada enigmatoloji (bulmaca bilimi) okuyan ilk ve tek kişidir. Bununla bir yandan gururlandığını bir yandan da bulmaca kültürü adına üzüldüğünü belirtir. Önce Games dergisinde 15 yıl çalışır, 1993 yılından bu yana ise New York Times gazetesinin bulmaca editörüdür. Amerika Kare Bulmaca Turnuvası'nın kurucusudur. Bu turnuvayı artan katılımcı sayısıyla 1978 yılından beri her yıl düzenlemektedir. Amerika dışında İtalya, İngiltere, Finlandiya, Polonya, Almanya'da da bulmaca yarışmaları düzenlenir.

Shortz, bulmacaların yararlarını şöyle sıralar: 'Bulmacaların zihinsel formdalığı sağlar, genel kültürü ve kelime bilgisini geliştirir, bulmaca bitirildiğinde ise tazelenmiş bir şekilde hayata devam edilir. Shortz, bulmaca türlerinin yayıldıkları ülkenin kültürleriyle etkileştiğini iddia eder : ' Kare bulmacalar Amerika'da ortaya çıktı. Çok klasik bir bulmacaydı. Sözlükten ya da ansiklopedilerden alınan ipuçlarıyla hazırlanırdı. İngiltere'ye geçtiğinde onların kültürleri bu bulmacayı bu kadar basit tutmadı ve İngiliz stili bulmacayı yarattılar.'

Shortz, 200'den fazla bulmaca kitabı yayımlamıştır. Bulmacaların günlük hayattan da beslenmesi gerektiğini söyleyen Shortz, bulmacaların sanat olarak değerlendirilebilmesinin özgünlükleriyle mümkün olabileceğini dile getirir.⁶

Shortz'un bulmacalarının toplumla ilişkili olduğu tespiti önemlidir. Bulmacaların biçim, tür ve içerikçe milletten millete farklılık göstermesi toplumlardaki kültürel farklılıkların bulmacalar üzerinden de gözlenebildiğini kanıtlar. Bulmacalar kültürel bir tercihtir de aynı zamanda. Shortz tarafından günlük hayatın bulmacalara kaynak olarak işaret edilmesi, bulmacaların donmuş yapılar olmadığını gösterir. Dolayısıyla kültürel aktarıma araç olabileceği gibi toplumsal değişimlerin de bir yansımasını verir.

Burhan Tural, bugün gazetesinin bulmacalarını hazırlar. Bulmacayı çekici kılanın, hayata dair merakların giderilmesi olduğunu söyler. Bulmacayı yetenek, genel kültür, eğitim ve zeka isteyen bir iş olarak tanımlar.

Celal Kodamanoğlu, Güneş, Tercüman, Akşam gazetelerinin bulmacalarını hazırlamaktadır. Ekip halinde çalıştıklarını söyler. Türkiye'de ilk defa günlük bir gazetede dört tam sayfa bulmaca hazırlayan grubun başındadır. Kendisiyle yapılan mülakatta gazetelerin çizgisine göre bulmaca hazırladığını belirtmektedir.⁷

Ercan Bostancıoğlu (Ateşböceği Ercan), Sabah gazetesinin bulmacalarını hazırlamaktadır. Bulmacalarının denetimini kızları yapmakta, biten bulmacaların sorularını ise sanat danışmanı Mustafa Başaran sormaktadır. Bulmacalarını çözenler arasında Müjdat Gezen gibi ünlü kişiler bulunmaktadır.

Bostancıoğlu, bulmacaların beyin jimnastiği yaptırdığını, pratik düşünme becerisi kazandırdığını ve kültür seviyesini arttırdığını söyler.⁸

İlk bulmacasını 1960 yılında ihtilal karşıtı Yeni İstanbul gazetesinde yayımlamıştır. Bostancıoğlu'nun ücret karşılığı gazetelere bulmaca hazırlaması ise 1986 yılına denk gelir.

Bostancıoğlu, gazete bulmacalarının eskiden pek düşünülen bir şey olmadığını ,televizyonun çok şeyi değiştirdiğini, bitirdiğini, yarın gazeteden okuyacakları haberi bir gün evvel televizyonda izlediklerini, bundan dolayı da köşe yazarları hariç tutulursa bulmacası için satan gazetelerin olduğunu söyler.

⁶ Bilgiler, Melis Babaoğlu'nun Radikal gazetesi için 25 Mart 2006 tarihinde Will Shortz ile yaptığı röportajdan alınmıştır.: http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=cts&haberno=5664

⁷ http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=cts&haberno=6907

⁸ <http://www.porttakal.com/haber-bulmaca-beyin-damari-kireclenmesini-engelliyor-567318.html>

Bostancıoğlu, bulmacaların TRT gibi olması gerektiğini yani hem eğlendirmesi hem de bilgi verip, eğitmesi gerektiğini sözlerine ekler. Bostancıoğlu'nun bulmacaların ideolojik yanı olup olmayacağıyla ilgili tavrı kesindir. Ona göre 'bulmacaların topluma mesaj içeren bir şeyi olamaz.'⁹

1948'de İstanbul'da doğan ve İstanbul İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi'nde eğitim gören Ercan Altazlı, 1975'te Milliyet gazetesinde mesleğe başlar, Yorum Ajans ve Karacan Yayınları'nda çalışır, TRT'de "Bir Kelime Bir İşlem" programı ile Hürriyet ve Milliyet gazetelerinin bulmaca köşelerini hazırlamıştır.¹⁰

Fatih Uğurlu, 10 yıldır Vakit (yeni adıyla Yeni Akit) bulmacalarını hazırlamaktadır. Bulmacalarda mesaj vermeyi bir zorunluluk olarak hisseder. Masonlarla ilgili bulmacası 'hedef gösterme ' iddiasıyla davalık olur. Bulmacaları bu şekilde hazırlamasının sebebini dikkat çekmek, gündeme gelmek amacıyla hazırladığını söyler ve bulmacalarında mesaj vermeye devam edeceğini ekler.

Bulmacacıları gazetelerin sessiz kahramaları olarak değerlendiren Uğurlu, İnsanların bulmacaya duyduğu ihtiyacı şu şekilde açıklamaktadır :‘Şehir hayatıyla birlikte bunalan insanlar bulmacaya sarılıyor. Dinlendirici bir şey. Her gün dört sayfa bulmaca vererek Türkiye'nin en çok satan gazetesi olan bir gazete var biliyorsunuz.

Bundan sonra gazetelerin çoğu bulmacaya eğilmeye başladı. Bulmacada insanların farkına varamadığı bir sihir var. '¹¹

Filiz Leloğlu- Oskay, 1999 yılından bu yana gazete ve dergilere bulmaca hazırlar. Öğretmendir. 'Bireysel ve toplu etkinlikler 'adlı programı belirtilmeyen ders için öğrencilere eğitici ve eğlendirici bir bulmaca hazırlayabilir miyim düşüncesiyle yola çıkar ve bu düşüncesini giderek pekiştirerek gazete ve dergilere bulmaca hazırlar hale gelir.

Günümüzde düzenlenmeyen Milliyet gazetesinin 'Türkiye Bulmaca Şampiyonası'na on yıl katılır. Bulmacalarında kaynak olarak yazım kılavuzundan, ansiklopedilerden ve atlaslardan faydalandığını söyler. Bulmaca hazırlarken sanatın her dalından soru sormaya dikkat ettiğini, dergilere hazırladığı bulmacalarda en azından iki satırlık bir dize, çokça mitolojik kahraman sorduğunu belirtir. Bulmaca hazırlamanın kendini sürekli geliştirmek gereğine dayandığını aksi halde kısır bir

⁹ [http://www.haberx.com/atesbocegi_ercan_bizlerle\(17,n,10071103,010\).aspx](http://www.haberx.com/atesbocegi_ercan_bizlerle(17,n,10071103,010).aspx)

¹⁰ http://tr-tr.facebook.com/note.php?note_id=119953234738854

¹¹ http://www.haber5.com/archive_details?id=303827

durumun ortaya çıkacağını ekler. Bulmacaların yararı olarak insanı rehabilite etmesi ve günlük sorunlarından uzaklaştırmasını sayar. Oskay okur kitlesini önemser. Bulmacaların zorluk ya da kolaylığını okuyucu kitlesinin belirlediğini söyler.

Oskay, çocukluğundaki bulmacalarda 'bir erkek adı', 'falan sözcüğün orta harfi' gibi soruların olduğunu, şimdi ise bulmacaların daha kaliteli olduğunu söyler. Bilmece ve bulmacanın karıştırılması bulmaca hazırlayıcısının yakındığı bir durumdur.¹²

Mekin Gani Pehlivan, bir çok yayın kuruluşuna bulmaca hazırlamıştır. bulmacanın öğretici yönüne dikkat çeker ve iki-üç bilinenden dördüncü bilinmeyeni buldurduğunu söyler.

Nedret Erdoğan, 1983'ten bu yana bulmaca hazırlamaktadır. Son yıllarda bulmaca hazırlayanların sayısında bir artış olabileceğini ancak sektörde bir yetiştirme sorunu olduğunu düşünmektedir. İnternette çok yazılı kaynakları kullanmaktadır. Milliyet, Posta ve Radikal'e bulmacalar hazırlamıştır. En zor soruları bilinçli bir tercih olarak Radikal'e hazırladığını söylemektedir.¹³

Sedat Yaşayan 1947 doğumlu emekli edebiyat öğretmenidir. 1982 yılından beri Cumhuriyet gazetesi bulmacalarını hazırlamaktadır.¹⁴ Bulmaca sorularının zorluğu konusunda bulmacacılar hemfikirdir. Edebiyat öğretmeni olmasından ötürü bulmacalarında şiir dizeleri görmek mümkündür. Kültürel duyarlılık Sedat Yaşayan bulmacalarında hissedilir bir seviyededir.

25 Ekim 1924, İstanbul doğumlu olan Şiar Yalçın, 86 yaşında Ankara'da hayatını kaybetmiştir. Bulmaca çözerler Şiar Yalçın'ı, Cumhuriyet gazetesinin Pazar günleri yayımladığı "Cumhuriyet Dergi"ye hazırladığı bulmaca sayfasından tanır. Kare bulmaca konusunda gazetelerin en azından bir kısmının kendisine çeki düzen vermesini sağlayan Şiar Yalçın'ın Türkçe üzerine yaptığı çalışmalar ve yazdığı yazılar da, adının "Türkçeye Emek Verenler" listesine yazılmasını gerektirir. Şiar Yalçın, günlük gazetelerin bazılarında dil konusunda güncel yazılar yazılmasını da sağlamış, dilci gazetecilerin yetişmesine katkıda bulunmuştur.¹⁵

¹² Bilgiler, Şule Özçelik'in Gazete Kadıköy için 16 Eylül 2005 tarihinde Filiz Leloğlu- Oskay ile yaptığı röportajdan alınmıştır: http://www.filizoskay.com/index.php?deg=makale_oku&sayfa=makaleler&mano=124

¹³ http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=cts&haberno=6907

¹⁴ <http://www.eksizozluk.com/show.asp?t=sedat%20ya%C5%9Fayan>

¹⁵ <http://insanyasadigiyebebenzer.blogspot.com/2010/10/bric-bulmaca-turkce-siar-yalcn.html>

3.1.2. Bulmaca Kitapları:

Türkçe kaynaklar arasında bulmacaların kültürle ilişkisini inceleyen ya da başlı başına bulmaca kültürüne ayrılmış herhangi bir kaynak yoktur. Yabancı literatürde ise Will Shortz'un yardımlarıyla adlarına ulaşılan kaynaklar şunlardır :

AMENDE , Coral. (2001) **The Crossword Obsession: The History and Lore of the World's Most Popular Pastime.**

ARNOT, Michelle (2008), **Four-Letter Words and Other Secrets of a Crossword Insider.**

ARNOT, Michelle. (1981), **What's Gnu? A History of the Crossword Puzzle.**

DANESI, Marcel. (2002), **The Puzzle Instinct: The Meaning of Puzzles in Human Life.**

GRİDLOCK, Matt Gaffney.. (2006), **Crossword Puzzles and the Mad Geniuses Who Create Them.**

HOVANEK, Helene. (1988), **Creative Cruciverbalists: Those Curious Crossword Creators and Their Best Puzzles.**

HOVANEK, Helene. (1978), **The Puzzler's Paradise: From the Garden of Eden to the Computer Age.**

T. MALESKA , Eugene. (1993), **CrossTalk: Letters to America's Foremost Crossword Puzzle Authority.**

MILLINGTON, Roger. (1974) , **Crossword Puzzles: Their History and Their Cult [British title: The Strange World of the Crossword].**

MOOREY, Tim. (2008), **How to Master The Times Crossword.**

NEWMAN, Stanley. (2006), **Cruciverbalism: A Crossword Fanatic's Guid to Life in the Grid.**

OLSHER , Dean. (2009), **From Square One: A Meditation, with Digressions, on Crosswords.**

ROMANO, Marc. (2005), **Crossworld: One Man's Journey into America's Crossword Obsession.**

İlk bulmaca kitabının hikayesi ise şu şekildedir:

1924'te Kolombiya Üniversitesi'nin iki genç gazetecilik mezunu Richard Simon ve Max Scuster bir yayınevi kurarlar. Bir bulmaca serisinin olmadığını fark eden ikili bu boşluğu doldurmak ve bulmaca kitabı basmak için World'un bulmaca editörlerini görevlendirirler. Bulmaca kitabı Nisan'da basılır. Dünyadaki ilk bulmaca kitabıdır. Promosyon bir kalemle birlikte satışa sunulur. Satışlar çabucak artar. Bir hafta içinde 3600 adet satılır. İkinci baskı da aynı hızla tükenir. Yılın sonunda en çok satanlar listesinde bulmaca kitabının çeşitli serileri 1. , 2., ve 3. sıralarda yer alırlar. Bulmaca kitaplarının başarısı dünya çapında bir çılgınlığı başlatır.¹⁶

Simon ve Schuster 1924'te başlattıkları bulmaca kitabı serisini John M. Samson'un editörlüğü altında yayınlamaya devam eder. Özgün seri 258 kitapla birlikte 2007'de sona erer. 2008'den bu yana mega seriler halinde yılda 3 kez çıkar ve her biri 300 bulmaca içerir.¹⁷

3.1.3. Bulmaca Sözlükleri:

Bulmaca sektörüne dahil olan bir diğer alan bulmaca sözlükleridir. Tespit edilen bulmaca sözlükleri şöyle listelenebilir:

Erdem, Okşan. (1993), Bulmaca Sözlüğü, İstanbul: Cem Yayınevi.

Günümüzde bulmaca severler tarafından bulmaca ustası olarak kabul edilen Sedat Yaşayan, esere yazdığı ön sözde iyi hazırlanmış bir bulmacanın üç temel işleve sahip olduğunu söyler:

1. Bilinip de unutulmaları anımsatması
- 2.Kültürlü bir insanın bilmesi gerekenleri öğretmesi
- 3.Kaynak karıştırmayı ve neyin nerede bulunabileceğini alışkanlık haline getirmesi

Erkmen, Nevzat. (1987), Bulmaca Anahtarı, İstanbul: Hürriyet Ofset : Eserin eldeki basımı Hürriyet gazetesinin okurlarına armağanıdır. Erkmen , uzun bir tarama

¹⁶ <http://www.ephemerasociety.org/articles/shortz.html>

¹⁷ <http://en.wikipedia.org/wiki/Crossword>

sonucu elde edilen malzeme arasından en çok kullanılanların alınmasıyla bu sözlüğün ortaya çıktığını söyler.

Gören, Servet Salih. (?) Alternatif Bulmaca Sözlüğü, Özgü Yayınevi : Yazarın adının hemen altında beliren 1995 Türkiye Bulmaca Şampiyonu açıklaması sözlüğün işin ehline hazırlandığı mesajını içerir. Kitaba önsöz kısmında 1990-1991 Türkiye Bulmaca Yarışması Şampiyonu Ateşböceği Ercan gerçek adıyla Ercan Bostancıoğlu ve bulmaca bilimci Ercan Altazlı'nın ismine rastlanır. Bulmaca bilim vurgusu kitabın aslında mevcuttur.

Bostancıoğlu, söz konusu sözlüğün diğerlerinden farklı olduğunu; bugüne kadar bulmaca çözümü için hazırlanan bütün sözlüklerin ansiklopedik bir yapı taşıdığını, burada ise bulmacalarda sorulabilecek sözcüklerin çok çeşitli anlam ve eş anlamlarının bir arada verildiğini, bu yolla bulmaca severin aradığı sözcüğü kolayca bulmasının sağlandığı söyler.

Altazlı ise, eserin bulmaca düzenleyicilerin işini zorlaştıracak olduğunu belirtir.

Önet, Gül. (1990), Bulmaca Sözlüğü, İstanbul: Çağdaş Yayıncılık : Yazar, önsözde New York'un görkemli kitapçılarında gördüğü nefis kapaklı bulmaca sözlüklerinden sonra kendisinde bulmaca sözlüğü hazırlama hevesinin ortaya çıktığını söyler.

Yaşın, Fahir. (1998), Bulmaca ve Scrabble Sözlüğü, İstanbul: Medya Ofset : Eserin eldeki basımı Aktüel Dergisi'nin okurlarına armağanıdır. Yaşın, eseri hazırlama amacını şu sözlerle açıklar : 'Kare, sarmal vb. bulmacaları çözerken karşılaşılan en büyük sorun; cevapları sözcük, ansiklopedi gibi çeşitli kaynaklardan aramak zorunda kalmamızdır...Neticede istenen 'kelime'dir. Kılavuz adını verdiğim bu kitabıma en fazla sorulan kelimelerin yanında pek çok ilaveler yaparak sizlere faydalı olmasını istedim.'

Akın, Özcan. (2004), Bulmaca Sözlüğü Bilgi Kılavuzu, İstanbul: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Cimcoz, Sina. (2003), Bulmaca Sözlüğü, İstanbul: Geçit Kitabevi.

Coşkuntürk, Muzaffer Salih. (2003), Bulmaca Rehberi, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Doğanyılmaz, Ayfer. (2003), Bilgi Yarışması ve Bulmaca Sözlüğü, İstanbul: Gün Yayıncılık : Sözlük 2010 yılında Posta gazetesinin ücretsiz eki olarak da okuyuculara sunulmuştur .

Dürser, Mehmet. (2005), Bulmaca Sözlüğü, İstanbul: Omega Yayınları.

Güray, Cenap. (2004), Bulmaca Sözlüğü ve Genel Kültür Ansiklopedisi, İstanbul: Alfa Yayınları

Pekin, Necdet. (2003), Bulmaca ve Bilgi Sözlüğü, İstanbul: Alfa Yayınları.

Çoker, Doğan. (1995), Bulmaca Sözlüğü, Sedir Yayınları

Ermış, Bülent. (2008), Bulmaca Sözlüğü, İstanbul: Omega Yayınları.

Sözlük 2009 yılında Hürriyet gazetesince okurlarına armağan olarak da sunulmuştur. Sözlüğün örneğin mitolojiyle ilgili sözcükler kısmında Türk mitolojisiyle ilgili hiçbir kavram yoktur. Sıralanan kelimeler Yunan, Arap, Mısır, Roma, Sümer mitolojilerini içerir.

Sözlükte halk bilimi çalışma kadrolarına giren sorular şöyledir :

Ağaç dallarından yapılmış gölgelik- çardak, Batı Anadolu köy yiğidi-efe, bazı yörelerde dokunan ince nakışlı kilim-galt, bazı yörelerde erkekler arasında yapılan sohbet toplantısı-barana, bazı yörelerde kukla oyununa verilen ad-korçak, bazı yörelerde süt, yoğurt koymaya yarayan tahta kova-ölbe, bastonuyla ünlü ilçemiz-Devrek, büyük mutfak sobası-kuzine, çocukların kullandığı bilye tekerlekli taşıma aracı-tornet, delikli mutfak aleti-kevgir, eski Türklerde doğum meleği- Ayzıt, kafes biçiminde süslü çardak-kameriye, Anonim halk edebiyatının 7'li hece ölçüsü ile söylenen dört dizeden oluşan nazım-mani, aşık edebiyatı ürünlerinin yazıldığı el yazması defter-cönk , aşık edebiyatında kafiye olma olasılığı düşük sözcükler-darayak, aşık edebiyatında nesir- saya; aşk, sevgi, doğa güzelliklerini işleyen koşma türü, halk şairi- ozan, halk şiiri nazım şekli-selis, argoda ahiret-tahtalıköy, argoda akıl, kafa-anten, argoda alay etmek-maytap, argoda git, def ol- naş, argoda karşılıksız elde edilen-lüp, argoda polis-aynasız, (argoda karşılığı şeklinde 102 kelime mevcuttur.), orta oyunda kullanılan tef-panola, ozanların çaldığı telli bir Türk sazı-kopuz, türkü çeşitlerimizden bir ezgi türü-bozlak, Ağrı'nın Doğubeyazıt ilçesine özgü bir tür köfte-abdikör, badem ve süttten yapılan bir çeşit tatlı-keşköl, Doğu Karadeniz'e özgü bir yemek- termoni, İzmir'e özgü bir hamur işi- boyoz, kadayıf ve peynirden yapılan tatlı-künefe (yemek kültürüyle alakalı 73 kelime sıralanmıştır.), Karadeniz kıyısı halkının giydiği dar paçalı potur-zıpka, Laz erkeğinin giydiği burnu kalkık çarık-çuğa , Laz erkeğinin giydiği siyah başlık-kukul, Laz erkeğinin giydiği siyah körüklü şalvar-zıpka, Laz kadınlarının başörtüsü- keşan, Laz kadınlarının bellerine sardıkları peştamal-fota, Mevlevi dervişlerin giydiği kolsuz, yakasız giysi-tennure, Yörük kadınlarının kullandığı alın çatkısı- alçelme, Karagöz oynatıcıları-hayali / hayalbaz, Karagöz oynatıcısının yardımcısı- yordakçı, Karagmz oynatılan kahve-tatu, Karagöz

oyun tiplerinden Yahudi'ye verilen ad-cud, Karagöz oyununda Ermeni tipi- Ayvaz, Karagöz oyununda kabadayı ya da efe tipi- Aydınli, Karagöz oyununda kahveci-tatucu, Karagöz oyununda kullanılan kamış düdük-nareke, Karagöz oyununda mahalle bekçisi-Harputlu, Karagöz oyunundaki karakterler- Hacivat, Karagöz, Zenne, Tuzsuz Deli Bekir, Tiryaki, Çelebi, Karagöz oyununun bölümleri-mukaddime, fasıl, muhavere, Karagöz perdesinin arkasına yakılan ışık-meşale, Karagöz'ün başlığı-ışkırak, Türk gölge oyunu- Karagöz, Türk halk tiyatrosunda güldürünün başyapımcısı olan uşak tipi- İbiş, acemi zeybek-kızan, Afyon yöresinde oynanan bir halk oyunu-Fadik, Ankara ve yöresine özgü iki kişiyle oynanan ağır ritimli bir halk oyunu-fidayda, Ankara yöresine özgü bir halk oyunu-misket, Balıkesir yöresine özgü bir halk oyunu-minnare, Batı Trakya'da grup halinde davul zurna eşliğinde oynanan bir erkek oyunu-Alipaşa, çok hızlı ritimli ve kıvrak Trakya bölgesi oyunlarının genel adı-hora, Doğu Anadolu ve Kars yöresinde yaygın olan tek kişiyle oynanan bir halk oyunu-almadere, Doğu Anadolu'da davul zurna eşliğinde ritmik bir dövüş yapılarak oynanan halay türü bir erkek oyunu-alkuşta, Elazığ yöresine özgü bir halk oyunu- avreş, Erzurum yöresinde el ele tutuşarak oynanan oyun, Gaziantep yöresinde yaygın olan halay türü bir halk oyunu-amikdüzü, kadın kıyafetleri giyip, çalgı eşliğinde kadın gibi oynayan erkek-köçek, Kars yöresinde yaygın olan halay türü bir halk oyunu-altınkömür, Muğla ve çevresinde oynanan bir ağır zeybek-alidaverin, Zonguldak ve çevresinde yaygın olan karşılama türü türkölü bir halk oyunu-amani, aşıkla oynanılan bir çocuk oyunu, tünzile-alçılarım, bir çocuk oyunu-bezirganbaşı, ebelemeç, saklambaç, istop, körebe, kuka, mumdik, yakalamaç, yakartop.

3.2. Elektronik Kültür Ortamında Bulmacalar:

3.2.1. Televizyonlardaki Bulmaca Programları

Yazılı kültür ortamında büyük ilgi gören bulmacalar, televizyon programı yapımcılarının gözünden kaçmaz. Böylelikle Türkiye'deki ilk bulmaca programı ve devamında iki bulmaca programı daha ekranlarda görünür. Ancak ilk program olan Telekare haricinde diğer ikisinin fazla rağbet görmediği tespit edilmiştir. Bunun sebebi, Telekare programının sunucusu olan Ercan Bostancıoğlu'nun bizzat bulmacacı olmasından dolayıyla gazetelerde bulmacalarını çözen kitlenin, ilgisini televizyona kaydırmasından ileri gelebilir.

1. Telekare: Televizyolardaki ilk bulmaca programıdır. Ercan Bostancıoğlu tarafından hazırlanıp sunulmuştur. Program TRT'de, HBB'de ve Flash TV'de on yıl süreyle yayımlanmıştır.¹⁸

2.Kanal D- Çöz Bakalım Yarışması: Kanal D ekranlarında yayına başlayan 'Çöz Bakalım' isimli yarışma programının sunuculuğunu Cem Davran yapmıştır. Ancak program uzun ömürlü olmamış, kısa sürede yayından kaldırılmıştır.¹⁹

3.Beyaz TV- Tele Bulmaca : Program, 'Beyin jimnastiği, bilgi tazeleme, çözüm yeteneği, yarışma heyecanı ve eğlenmenin keyfiyle, Tele Bulmaca hafta içi her gün 18:00'de Beyaz TV ekranlarında sizlerle.' sloganıyla izleyicilerine seslenir.²⁰

3.2.2. Bulmaca Siteleri:

Kendi başına bir kültürel alan ve ürün olan internet, yeni dönemin kültür ekonomisinin temel bağlamını oluşturmaktadır. Her türlü kültürel ürün, sanal dünyanın ağırları yardımıyla kolaylıkla dolaştırılmakta, tanıtılmakta, pazarlanmakta ve tüketilmesi sağlanmaktadır. Bu işleviyle internet, son dönemde kültür ekonomisinin özerkleşmesini ve gelişmesini sağlayan temel dinamiktir (Özdemir 2008 : 97).

2009 yılı Nisan ayı içerisinde gerçekleştirilen hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonuçlarına göre Türkiye'deki hanelerin % 30'u internet erişimine sahiptir (Başer 2010: 49).

İnternetin bulmacalar için önemi, daha çok kişiye kolayca ulaşmaya imkan vermesinin yanında bireysel bir etkinlik olan bulmaca çözmeyi bir sosyalleşme aracına dönüştürmesidir. İnternet siteleri bulmaca çözerler için yepyeni bir oluşumun kapısını aralamıştır.

Tespit edilen Türkçe bulmaca siteleri şöyledir :

1. <http://www.birbulmaca.net/>

Site, 'Zekana güven!' giriş yazısıyla meraklıları karşılar. Bu ifadede, bulmaca çözenin bir yararı olarak sayılan zekayı geliştirme öngörüsüne bir atıfın olduğu görülür. Sitede kare bulmaca, kare karala, kelime bul, dört işlem, sözcük avı, amiral battı gibi bulmaca çeşitleri mevcuttur. Sitede bulmacalara ilişkin soruların yer aldığı

¹⁸ http://www.sabah.com.tr/Gunaydin/Yazarlar/aytug/2009/08/04/ates_boceginin_isigi

¹⁹ <http://www.trguzelsözler.com/kanal-d-coz-bakalim-yarismasi-izle.html>

²⁰ <http://www.beyaztv.com.tr/Tr/ProgramDetay.aspx?ProgramID=14>

anket eklentisi vardır. Sitenin 2011 yılı Nisan ayına değin toplam ziyaretçi sayısı 378874'dir.

2. <http://www.bulmacalar.net/karebulmaca/>

Site, 'bulmaca oyun dünyası' üst yazısıyla meraklılarını karşılar. Bu site ise, bulmacanın oyuna benzeyen yönü ile ilgilenmiş, kendi bünyesinde bu özelliğini öne çıkarmıştır. Bu durumda vaat ettiği zeka geliştirmekten çok eğlendirmek, hoşça vakit geçirtmektir. Günün kare bulmacası, kelime avı, sayı avı gibi bulmaca seçenekleri vardır. Sitenin www.sohbet.org uzantılı bir de forumu vardır.

3. <http://www.gununbulmacasi.com/>

'Bulmaca fabrikasına hoş geldiniz.' yazısıyla ziyaretçileri karşılayan site, bulmaca çözebilmek için üye olma şartını koyar. Kişisel sitelere eklenebilecek ücretsiz bulmaca hizmeti vardır.

3. <http://www.karebulmaca.com/>

Site 'bulmaca koliklerin web sitesi' tanıtımıyla okuyucuları karşılar. Sitenin hedef kitlesi bulmaca çözmeyi bir tutkuya dönüştüren kişilerdir. Kare bulmaca, sudoku bulmaca, mozaik bulmaca, anagram bulmaca, kod bulmaca, sarmal bulmaca, sözcük bulmaca gibi bulmaca türleri vardır. Her Pazartesi günü güncellenen haftanın bulmacası kısmı, bulmacalara ilişkin soruların yer aldığı bir anket eklentisi vardır. Sitenin bulmaca bahçesi kısmında çok sayıda bulmacayı bulmak mümkündür. Bu bulmacaları çözerken yararlanılabilecek sözlük eklentisi de vardır.

Gazete, dergi ve web siteleri için istenilen tarzda bulmaca hazırlanabileceğinin ilanı vardır. Sitenin üyelerin yazışabildiği, bilemedikleri bulmaca sorularını danışabilecekleri bir de forumu vardır. Sitenin 2011 Nisan ayı itibariyle 12057 kayıtlı kullanıcısı vardır.

4. <http://www.superbulmaca.com/>

'Türkiye'nin bir numaralı bulmaca sitesi' ön yazısıyla bulmaca çözerleri karşılar. Diğerleri arasında bu sitenin faklılığını ortaya koyan bu giriş, bir numaralı bulmaca sitesinde bulmaca keyfini yaşamak isteyenleri beklemektedir. Kare bulmaca, resimli kare bulmaca, kriptto bulmaca, kelime avı, sayı avı, sudoku gibi farklı bulmaca türlerini bir araya getirir.

5. Facebook Günlük Kare Bulmaca Uygulaması: Günlük Bulmaca uygulaması ile facebookta her gün yenilenen bir içerik sunan uygulama kare bulmaca ve sudoku örnekleri verir. Bulmaca sayfasının bağlantı adresi :<http://apps.facebook.com/gunlukbulmaca> 'dır. Sosyal medya, bireylerin sınırları belli olan bir sistem içerisinde açık ve yarı açık profil oluşturmalarına izin veren, farklı kişilerle bağlantı paylaşımında bulunan kişilerin listesini gösteren web tabanlı hizmetler olarak tanımlanmaktadır. . Sosyal medya, kullanıcılara enformasyon, düşünce, ilgi ve bilgi paylaşım imkanı tanıyarak karşılıklı etkileşim yaratan çevrimiçi araçlar ve web siteleri için ortak kullanılan bir terimdir (Kuşay 2010: 67). Sosyal medya ağları içerisinde bilinirliği ve popülaritesi yüksek olan ilk beş site; Facebook, Twitter, MySpace, Friend-ster, LinkedIn'dir (Kuşay 2010: 68).

En popüler sosyal medya ağı olan Facebook'ta bulmaca uygulamasının olması, ne denli ilgi çekici olduğunun bir diğer kanıtıdır.

Facebook Türkiye Bulmaca Uygulaması

Şekil : 8

İnternet sitesi bulunan gazetelerin bir kısmında bulmaca bölümü vardır. Bunlar:

1. <http://www2.gazetevatan.com/karebulmaca/> :
Sitede zaman ayarlı kare bulmaca çözme hizmeti vardır.

2. <http://www.sabah.com.tr/Bulmaca/2011/05/13>

Sabah gazetesi internet sitesinin ana sayfasında bulmaca kısmıyla okuyucusuna ulaşır. Kare, şekilli bulmaca, sudoku ve kelime bulmacaları seçenekleri mevcuttur.

Tespit edilen yabancı kaynaklı bulmaca siteleri ise şöyledir :

1.<http://www.crossword-puzzles.co.uk/>

Sitede kare bulmacalar, Amerikan kare bulmacaları, şifreli kare bulmacalar, eğitici kare bulmacalar gibi ana başlıklar altında çok sayıda bulmaca örneği mevcuttur. Site kare bulmaca yazılımları ile ilgili bilgiler, elektronik ortamda var olan kare bulmaca site adresleri , kare bulmacalar ile ilgili kitaplar, bulmaca sözlükleriyle ilgili bilgiler ve yönlendirmeler içerir.

2.<http://www.crossword-compiler.com/vocab.html>

Bulmaca hazırlamak isteyenler için hazırlanmış bir sitedir. Ücretli olarak indirilebilen bir kare bulmaca hazırlama programı hizmeti sunar.

Kullanıcı yorumlarından birinde bir öğretmen haftada birkaç kez bu programla hazırladığı bulmacaları kullandığını ve çocukların kare bulmacalarla öğrenmeyi çok sevdiklerini söylemektedir.

3.<http://www.bestcrosswords.com/bestcrosswords/Home.page>

Online ve yazdırılabilir kare bulmaca örnekleri sunar. Ayda ortalama 1,890,000 kare bulmacanın çözüldüğü bilgisi aktarılır. Sitede bulmaca sözlüğü de mevcuttur.

Sitenin üye sayısı, 19 Nisan 2011 tarihi itibarıyla 372, 961'tir.

4.<http://www.crosswordsite.com/>

Okullar için bulmaca adında bir kısım da bulunan bu sitede, isteyenlere ücretleri karşılığında bulmacalar hazırlanmaktadır.

5.<http://www.englishclub.com/esl-games/crosswords.htm>

İngilizce öğrenmek ve öğretmek isteyenler için kurulmuş olan bu sitede, farklı alanlardaki kelime dağarcığını içeren çok sayıda bulmaca örneği vardır.

6.<http://www.guardian.co.uk/crosswords/prize/25298>

Sitede genel gazete arşivinin haricinde sadece kare bulmacaları içeren bir arşiv vardır. 1999 yılından 2011 yılına değin sitede yayımlanmış bulmacaları burada bulmak mümkündür. Sitenin bir diğer özelliği de ödüllü bulmacanın varlığıdır.

7.<http://www.crosswordsolver.org/forum/132642/genius-94>

Kare bulmaca yardım adlı bir foruma sahip olan sitede, üyeler birbirleriyle bilgi paylaşımında bulunup, fikir alış- verişi yapabilmektedirler. Sitenin sanal mağaza kısmında kare bulmaca kitapları da dahil çeşitli bulmaca kitapları, elektronik bulmaca sözlükleri satılmaktadır.

8.<http://crosswords.net/>

Alfabetik sıralamaya göre çok sayıda bulmacaya rastlanmaktadır. Her 2-10 dakika aralığında yeni bir bulmaca yayımlanır.

9. <http://www.cruciverb.com/>

Bulmaca hazırlayanlar için bir çok bilgi sunan, 20 Nisan 2011 tarihi itibarıyla 11744 üyesi olan bir sitedir.

10.<http://www.onlinecrosswords.net/>

Sitede her zorlukta ücretsiz bulmaca vardır. Sitenin veri tabanında 8,711 adet bulmaca mevcuttur.

11.<http://www.nytimes.com/pages/crosswords/index.html>

New York Times gazetesinin internetteki bulmaca sayfasıdır. Telefonlara indirilebilecek bir mobil bulmaca uygulaması da sitede dikkat çeker.

3.2.3. Bulmaca Forumları:

Kullanıcıların etkileşim içinde olmasına olanak veren çevrimiçi araçlar olarak ifade edilen sosyal medyanın ortam türlerini temelde on ana grupta toplamak mümkündür: Sosyal Ağ Siteleri, İş Dünyası / Meslek Ağ Siteleri, Bloglar, Wikiler, Podcastlar, Ticaret Toplulukları, Forumlar, İçerik Toplulukları, Sanal Oyun Ortamları (Tosun- Levi, 2010: 100-103).

Geleneksel medyayla karşılaştırıldığında sosyal medya içerik yaratıcıları, erişebilirlik, satın alma süreci ve iletişim bağlamında farklılığını ortaya koymaktadır. Bu iletişim modelindeki enformasyon, müşterilerin deneyimlerinden ortaya çıkmaktadır ve üretici firmadan tamamen bağımsızdır. Bu değişim, tüketici davranışı kavramını önemli derecede etkilemiştir ve tüketicilere daha önce sahip olmadıkları bir güç vermiştir (Tosun- Levi , 2010: 99). Aydoğan'ın tabiriyle zamana ve mekana

esneklik kazandıran internet araçları ile birlikte, mekan insan bedeninin doğal kısıtlamalarından kurtarılmıştı (2010: 3).

Giderek artan internet kullanımı birçok yeni tür internet grubunun yaratılmasına yol açmıştır. (Taylor vd., 2007: 315). İnternet grupları Dundes'in tanımından hareketle halk grupları olarak değerlendirilebilir. Dundes, halk terimini en azından ortak bir faktörü paylaşan herhangi bir insan grubu karşılığında kullanır. Bu grubu birbirine bağlayan faktörün ne olduğu önemli değildir. Bundan daha önemli olan ise, herhangi bir sebebe bağlı olarak oluşan grubun kendisine ait olduğunu kabul ettiği bazı geleneklere sahip olmasıdır (Dundes, 2006: 19).

Türkiye'de Cumhuriyet gazetesi bulmaca çözerleri Cumhuriyet gazetesi bulmacaları ortak noktasında birleşirler. Grubun olmazsa olmazı ne olursa olsun her Pazar Cumhuriyet'te yayımlanan Sedat Yaşayan bulmacaları çözmektir. Kendilerine 'Cumbul'cular adını verip, bulmaca çözme yerine 'bulmaca çatma ' terimini geliştirmişlerdir. Grup üyelerinin karşılıklı etkileşimine olanak veren bir de internet siteleri vardır. <http://herteldensite.yetkin-forum.com/> adresli bu site, Aydoğan'ın tespitiyle dile getirilecek olursa "benzer fikirlere sahip insanlarla fikir alışverişinde bulunmak, on yıl öncesinde hayal edilmeyecek bir biçimde coğrafi engeller aşılarak yapılabilmektedir. (2010: 15)." İnternet sitesinin Türkiye'nin pek çok ilinden her yaşta ve öğrenim seviyesinde üyesi vardır. Site üyeleri sadece elektronik kültür ortamında birbirleriyle etkileşime geçmez. Gelenekselleştirdikleri buluşmalar ve kıyasıya yarıştıkları bulmaca ligi halk grubu sayılmaların diğer unsurlarıdır. Forum üyelerinin üstlendikleri birtakım roller vardır : Örneğin Necip Albay48, cumbulcuların babası olarak nitelendirilir. ²¹

Cumbulcular aynı zamanda bir marka topluluğudur. Marka toplulukları, birbirleriyle gönüllü olarak ilişkilendirilmiş, bir ürün veya marka üzerinden ortak ilgi alanlarına sahip bireyler kümesidir. Bir markanın hayranları tarafından oluşturulmuş, sosyal ilişkileri temellendirilmiş, özelleştirilmiş ve bir coğrafyası olmayan topluluklar olarak da tanımlanan marka toplulukları, bir coğrafyayla sınırlandırılmamanın yanı sıra, çevrimiçi bağlamda, artık zamanla da sınırlandırılmamaktadır. Marka topluluklarının, tıpkı tüm diğer topluluklar gibi, ortak bilinçleri, ritüelleri, gelenekleri ve ahlaki sorumluluk anlayışları vardır. Marka toplulukları, belirli bir coğrafyayla

²¹ <http://www.mamutistan.com/k1/id9.htm>

sınırlandırılmamış, kitle iletişim anlayışıyla beslenen, yerellik ve kitleselliğin birbirine yaklaştığı oluşumlardır. Aynı zamanda ticari de olan marka toplulukları, çoğunlukla kalıcılık özelliği de taşımaktadır (Tosun- Levi, 2010: 107).

Geleneksel pazarlama yöntemlerinden biri olan ağızdan ağıza pazarlamanın bir uzantısı olarak görülen marka topluluklarının bünyesinde paylaşılan tüm övgü, fikir ve öneriler ve gerçekleştirilen tüm aktivite ve ritüeller o markaya olan aidiyet pekiştirmeye ve uzun vadeli ve sadık bir tüketici kitlesini sağlamaya ve sürdürmeye yaramaktadır (Tosun- Levi, 2010: 116). Nitekim ‘Cumbulcu’larla yapılan mülakatlarda, Cumhuriyet gazetesi haricindeki gazete bulmacalarına itibar etmedikleri görülür.

Erdem’den hareketle ifade edecek olursak ‘Cumbulcular’ müşteriler tarafından işletmeden bağımsız olarak kurulan ve yürütülen topluluklardır (2010: 131).

3.3. Bulmaca Yarışmaları:

Tarihi insanlık kadar eski olan yarışma olgusu, toplumsal yaşamın temel dinamiklerinden biridir (Özdemir 2008: 105).

‘Evening Graphic’ gazetesi Aralık 1924’te ilk ödüllü bulmaca yarışmasını düzenlemiştir.

Ödüllü yarışmalar İngiltere’de de benimsenmiştir. 1926’nın sonunda bir Pazar gazetesi okuyucuların ilgisini çekecek yeni bir yarışma arayışına düşmüştür. Her hafta, gazetedeki bulmaca yarışmasına katılarak 8,000 pound kazanmak mümkün olacaktı (Millington 1974: 46).

Amerika’daki ilk kare bulmaca turnuvası Will Shortz önderliğinde 1978 yılında düzenlenmiştir. İlk yarışmaya 149 kişi katılmıştır. Amerikan kare bulmaca turnuvası halen devam etmektedir. Yarışmanın büyük ödülü beş bin dolardır. En yakın turnuva tarihi ise 16- 18 Mart 2012’dir.²²

2 Mayıs 2007 yılında yapılan bir röportajda Will Shortz şunları söyler:

“Kare Bulmaca Turnuvası ile ilgili heyecan duyuyorum. 20 yıl önce bulmacalar yaşlı işi olarak görülüyor ve bulmaca çözenlerle hazırlayanların ortalama 50 yaş ve üzeri olduğu tahmin ediliyordu. Ancak görünüyor ki pek çok genç insan var.”

Shortz’un sözleri bulmacaların her yaş kesimine hitap ettiğinin kanıtıdır.

²² <http://www.crosswordtournament.com/>

Günümüzde devam etmeyen 'Milliyet Türkiye Bulmaca Yarışması' ise ilk kez 27 Şubat 1972 tarihinde düzenlenmiştir. ²³

²³ <http://www.facebook.com/pages/Milliyet/43380392420?v=info&sk=info#>

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULMACALARIN İŞLEVLERİ

Tüketim tanımındaki en önemli unsur 'ihtiyaç'ın tatminidir. Çok öz biçimde ihtiyaç, bir eksikliğin fark edilmesi olarak tanımlanabilir. (Odabaşı 2006: 20).

İhtiyaçların hiyerarşik olarak sınıflandırılması Maslow tarafından gerçekleştirilmiştir:

1. Fizyolojik Gereksinimler: Yeme, içme , uyuma gibi.
2. Güvenlik Gereksinimi: Fiziksel tehlikelerden kaçınma, ekonomik güvenliğin araştırılması, düzenli yaşama isteği.
3. Üyelik ve sevgi: Arkadaşlık, bir gruba ait olma, arkadaşların onayını kazanma, sevme ve sevilme.
4. Saygınlık: İyi bir toplumsal konum, prestij ve başarı.
5. Öz gerçekleştirme: Yeni bir kavram ortaya atma, spor yıldızı olma, bir siyasi partiye girme gibi bireysel üstünlük (Topsümer-Elden-Yurdakul 2009: 19).

Bulmaca çözmek bir yandan bulmaca tüketicisi olmaya gerektirir. Bu da bir ihtiyaca karşılık gelir. Maslow'un ihtiyaçlar sınıflandırmasında bulmacalar öz gerçekleştirme başlığına girebileceği gibi fizyolojik gereksinimler başlığı altında da değerlendirilebilir. İhtiyacın karşılanması farklı işlevsel dönüşümleri ortaya çıkarır. Bulmacaların tüketim ortam ve koşulları dikkate alındığında üstlendikleri işlevler; eğitim, eğlendirme, kültürel- ekonomik, politik ve kültürel işlevlerdir.

4.1. Bulmacaların Eğitim İşlevi

Eğitim, çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiyedir.¹ Yılar, eğitimin işlevinin, topluma sağlıklı bir biçimde uyum sağlayabilmeleri için insanları etkilemek olduğunu; bu etkilemenin, geçmişteki sosyal ve ulusal değerleri tanıtip benimsetme, bugünün gerçeklerini gösterme ve geleceğe dönük değerler, hüneler kazandırma yoluyla olduğunu belirtir (2007: 3). Yılar'ın eğitimi dinamik ve yaşam boyu devam edecek bir süreç olarak göstermesi ve bu sürece önemli işlevler yüklemesi eğitim içeriğinin doldurulması gerekliliğini ortaya koyar. Çağdaş eğitimin amacı dünü

¹ www.tdk.gov.tr

koruyarak yarını güvence altına almak ise eğitimden beklenen üç esas, dünü tanıtmak, bugünü kavratma ve yarına hazırlanmaktır (Kavcar, 1982'den aktaran Yılar, 2007: 3). Dil ise; sözlü (ve yazılı) göstergelerden oluşan ve insanları diğer canlı türlerinde ayırt ettiği öne sürülen simgesel bir iletişim sistemidir. Dil, belli kurallarla yönetilen bir sistemdir ve esas olarak çok sayıda nedensiz saymaca göstergelerden meydana gelir. Bu göstergelerin bir dil grubunun tüm üyeleri için ortak bir anlamı bulunmaktadır (Yıldız, 2005: 14).

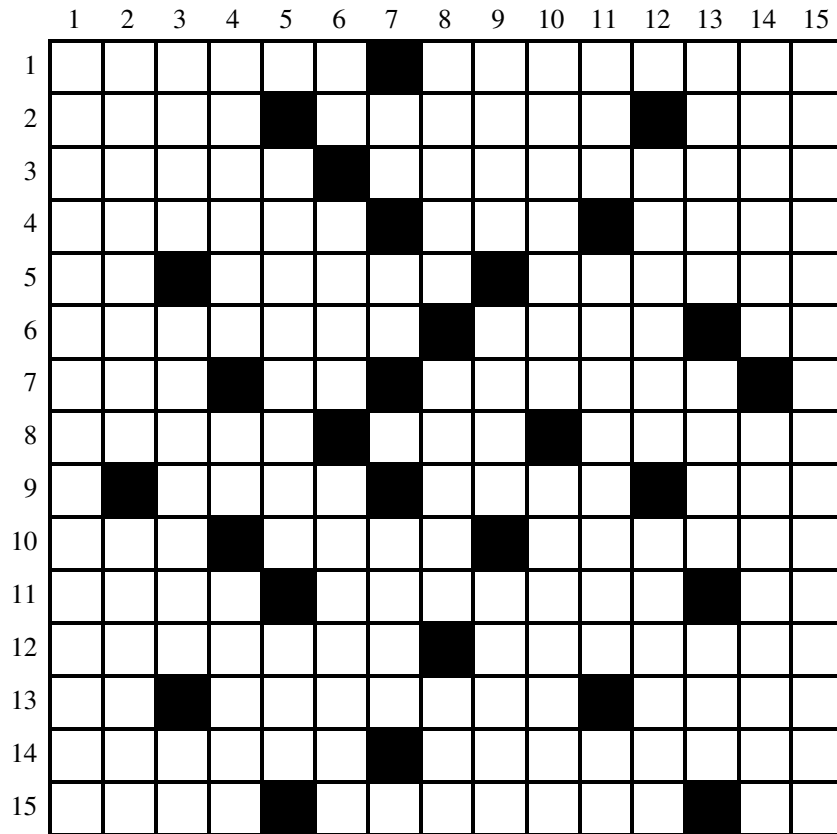
Bulmacalar dil eğitimi konusunda eğitimden beklenen üç esasa uyacak özellikler gösterir. Dünü tanıtmak kavramı, bulmacalarda 'eski dilde karşılıklar ' sorularıyla açığa çıkar. Eski dilde karşılığı aranan kelime, günümüzden seçildiğinden bugünü kavratma kavramı da devreye girer. Bugünü kavratmanın bir diğer ögesi sorulan dilbilgisi sorularıdır. Dil bilgisi soruları 'eş anlam soruları ; talih (felek), esrar (giz), vakit (zaman), ilahlık (uluhiyet), ek (ilave), soylu (asil), vilayet (il), nemlilik (rutubet), çelimsiz (cılız)) , zıt anlam (sol-sağ, arka- ön,), -de/-da anlamında bir kelime , olumsuzluk ekleri (natamam), zaman ekleri, yapım ekleri, çoğul ekleri, hal ekleri, ilgi eki, bir soru eki, bir mastar eki, bir dilek- şart eki, bir bağlaç, bir edat, isteklendirme ünlemi, bir hitap şekli, eski dilde karşılıkları , yabancı dildeki kelimelerin Türkçe karşılıkları (okey ifadesi- tamam) ' soruları etrafında döner.

Türk Dil Kurumu'nun Mart 2009'da başlattığı 'Söz-Bul' uygulaması içindeki 'Güzel Türkçe Bulmaları' dil eğitimi açısından kurumun önemli bir atağıdır. Bu sayede kurum pek çok habere konu olmuş, proje ilgiyle izlenmiştir.

Türk Dil Kurumu, toplumun bulmacaya yönelik ilgisinden yola çıkarak 4 aylık bir çalışmanın ardından Sözübul uygulamasını 2010 yılının Mart ayında başlatmıştır, uygulamaya üye olanların elektronik posta adreslerine her gün bir adet bulmaca gönderilmektedir. Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. Şükrü Haluk Akalın, Türkçenin kullanımında gördükleri en büyük sorunlardan birinin kişilerin Türkçenin söz varlığını kısıtlı kullanması olduğunu belirterek bulmacaların kelime bilgisini artırmak için önemli birer araç olduğunu ifade eder. Akalın, gazete ve dergilerin yayımladığı bulmaca eklerinin gördüğü ilgiden toplumun bulmaca çözmeye yönelik ilgisini gözlemlediklerini söyleyerek uygulamanın gerekçesini ortaya koyar ve Türk Dil Kurumu olarak bulmaca tutkusunu Türkçenin lehine çevirmek için kullanma

abasında olduklarını dile getirir.² 15 Mart 2010 tarihinde yapılan bir söyleşide , Akalın'ın Güzel Türkçe Bulmacası'nın tahminlerinin üzerinde talep gördüğünü, Diyarbakır'dan Danimarka'ya bir ilgi patlaması yaşadıklarını bildirmesi³ bulmacaları barındıran uygulamaların büyük ilgiyle karşılanacağını bir göstergesidir.

Bu uygulama sayesinde üye olan herkes, uzman kişilerce hazırlanan bulmacalara erişebilmektedir. Sunulan bulmacalar Türkçe eğitimi, sözcük dağarcığını zenginleştirme amaçlarına uygun olarak ilköğretim müfredatında kullanılabilir niteliktedir. Türkçe dersi konularıyla ilgili hazırlanmış bulmacalar; öğrencinin konuları pekiştirmesini, bilgilerinin kalıcılığını sağlamasını, okuma-yazma becerisini geliştirmesini, bütünsel ve parçalayarak düşünmesini, problem çözme yeteneklerinin artırılmasını, farklı düşünebilmesini sağlar.⁴ Türk Dil Kurumu'nun 7 Nisan 2011'de yayımladığı bulmaca örneği şu şekildedir :

Şekil: 9

² <http://www.stargazete.com/guncel/tdk-dan-guzel-turkce-bulmacasi--haber-235462.htm>

³ <http://www.haberturk.com/kultur-sanat/haber/200995-tdknin-guzel-turkce-bulmacasi-tuttu>

⁴ <http://www.bykus.org/her-telden/bulmaca-cozmenin-yararlari/>

Soldan sağa

1. Gizli bir yönü kalmaksızın, kolay anlaşılır bir biçimde... Satın aldığı mal veya hizmet için ödediği para karşılığında müşteriye yazar kasadan çıkarılarak verilen küçük kâğıt belge... 2. Bir konutun, bir mülkün veya taşıt gibi herhangi bir şeyin belli bir bedel karşılığında, bir süre için sahibi tarafından başkasına verilmesi, icar... Bilyeli tekerlekler ve küçük bir sandıktan oluşan basit taşıma aracı... Madde, eşya, söz, olay, iş, durum vb.nin yerine kullanılan, belirsiz anlamda bir söz... 3. Bir uyarıyı, bir tehlikeyi bildirmek için verilen işaret... "Yoktur, bulunmaz, ne arar" anlamında kullanılan bir söz... 4. Göden... Ad... Anüsle ilgili... 5. Deveyi çöktürmek için çıkarılan ses... Uyum... Genellikle (eski)... 6. Nallamak işi... Önemli bir olayın veya büyük bir kişinin gelecek kuşaklarca tarih boyunca anılması için yapılan, göze çarpacak büyüklükte, sembol niteliğinde yapı, abide... Bir şeyin eksikliğini tamamlamak için ona katılan parça... 7. Çocuğu olan kadın, anne... Berilyum elementinin simgesi... Eklem romatizması... 8. Kul, köle (eski)... Göçebelerin konak yeri... Bir konu veya nesnenin başlıca özelliklerini yansıtacak biçimde hazırlanmış taslağı... 9. Evcil hayvanlar topluluğu... Büyük sıkıntı, eziyet, ezinç... Korkutmak veya dikkati kendi üzerine çekmek için söylenen bir söz... 10. Boyun eğen, kendini başkasının buyruğuna bırakan (eski)... Erme işi... Orta yuvarlak... 11. Kastamonu iline bağlı ilçelerden biri... İki gözde görme bozukluğu... Tulyum elementinin simgesi... 12. Bir tür kâğıt oyunu... Dogmatik... 13. Manganez elementinin simgesi... Doğu Anadolu'da, toplu olarak oynanan bir halk oyunu... Yenge, amca veya dayı karısı (halk ağzı)... 14. "Birini düşünemez duruma getirmek, çok yormak, fazla gaz vererek otomobili çalışamaz duruma getirmek" anlamlarındaki "... etmek" ve "çok yorulup iş göremez, düşünemez duruma gelmek" anlamındaki ".... olmak" birleşik fiillerinde geçen bir söz... İlk çekimin son görüntülerinin yavaş yavaş silikleştirilmesi, ikinci çekimin ilk görüntülerinin gittikçe güçlendirilmesinden sonra belli bir noktada iki çekimin görüntülerinin üst üste gelmesi ve en sonunda ikinci çekimin görüntülerinin belirginleşmesi tekniği... 15. Söyleyen (eski)... Korna... Bir şeyin birdenbire hatırlandığını veya kavrandığını anlatan bir söz...

Yukarıdan aşağıya

1. İşin sonucunu sabırla beklemek, doğal gelişmeyi beklemek... 2. Dervişlerin çile doldurdukları yer (eski)... Aranmak işi... 3. Uzak... Tanıtım... Bizmut elementinin simgesi... 4. Kartalgillerden, genellikle kızıl siyah tüylü, çok güçlü, yuvasını yüksek

kayalıklar üzerinde kuran, iri, yırtıcı bir tür kuş... İki... İki veya daha çok kola ayrılan değnek... **5.** Yazışma... Birçok kalın direk yan yana bağlanarak yapılan, düz ve korkuluksuz deniz veya ırmak taşıtı... **6.** Binme, yük çekme, taşıma vb. hizmetlerde kullanılan, tek tırnaklı hayvan... Yavrularını emzirmek için, memelilerin göğsünde türlü biçim ve sayıda bulunan, meme başı denilen çıkıntıları olan organ, bicik, emcek, emcik... Aynı türden canlıları çoğaltmak... **7.** Sevinç, beğenme, hayranlık, rahatlama vb. duyguları belirten bir söz... Sodyum elementinin simgesi... Ağırılama (eski)... **8.** Bir motorda biyellerin doğrusal hareketini dairesel harekete çeviren dingil... Gemiye baştan veya kıçtan halatla karaya bağlama... Yünün dövülmesiyle yapılan kalın ve kaba kumaş (halk ağzında)... **9.** Masallarda adı geçen ve gerçekte var olmayan büyük bir kuş... İlinek... Olgunlaşmak üzere olan tahıl (halk ağzı)... **10.** Bir organ, yapı veya bütünün doğal veya yapay olarak sınırlanmış her bir bölümü... Aynı aksanı veren ünlüyü ondan sonra veya önce gelen ünsüzü dikkate almadan her dizinin sonunda tekrarlama biçiminde yapılan uyak... **11.** Tanrıtanımaz... Bir kuruş... Gam dizisinde “si” ile “re” arasındaki ses... **12.** Yazı yazma (eski)... İyimser (eski)... **13.** Ne işi var... Çoban köpeklerinin boynuna takılan dikenli demir halka, tasma (halk ağzı)... Kale duvarı... **14.** Kıvılcım (eski)... Kötü kader... **15.** İyelik eklerinden birini almış tamlama...

Hatırlama ve etkili öğrenmede araç ve gereçlerin önemli bir rol oynadığı görülmektedir (Güzel- Torun, 2005 : 560). Ders araç-gereç çeşitleri içinde yer alan kitaplar ve diğer yayınlar kısmına bulmaca kitapları dahil edilebilir. Bulmacaların okullarda ders içeriklerine uygun olarak kullanılmalarıyla ilgili uygulamalar ve olumlu görüşler mevcuttur. Örneğin; Taşlı, ilköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerindeki kavramların öğretiminde uygulanabilecek yöntemlerden birinin de bulmaca kullanımı olduğunu ifade eder. Taşlı yöntemin uygulamasını ‘Bu yöntemi uygulayabilmek için öğretmen önce kavramların listesini belirlemelidir. Daha sonra bu kavramları, kavram bulmacası içine gizlemelidir. Bulmacada geçen kavramların içinde yer aldığı bir ön testle, öğrencilerin bilgi düzeyleri belirlenip, bireysel notlar grup puanına dönüştürülmelidir. Grupları bağımsız olarak çalıştırarak, kendilerine verilen süre içinde bulmaca içindeki kavramların bulunması sağlanmalıdır. Öğrencilerin ihtiyaç hissetmesi halinde, ilgili kaynaklardan faydalanılmasına izin

verilmelidir (2005: 117). ‘ şeklinde özetler. Childers, sosyolojik kavramların öğretilmesinde, Carter yabancı dil eğitiminde bulmaca kullanımını önerir. ⁵

İlköğretim öğretmenleri üzerine yapılan bir araştırmada; öğretmenlerin genelde kavramları (terimleri) öğretmede güçlük çektikleri (% 66) vurgulanmaktadır (Safran ve Ata, 2003; Şahin-Yanpar, 1997). Halbuki kavramlar yeterince bilinmediğinde kitaplardan okunanlar ve anlatılanlar, öğrencilere sıkıcı gelecektir. Ünite çalışmalarının başlangıcında kavram bulmacalarına yer verme bu açıdan önemli bir açığı giderecektir. Kavram bulmacaları öğrencilerin bağımsız öğrenme yetenekleri de geliştirir. (Taşlı 2005 : 118). Özellikle sözel ağırlıklı derslerde bulmacalar oldukça ilgi çekicidir. Bu dersler için renkli, resimli, çizgili ve şekilli bulmacalar hazırlanabilir. Bu materyaller sayesinde öğrencilere sıkıcı gelen sözel dersler eğlenceli bir hal alır ⁶

Bulmacalar, öğrencilerin pasif eğitime alternatif olarak aktif olarak eğitime katılabilecekleri bir alan yaratır. Yakıncı bu durumu tespit ederek, bulmacaların aktif eğitim sistemi içinde kullanıldığını; bulmacanın bir oyun olduğunu ve onu çözmenin mutlu etmesi gibi yararları olduğunu söyler ⁷. Çalışma kapsamında 200 ortaöğretim öğrencisinden sadece 30’u bulmacaların derslerde bir yöntem olarak kullanılmasına olumlu bakmamış, geri kalan 170 öğrenci bu durumu olumlu karşılamıştır.

Bulmacalar yabancılara Türkçe öğretmek için de kullanılabilir. Ders kitaplarında var olan bulmaca örneklerinin içeriklerinin zenginleştirilerek çoğaltılması , Türk Dil Kurumu’nun ‘Güzel Türkçe Bulmacaları’nı yayımlamaya devam etmesi, gazete, dergi ve internet sitelerinin dil ve kavram eğitimine destek verecek şekilde bulmaca içerikleri hazırlaması dolayısıyla topyekün bir çabanın varlığı dil eğitimi konusunda kısa sürede olumlu sonuçlar doğurabilir.

⁵ CHILDERS, Cherly D. (1996), **Using Crosswords Puzzle As An Aid To Studying Sociological Concepts**, Teaching Sociology, Cilt: 24, Sayı: 2 , Nisan 1996, Sayfa: 231-235.

CARTER, Thomas P. (1974), **Crossword Puzzles in the Foreign Language Classroom**, The Modern Language Journal, Cilt: 58, Sayı: 3 (Mart, 1974), Sayfa. 112-115.

⁶ <http://www.numanaga.com/egitimde-bulmaca/>

⁷ http://www.malatyaguncel.com/author_article_detail.php?id=625

4.2. Bulmacaların Eğlendirme İşlevi

Eğlence, ‘satılabilen ve çok türlü, çok geniş insan gruplarının hoşlanabildiği herhangi bir anlatı, gösteri ve diğer yaşantılar ‘ şeklinde tanımlanmaktadır (Barnouw ve Kirkland 1992’den aktaran Özdemir 2005: 29).

Bulmacalar tüketim ortamlarının farklılığı, geniş insan gruplarınca ilgi görmesi nedeniyle de bir eğlence türü olarak nitelendirilebilir. Nebi Özdemir ‘Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü ‘ adlı eserinde Türk eğlencelerini alt gruplara ayırarak inceler. Özdemir sınıflandırmasını dikkate alınarak bulmaca olimpiyatları eğlence amaçlı yarışma ve karşılaşmalar şeklinde adlandırılabilir olan diğer eğlenceler kısmına dahil edilebilir.

Koloğlu yaptığı bir çözümlemede 29 Mayıs – 4 Haziran 2006 verilerinden hareketle gazeteleri içeriklerini açısından inceler. “ Hepsinde de en büyük yüzdeyi reklamların oluşturduğu görülür . gazetelerin içeriğini oluşturan konulardan hiçbirinin bu yüzdelere üçte birine bile ulaşamaması, gazete yönetiminin her şeyden evvel reklam sağlayacak çalışmalara ağırlık vermek zorunda kaldıklarını gösteriyor . Bunun sonucunda da ‘Ekonomi’ bölümlerinin önem kazandığı görülüyor. Magazinleşme ya da eğlendirici haber bölümü de en çok artış gösterenlerden biri. Bu gazete gazetesinin ilkeleri belirleyici oluyor. Örneğin Cumhuriyet ve Zaman’ın bu konulara hiç iltifat etmemelerine ve Radikal’in bir sayfa ile yetinmesine karşılık, özellikle bulmaca vermeyi ilke edinmiş gazetelerde eğlenceye ayrılan yerin büyüklüğü dikkatlerden kaçmıyor. Sayfa olarak: Sabah 13.5 (ikisi bulmaca), Vatan 11.5 (dördü bulmaca), Akşam 11 (dördü bulmaca), Hürriyet 9.5 (dördü bulmaca), Posta 5,5 (dördü bulmaca), Yeni Şafak 1.3, Milliyet 0.6 (Koloğlu 2006: 184- 185).” Bu tespitiyle Koloğlu bulmaca sayfalarını eğlence sayfaları arasında değerlendirmiştir.

Aynı zamanda bulmaca çözme etkinliği, Mahmut Tezcan’ın ‘Boş Zamanlar Sosyolojisi’ kitabından hareketle bireysel ve etkin bir boş zamanlar etkinliğidir (Tezcan 1993: 25).

Boş zaman, bireyin hem kendisi hem de başkaları için bütün zorunluluklardan ya da bağıntılardan kurtulduğu ve kendi isteğiyle seçeceği bir etkinlik uğraşacağı zamandır (Tezcan 1993 : 10).

Boş zamanların değerlendirilmesinin özellikleri ise şunlardır :1. Birey bu gibi etkinliklere kendi istediği için katılır. 2. Bu etkinliklere katılmak bireye ani ve doğrudan bir doyum sağlar. (yaratma zevki, arkadaşlık, dostluk kurma gibi toplumsal durumlar,

başarı duygusu, zihinsel güçleri kullanma, duygusal deneyim, dinlenme (Tezcan 1993: 29-31). 3. Esnektir. Sayısız durumda bulunabilir. 4. Evrensel olarak uygulanır ve aranır. 5. Kişiyeye göre bir değeri vardır ve kendisi için bir amaçtır. Ciddi ve amaçlıdır. Boş zamanı değerlendirme, genellikle bir çeşit etkinliği gerektirir. Etkinlik fiziksel, zihinsel, toplumsal ya da duygusal olabilir (Tezcan 1993 :27).

Bulmaca çözme etkinliği yukarıda sayılan özelliklerle uyum göstermektedir.

4.3. Bulmacaların Kültürel Ekonomik İşlevi

Giriş bölümünde de söz edildiği gibi , 21.asrın başında dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yaşamın her alanının bir kültür olarak tanımlanma alışkanlığının, eğiliminin ve modasının yaygınlaştığı görülmektedir. Yaşam çeşitli kültür alanlarına bölünerek ifade edilmekte, yapay da olsa, işlevsel, ‘ mikro kültür alanları oluşturma’ süreci yaşanmaktadır. Bilhassa yeni geliştirilen ya da geliştirilecek olan alanlarda mutlaka ‘kültür’ vurgusu yapılmaktadır. Böylelikle sözü edilen alana, unsura, kuruma, sisteme veya faaliyete ‘anlam, derinlik ve güç’ kazandırılmaya çalışılmaktadır. Böyle bir kullanım, profesyonelleşme ile birlikte ‘ekonomik’ anlamlı, işlevli dönüştürüm vurgusuna işaret etmektedir. Yeni yaratılan ve temelde ekonomik boyutu da bulunan alanların, toplum tarafından benimsetilmesi sürecinde ‘...kültürü’ şeklindeki bir kullanım ilk akla gelen uygulamalardandır (Özdemir 2007: 223- 224). Mikro kültür alanları oluşturma sürecinin bir parçası olarak düşünülebilecek bulmacalar, özellikle tüketim ortamlarının zenginliği ve geçirdiği dönüşümler bakımından dikkate değerdir. Bulmacaların tüketim ortamı çok sayıda ekonomik dönüşümün varlık imkanı bulduğu bir alandır. Bulmaca tutkusunu potansiyel bir ekonomik getiri olarak gören üreticiler giyimden yemeye süslenmeye mutfak araç- gereçlerine değin pek çok alanda bulmaca figüründen faydalanmaktadır. Reklamların aranan bir aracı da bulmacalardır. Bu yönüyle bulmacalar diğer sektörlerle ilişki kurmada da etkin bir yöntem olarak gözükmektedir.

4.4. Bulmacaların Politik İşlevi

Bulmaca aynı zamanda ideolojilerin çarpıştığı bir alandır. Kejanlıoğlu da medyayı bir karşı- ideolojik mücadele alanı (2005: 89) olarak görür. Bulmacalarda ideolojik görüşler, sorulan sorular ve kullanılan görsellerle kendini ele verir.

Hall, her sözcüğün (mesajın) anlatım formatındaki konumlanışına bağlı olarak bir gerçeğe işaret edeceğini belirtir. Hall, bu yaklaşımdan yola çıkarak, ifadeler veya

tümceler, bunları yapanlar farkında olmasalar da bir toplumun bilinçaltında yatan ideolojik çerçevelerine ve sınıflandırma şemalarına dayandığını belirtir. Yine benzer bir görüşü savunan Van Dijk, 'ideoloji, bir grubun, sınıfın ya da öbür toplumsal oluşumların üyeleri tarafından paylaşılan bir toplumsal biliş biçimidir ' diyerek dil, anlam ve gerçek ilişkisine farklı bir boyut kazandırmıştır (Güneş 2001: 11).

İdeolojik göndermeler okur ya da çözer kitlesini dikkate alarak yapılmaktadır. Aksi halde mesaj gideceği yere ulaşamayacaktır. Metinlerin anlamlarının metne içsel olmadığı ve alımlama anında oluştuğu yaklaşımına bağlı olarak, alımlamanın niteliğini anlamak önem kazanmaktadır. Medya sosyologlarına göre metni alımlama ve yorumlama, aynı kültüre ait olan ileti yapıcılar ve tüketiciler tarafından paylaşılan kodlar içinde köklenen kültürel olarak belirlenmiş bir pratiktir. Medya metninin anlamı, kültür tarafından olanaklı kılınır ya da sınırlanır ve metnin anlamı izleyicisi tarafından yaratılmasa bile, onun tarafından tamamlanır (Dursun 2001: 64).

Medya var olan toplumsal eğilimleri sınıflandırarak hedef kitlelerini belirler ve bu kitlelerin çeşitli beklentilerini dikkate alarak bağımlılık ilişkilerini güçlendirmek ister. Bu çaba aracın güvenilirliğini, saygınlığını, inandırıcılığını koruma yönünde hep devam eder. Böylece alıcı ile belli araçlar ve bu aracın içeriğinde yer alan belli yayınlar arasında bir tür özdeşlik sağlanarak ilişkinin sürekliliği korunur. Sonuçta her birimiz belli içeriklerin sürekli aboneleri olarak, o içeriğin söylemini benimseriz (Güneş 2001: 97). Cumhuriyet gazetesinin 29 Ekim 2009 tarihli gazetesi bu duruma örnek gösterilebilir. Gazetenin ilk sayfası çengel bulmaca şekilden düzenlenmiş ve "Neyi Kutluyoruz" başlıklı bulmacanın çözümünde ise "Cumhuriyetinize Sahip Çıkın" cümlesi ortaya çıkmıştır :⁸

⁸<http://www.haber3.com/cumhuriyetin-29-ekim-bulmacasi-519220h.htm>

Şekil : 10

Söz ve anlam dolaşımının egemen mecrası konumundaki medya Türkiye’de mesajlarını/ dilini daha çok ikili karşıtlıklar üzerinde kategorileştirerek biçimlendirir: Biz-onlar, ilerici-gerici, dinci-laik, yerli-yabancı, seçkinci-popülist, iç-dış, iyi-kötü, yakın-uzak gibi (Kurt 2006: 136). Gazeteler sorularını okuyucu profiline göre hazırlar, 12 Eylül öncesinde Politika ve Aydınlık gazetelerinin ‘sol’ bilgiye yönelik bulmacaları bunun örnekleridir (Emiroğlu 2002: 603).

Vakit (Yeni Akit) gazetesinin yaklaşımı ise anahtar sözcüklerle mesajını vermektir: 25 Kasım 2007’de yayımlanan çengel bulmacada Yaşar Büyükanıt, İlker Başbuğ ve Osman Pamukoğlu’nun fotoğrafları yer almış, Bulmaca çözüldüğünde ortaya çıkan şifrede ise “Siz kral değilsiniz” cümlesi çıkmıştır. 20 Aralık 2007 tarihli gazetede ise resimdeki sanatçı olarak Fazıl Say görünür ve Say’ın daha önce söylediği “ Türban yaygınlaşırsa Türkiye’yi terk ederim.’ cümlesine ithafen “Başörtüsü düşmanı müzisyen kimdir?” sorusu sorulmuştur. Bulmaca çözümünde ortaya çıkan şifre ise Fazıl Saygısız’dır.⁹

Malların kimlik değeri ya da sosyo-simgesel değeri, bireylerin sosyal kimliklerini ifade etme çabalarıyla birlikte tüketim faaliyetlerinde bulunduklarında ortay

⁹ <http://www.habervesaire.com/haber/1126/>

çıkar. Buradaki temel vurgu, tüketim faaliyeti esnasında malların yeni bağlamlar içerisinde kullanıldığı ve uyarlandığı bir süreç üzerinedir. Günümüzde, insanlar kullandıkları ve sergiledikleri tüketim malları aracılığıyla diğerlerine mesaj iletirken, eş zamanlı olarak kendilerini de tanımlarlar (Yanıklar 2006: 114).

Bu durum bulmacaları çözölen gazeteler kapsamında da geçerlidir. Çözerler okudukları gazetelerin bulmacalarını çözeceğinden, önceden aşına oldukları bir düşünce dünyasıyla karşılaşacaklardır. Oluşan tüketim, kişilerin kendilerini ifade etmek için tercih ettikleri bilinçli bir eylemdir.

4.5. Bulmacaların Kültürel İşlevi

4.5.1. Bulmacaların Kültürel İşlevi

Kültür çok yönlü, karmaşık bir yapıdır. Bu yapısından ötürü araştırmacılar kültürün ne olduğu ve neleri kapsadığı konusunda yeni cevaplar üretmeye devam etmektedirler. Çobanoğlu ve Subaşı'nın tanımları kültürü anlamlandırmaya yardımcı olabilir: Kültür 'insanların, biyolojik kalıtlarının ötesinde ihtiyaçlar, doyumlar ve doyumsuzlukların şekillendirdiği ve insanların öğrenme yoluyla kazandığı, edindiği, inşa ettiği maddi ve manevi birikimi, değerleri, yönelimleri, duygu ve düşünce dünyaları, sosyal davranışları, teknolojileri ve sanatlarının tamamını ifade eden ve doğaya eklenmiş yaratmalar, donatmalar bütünüdür' (Çobanoğlu 1999'dan aktaran Özdemir 2005: 13).

Kültür bir toplumsal grubun kendini ve dünyayı anladığı, yaratılmış veya miras alınmış, yorumlanmış ürünlerinin bütünüdür. Kültür kavramı 'toplumsal yaşamın dil, düşünce, gelenek, işaret sistemleri, kurumlar, yasalar, aletler, teknikler, sanat yapıtları gibi her türlü maddi ve tinsel ürününü' kapsamına almaktadır (Subaşı 2003 : 136).

Antropolog Clifford Geertz ise kültürü, kültürel öğrenmeye ve simgelere dayalı düşünce sistemleri olarak tanımlar. Kültür bir 'planlar, reçeteler, kurallar, yapılar, kısaca, bilgisayar mühendislerinin davranış yönetimi programları dedikleri kontrol mekanizması dizisidir (Geertz 1973'ten aktaran Kottak 2008 : 49). İnsanlar belli gelenekler çerçevesinde, kültürlendirme süreci yoluyla bu programları benimserler. Dünyalarını tanımlamak, duygularını ifade etmek ve yargıda bulunabilmek için kullandıkları, önceden kurulmuş anlam ve semboller sistemini zaman içinde içselleştirirler (Kottak 2008 : 49).

Geertz'in kültürel öğrenme ve simgelere dayalı düşünce sistemleri tanımı kültürel sürekliliği ve uzlaşmayı sağlayan kültür kodlarını akla getirir.

Mardin'e göre kültür kodları, toplumun tarih içinde işlenmiş, toplumun kültürüne mal olmuş ve kurumlar yoluyla devam ettirilen 'müessir sembol kümeleşmeleri 'dir (Mardin 1976'dan aktaran Çalık 1987 : 36).

Kültür kodları ortak bellek, paylaşılan deneyim, ürünüdür. Bu kodların gelecek kuşaklarca da anlaşılır olması kültür aktarımı zincirine bağlıdır. Kültür aktarımı zincirinin bir halkası belki de günümüz koşullarından bakıldığında en önemli halkası medyadır. Dördüncü kuvvet olan medya, toplumu bilgilendirmek görevini de üstlenmiştir. Toplumu bilgilendirmek kültür eğitimi de kapsar. Medya kültürlendirme sürecinin bir ögesi olarak nitelendirilebilir. Kültürlendirme, toplumların kendisini oluşturan bireylere belli bir kültürü aktarma, kazandırma, toplumun istediği insanı eğitip yaratma ve onu denetim altında tutarak, kültürel birlik ve beraberliği sağlama, bu yolla da toplumsal barış ve huzuru sağlama sürecidir (Güvenç 2007: 85). Kültürlendirme var olanı iletir; okul öncesinde, ailede başlar okul dönemi sonunda hızını alır (Güvenç 2007: 86) ve hayat boyu devam eder.

Kültürlendirme süreci, bireye hayatı boyunca kolay değiştiremeyeceği bir kişilik kazandırır (Yıldız 2005: 9).

Bir medya içeriği olan bulmacalar kültürlendirme sürecine işler bir yapı kazandırabilecekken konumdayken bu özelliğinin göz ardı edildiği söylenebilir. Bulmacalardaki soru seçimleri bu tespitin kaynağıdır. Çoğunlukla kendini yenilemeyen, günceli yansıtmayan, kültürel duyarlılık oluşturmaya çabalamayan kelime yığınları olarak dururlar. Bu genellemenin dışına çıkan ve oldukça ilgi gören örnekler de vardır ancak bulmacacıların kolayca kaçarak ya da alışılmışı bağlanarak kendilerini yenilemedikleri söylenebilir. Somut olmayan kültürel miras kaynaklarının yetersiz kullanımı, kısır kültür varlığı kullanımını beraberinde getirir. Yunan, Hint, Mısır kaynaklarına yapılan atıflar, aynı soruların Türkçe cevaplarının bilinirliğinin önüne geçmiştir. Bu durum Türk kültüründe, anlatı geleneğinde sorulan soruların cevaplarının olmadığı ön yargısıyla da yakından ilgilidir.

Halbuki derinleştirilebilecek bir kültür araştırmasıyla kültürel belleğin neleri barındırdığı hatırlanabilir ve bulmacalara bu sorular yerleştirilerek bu yaygın tüketim ürününde her yaştan, meslekten, cinsiyetten kişiye tek bir kanaldan ulaşacak bir kültürlendirme faaliyeti başlatılabilir. Böylelikle "geleneksel olarak yayılan ve toplumun hayal gücü etkisiyle biçim değiştiren alegorik bir anlatımı olan halk hikayesi, bir terzi

aleti, bir mutfak aracı, orta oyunda Rum tipi , argoda yok, halk dilinde köpek, bir toplulukta yerleşmiş olan davranış şekillerinin bütünü, adet ve ahlak, kemençeye benzer bir yaylı çalgı, Karagöz oynatılan yer, kalın ve kaba bir tür kumaş, külde pişirilen bir tür çörek, içi pamuk veya yün votka ile doldurularak dikilmiş kumaş, halk dilinde köpek, hamam hizmetçisi kadın; çimenecek, yıkanacak yer, Türk halk müziğinde mızrapla çalınan, gövdesi iki bölümlü, telli bir çalgı, iş ve görev bulamamak, yersiz yurtsuz kalmak anlamında bir deyim (...kalmak), un, şeker ve yağla yapılan tatlı, 'bir elin nesi var, ...elin sesi var', yüzü ipek, iç tarafı pamuk kumaş, domates ve yumurtayla yapılan bir çeşit yemek, Batı Anadolu yiğidi, çocuk oyunu, öğütülmüş tahıl, bir çeşit madeni kap, giysilerin boyun bölümü, dövme yünden yapılan kalın ve kaba kumaş, el sanatları veya ticaretle uğraşanlar, kadın elbiselerinin etek ucu, kol gibi yerlerine yapılan bir çeşit süs , ekseriya kamıştan yapılan yumuşak sesli, perdeli basit çalgı; dibine ışık vermeyen bir tür aydınlatma aracı , bir tür çorba malzemesi , halk dilinde tedavi, iyileştirmek' , 'ortaoyununda çoğunlukla ev dekoru yerine kullanılan kafes biçiminde paravan, aşık ve bilye oyunlarında kullanılan boyalı kemik, uğur sayılır, peynir, et, balık, turşu, sarma yaprağı vb. yiyeceklerin bozulmaması için tutuldukları tuzlu su, bir tatlı çeşidi, pehlivan kispetinin paçası, sapı kısa,küçük odun baltası , tarihte dişi kurt, büyük boyda Hint davulu , samanlık, odunluk, hayvan yemi deposu veya ahır ,ünlü bir Hint destanı , aşık ve bilye oyunlarında kullanılan boyalı kemik, onun gibi yar olmaz, toprağı işlemek için kullanılan alet, bazı yörelerde yünden örme ince ufak kilime verilen ad, dülger, demirci,marangoz gibi işçi aletleri takımı, ağzı geniş, tek kulplu su kabı, büyük delikli kalbur , Zonguldak ve çevresinde, yayım ve karşılama türü bir tür halk oyunu, halk dilinde parmaklık, koruluk, gelene söylenen bir tür esenleme sözü , ekin biçme aracı, miskete fiske vurarak oynanan zıpzip oyunu , şiş örmekte kullanılan metal,ağaç, kemik vb.den yapılan uzun çubuk, ince organ, bez parçalarından dokunan basit kilim, kaval biçiminde yanık sesli, kamıştan üfleme çalgısı, yapağı veya keçi kılından, dokunamadan sadece dövülmeyle elde edilen kaba kumaş , bazı yörelerde düğünlerde gelinin başına konulan süslü taç , , yıkanılacak yer, uğur sayılır, uğur olsun, bolluk ve bereket getirsin anlamında bir kutlama sözü, on bir ayın sultanı, gelin tacı, uğur sayılır, kadın rolüne çıkan erkek oyuncu, tahıl ölçmede kullanılan bir ölçek , uğurlu olsun, bolluk, esenlik getirsin anlamında bir söz , destanla ilgili, destani , yayvan bir kap çeşidi , yay ve mızrapla çalınan telli bir çalgı, bir tür yumuşak ve tuzsuz beyaz peynir, büyük davul ,balmumu ile yapıştırılan kanatlarla dünyada ilk

uçan insan olarak n yapan mitoloji kahramanı ,ince dallardan örülmüş büyük sepet , yaprakları mşhil olarak kullanılan bir bitki un, yumurta, dövülmüş ceviz ve pekmez ile yapılan bir Bilecik yemeği, telli bir çalgı, soğanlı kıyma ya da pastırma üzerine yumurta kırılarak yapılan bir yemek , harmanlarda sap, deste, demet atmak için kullanılan üç parmaklı alet , bir çeşit yumurtalı ve hafif yumurta tatlısı ırmakları geçmek için kullanılan sal, büyük bakraç , bir çeşit halk türküsü , nefesli bir çalgı, yemekli eğlence , bir güneş tanrısı, bir müzik aletinin teli, Tokat köylerinde kuklaya verilen ad, orlu, Silivri, Gelibolu, Edirne, Menemen, Karacabey, Keşan dolaylarında kızılığa verilen ad, dantelleri parlatmada kullanılan cam köpüğünden yapılmış özel el aleti, Erzurum'da saya törenine ve oyununa verilen ad, bazı yörelerimizde toprak testiye verilen ad, Konya, İçel, Yozgat ve Maraş dolaylarında dikkat etmek anlamında kullanılan bir terim, alın veya boynuzla vuruş, kırmızı ve püsküllü olan eski bir başlık, Yunan mitolojisinde anlaşmazlık tanrıçası , fiyaka ve gösteriş (argo) , nakış yapan usta, bele sarılan uzun ve enli kumaş, bir kızın aile büyüklerine göre kızın kocası , keçinin maruf huyu , korkak anlamında bir deyim , üstü minderli ve yastıklı bir kerevet , tahıl için kullanılan bir lek , Karagöz'n başlığı , bir çeşit kk zurna , pirinçli yoğurtlu ıspanak yemeği ,eski Mısır'da bir güneş tanrısı, bir zanaatın ustası, göz değmesini önlemek için kullanılır, dikiş ipliği , yufka açma değneği oltaya takılan ve kk balık biçiminde ucu iğneli kurşun, yaşı geçkin, 'Tahammül gerektir ...taşına (Dertli)', Adana yöresine özgü bir tür kebab, eğrilmekte olan yn, keten gibi şeylerin tutturulduğu bir ucu atal değnek, argoda hiç emek verilmeden ele geçirilen şeye verilen ad, 'Yar dediğin demir..., Ya alınır ya alınmaz (Karacaoğlan)', ' Ben gelmedim dava için, Benim işim...için (Yunus Emre) , geceleyin ateş çevresinde davul,zurna eşliğinde oynanan halk oyunu, sevilmeyen kimseler için kullanılan bir sövgü sözü, hakkı olmayan bir şeyi kendine mal edip cebine indirmek anlamında argo sözcük, sevgili, dost anlamında argo sözcük, içine sulu şeyler koymaya yarayan kap, eski Türklerde ölmüş ataların tapınılan suret ve heykelleri , üflemeli bir algı, ' Herkes yarasına derman arıyor,...belli değil dert belli değil (Ruhsati) , nefesli bir algı , Hintli kadınların ulusal giysisi, halk edebiyatı şiir türlerinden biri, Anadolu'nun birçok yöresinde heybe, kuşak yapımında kullanılan bir dokuma türü , eski Mısırlıların kutsal saydıkları öküz, bir tarım aracı , ' le bak gözün..., Dökülür sakal u sa (Yunus Emre).'kaynağı mitolojik çağlara dayanan kirişli bir çalgı, pamuk, yn gibi şeyleri eğirmekte kullanılan araç , tavuğun istenilen yere yumurtlamasını sağlamak için kullanılan beyaz taş, halk dalkavukluğu, ataszlere dayanan didaktik Çin şiiri,

köylerde hekimlik yapan kimse, Orta Asya Türkleri'nde hayvanların kürekkemiğini ateşte tuttuktan sonra üzerinde beliren şekilleri yorumlanan bakılan fal , buğday, nohut, fasulye ve çeşitli yemişlerle pişirilen tatlı, Ergenekon'dan çıktıklarında Göktürklerle yol gösteren dişi kurt , eski ramazanlarda iftardan sonra çocukların ev ev dolaşıp mani söyleyerek bahşiş toplaması , dokuma tezgahında tarağı tutan parça, ,ölmek anlamında argo sözcük , Doğu Anadolu'da bir tür küçük zurna, ,yağda kızartılarak üzerine şeker ya da şerbet dökülen bir hamur tatlısı, içine sulu şeyler konulan kap ,tarikatlarda şeyhlik makamı, bir çalgı, halk müziğine özgü telli bir çalgı, taş dibek , dört dizeli bir kıtada birinci ile dördüncü dizelerin kafiyeleştirilmesine verilen ad, aşure kazanlarını karıştırmada kullanılan uzun saplı tahta kepçe , biri Ercişli biri Erzurumlu olarak anılan iki halk ozanımızın ortak adı, İspanya'da çeşitli nedenlerle kutlanan şenlikler , halk edebiyatında aşk, özlem gibi duygusal konuları işleyen bir şiir türü, kır yaşayışını anlatan koşuk ya da düzyazı, Safranbolu'da oynanan bir halk oyunu, Kavuklu, Pişekar gibi kahramanları bulunan ve eski dönemin gösteri sanatlarının temelini oluşturan sanat türü , hoş, tatlı anlamında bir deyim ,eskiden hekimlikte kullanılan ve zamkı olan bir tür çalı ,ipek ibrişim olarak kullanılarak iğne, girgete, tığ ya da mekikle yapılan ince dantel , toprağın altını gereği kadar üstüne getiremeyen ve derine gitmeyen kulaksız, ilkel bir tarih öncesine dayanan efsane ,uğur getirdiğine inanılan şekilli demir parçası ,sapı kısa, küçük odun baltası, bayağı, halk ağzıyla, halkın deyişle anlamında bir söz,Karadeniz bölgesinde kemeçe ile oynanan halk oyunlarına verilen ad ,masallarda korkunç, iri yarı pek güçlü ve kötülükçü olarak anlatılan uydurma yaratık ,Yunan mitolojisinde su perilerine musallat olan keçi ayaklı ilahlar, deri işleriyle uğraşan zanaatkar, yolunu bulup emeksizce sağlanan menfaat ,at üzerinde sopalarla oynanan ciritin değişik bir şekli demirci aleti, alacaklı borçlunun orasına yapışır derler , iplik büğme aracı ,sevilenlerinki çekilir , Karadeniz kıyısı halkının kullandıkları bir çeşit çalgı , argo dilinde yok, meşhur hikayeye göre tilkiye ağzındaki peyniri kaptıran aptal hayvan , fırıl fırıl dönen oyuncak, Orta Anadolu'da oynanan bir çeşit milli dans , Anadolu'da bir çeşit ölçü , yermek için yazılmış yazı veya söylenmiş hicviye, taşlama, Eski Türklerde toteme verilen ad ”sorularına yenileri eklenebilir. Bulmaca çözer belleğinde olan bilgileri bu sayede hatırlayacak, şayet bu bilgiye sahip değilse bulmacalardaki kültür eğitimi çabası dahilinde bu bilgiye sahip olacaktır.

Eğitmciler, kültürleme işinin formal ve informal yollardan yapılabileceğini belirtmişlerdir.

Bulmacalar hem formal eğitimde hem de informal eğitimde kullanılabilecek, geneli kapsayan ve her kesime ulaşabilen yapısıyla etkili bir araç olacaktır.

4.5.2. Bulmacaların Kültür Eğitimi İşlevi

Eğitim bir davranış kazandırma işidir. Bu, yeni davranış kazandırma olabileceği gibi mevcut davranışın geliştirilmesi veya değiştirilmesi şeklinde de olabilir (Yılar 2007 : 26). Kültür eğitimi ise sahip olunan değerlerin farkına varma, bu değerleri nesilden nesile aktararak kültürün devamlılığını sağlama anlamında bireyleri eğitmedir. Kültür eğitimi formal ve informal yollardan yapılabilir:

1. Formal Eğitim: Önceden hazırlanan bir program çerçevesinde belli amaçlar doğrultusunda, okulda yapılan eğitimidir. Türkiye’de formal eğitim, örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere ikiye ayrılır.

Örgün eğitim, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmış programlarda belirtilen amaçlara göre belli yaş grubundaki öğrencilere bir okul çatısı altında verilen eğitimidir. Okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim, yüksek öğretim bu türden eğitimidir.

Yaygın eğitim ise bireylerin ilgi ve ihtiyaç duydukları alanlarda yapılan eğitimidir. Halk eğitim merkezlerinde açılan kurslar, resmi ve özel kurumlarda yapılan hizmet içi eğitim faaliyetleri yaygın eğitim için örnek verilebilir.

2. İnfomal Eğitim (Formal Olmayan Eğitim): Hayat içinde, amaçlı ve planlı olmayan, geliş güzel yapılan eğitimidir. Pek çok şey farkına varmadan öğrenilir (Yılar 2007 : 27).

Formal ve informal eğitimde verilecek kültür eğitimi programı somut olmayan kültürel miras etrafında şekillenmelidir.

İlköğretim Türkçe programında, öğrencilere kazandırılacak davranışlar içinde halk bilimi ile doğrudan ilgili olan ifadeler şöyle özetlenebilir:

1-5. sınıflarda :

1. Düzeylerine uygun bir masal ya da hikayeyi dinleyebilme, anlatabilme, yazabilme kahramanlarının kimler olduğunu, yer ve zamanı belirtebilme.
2. Düzeylerine uygun tekerlemeleri söyleme ve yazma.
3. Basit atasözleri ve deyimlerin anlamlarını açıklama.
4. Konuşmalarında görgü kurallarına uyma.
5. Çevresinin doğal ve toplumsal olaylarını kısaca anlatabilme.

6-8. sınıflarda, bunlara ek olarak;

1. Bir yazıdaki atasözlerini, deyimleri çözümleyebilmek.
2. Yakın çevreyi, görülen, bilinen bir köy ya da kasabayı anlatabilmek.
3. Bayram, tören, şölen, şenlik gibi hareketli bir olayı, yeri ve orada olanları anlatabilmek.
4. Çevrenin doğal, toplumsal ve ekonomik olaylarını anlatabilmek. (Yılar 2007 : 38).

17 Ekim 2003'te kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde "somut olmayan kültürel miras" toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlar ' olarak tanımlanmaktadır. Kuşaktan kuşağa aktarılan bu somut olmayan kültürel miras, toplulukların ve grupların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak, sürekli biçimde yeniden yaratılır ve bu onlara kimlik ve devamlılık duygusu verir (Oğuz 2009 : 167).

"Somut olmayan kültürel miras", özellikle aşağıdaki alanlarda belirir:

- a) Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar;
- b) Gösteri sanatları;
- c) Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler;
- d) Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar;
- e) El sanatları geleneği.

"Koruma" terimi, somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini güvence altına alma anlamına gelir; buna kimlik saptaması, belgeleme, araştırma, muhafaza, koruma, geliştirme, güçlendirme ve özellikle okul içi ya da okul dışı eğitim aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarma olduğu kadar, bu kültürel mirasın değişik yanlarının canlandırılması dahildir (168).

İlköğretimin 6-8. sınıflarına somut olmayan kültürel miras sözleşmesinin amaç ve ilkelerine uygun bir şekilde ‘halk kültürü’ dersi konulmuştur. Öğrenme alanları ‘Halk bilimi’, ‘Toplumsal Uygulamalar’, ‘Küreselleşme ve Halk Kültürü’, ‘Halk Sanatları’, ‘Müzik, Oyun, Eğlence’, ‘Sözlü Anlatımlar’ ve ‘Halk Bilgisi’ şeklinde belirlenen ve somut olmayan kültürel miras konuları bu alanlara uygun olarak 6., 7. ve 8. sınıflara dağıtılan bu dersle öğrencilerin daha çok eğlenerek öğrenmesini ve öğrendiklerini çağdaş kültürün üretim formlarına dönüştürmesini hedefleyen bir yöntem izlenmiştir . geliştirilen teknikler içinde görsellere ulaşma, müze ziyaretlerine önem verme ve nihayet yardımcı kaynaklardan yararlanarak, somut olmayan kültürel miras eğitimini hayatın her alanına ve anına yönlendirmeyi hedeflemiştir (Kutlu 2009’dan aktaran Oğuz 2009 : 62).

Türk modernleşmesinde kültür, bir miras olarak algılanır ve yorumlanır. Kültürün bir miras şeklinde kodlanması bu kültürel mirasın nasıl değerlendirileceğine ilişkin pek çok tartışmaya da imkan verir (Subaşı 2003 :135). Bu noktada uygulamalı halk bilimi, halk hayatı ve halk kültürü ürünlerinin kuramsal bilgi birikimini oluşturmak için araştırılmasının ötesinde, bu ürünlerin bugünün ve geleceğin ekonomik, kültürel, eğitimsel ve toplumsal ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli hareket noktaları sunmaktadır(Oğuz 2002 : 59). Bulmacalar somut olmayan kültürel miras ve halk kültürü derslerine işlerlik kazandırmak için etkili bir yöntem olarak belirmektedir.

Türk Dil Kurumu’nun kısır söz varlığını zenginleştirmek için geliştirdiği ve oldukça ilgi gören ‘Güzel Türkçe Bulmacası’, daha geniş kapsamda somut olmayan kültürel mirastan yeterince faydanılamaması, popüler alanda geleneksel kültürün kullanılamama sorunu ya da yine Akalın’a gönderme yapılarak söylenecek olursa ‘kısır kültür mirası kullanımı’ sorununa hazırlanacak bulmacalarla kısmen çare bulunabileceğini gösterir. Gazete, dergi ve internet sitelerinde yayımlanacak bulmacalar bu sorunların çözümünde ‘hayata değen’ ürünler olarak değerlendirilebilir. Bu çaba 2003 yılında 192 devletin katılımıyla yürürlüğe giren Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması sözleşmesinin 14. maddesindeki (Oğuz 2009 : 172). ‘ bilginin kuşaktan kuşağa geçişini okul dışı olanaklarla sağlamak’ ifadesine de uygun düşmektedir.

Fransa’da her gün 5 milyon kişi Türkiye’de en az 1 milyon kişi bulmacaları çözmek için vakit ayırmaktadır. ¹⁰Turkuvaz Dağıtım Pazarlama verilerine göre 2009

¹⁰ <http://www.comertce.com/bir-zeka-sporu-bulmaca-cozme/>

yılında 10 farklı bulmaca dergisi toplamda 100.312 adet satış, 2010 yılı Mayıs ayına değin ise 10 farklı bulmaca dergisi toplamda 30.114 adet satış yapmıştır.¹¹ Günlük gazetelerin hepsinde en azından bir bulmaca vardır. Gazetelerle birlikte verilen eklerde ise bulmaca sayfaları 4'ü bulmaktadır. Türk Hava Yolları Kurumsal İletişim Başkanı Zeki Çukur, bir söyleşisinde Türk Hava Yolları'nın dergileri içinde en büyük ilgiyi Skylife dergisinin 8 sayfalık bulmaca ekinin gördüğünü söylemiştir.¹²

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde medya, yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü bir güç haline gelmiştir. Bu kabulden hareketle medyanın genel anlamda kültür özel anlamda ise geleneksel kültür değişmelerinde etkin bir durumda olduğunu peşinen söylemek mümkündür (Özdemir 2001: 88).

Bir medya içeriği olan bulmacalar, kültür değişmeleri ve geleneksel kültürün popüler alana taşınması anlamında bir güç olabilir.

Halk kültürünün kitle iletişim araçlarında olumlu bir miras olarak kuşaktan kuşağa aktarımının sağlanması halk bilimi konusunda yapılması gereken en önemli konulardandır (Oğuz 2009 :126).

Bulmacaların içine yerleştirilecek somut olmayan kültürel miras değerleri, popüler alanda gelenekselin yeni bir yaşam alanı haline gelecektir.

4.5.3. Kültür Eğitimi İçin Önerilen Bulmaca Örnekleri:

Gerek formel eğitimde gerekse informal eğitimde kullanılmak üzere hazırlanan bulmaca örneklerinde Türk kültürü ve anlatı geleneğinden faydalanılmaya, yabancı kaynaklardan atıflara yer verilmemeye, günümüz bulmacalarında rastlanılan bir sayı, bir renk, bir yön gibi bulmaca sorularının yerine Türk kültürüne gönderme yapılacak şekilde yeni soru biçimleri oluşturulmaya çalışılmıştır. Bulmaca örneklerinin tematik bir sınıflandırmayla sunulması, halk biliminin bütün çalışma kadrolarını kapsayacak şekilde bulmaca örneklerinin hazırlanması, sadece ders kitapları ya da derse kaynaklık edecek yardımcı kitaplarda değil; bulmacaların varlık alanını oluşturan her ortamda Türk kültürüne duyarlı bulmacaların hazırlanması toplumda kültürel duyarlılık ve kültürel belleğin etkin şekilde kullanımı hususunda önemli bir katkı sağlayacaktır.

Çalışma kapsamında hazırlanan bulmaca örnekleri şöyledir:

¹¹ Veriler Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A.Ş. dergiler satış pazarlama müdürü Figen Gül'den temin edilmiştir.

¹² <http://www.tumgazeteler.com/?a=5544632>

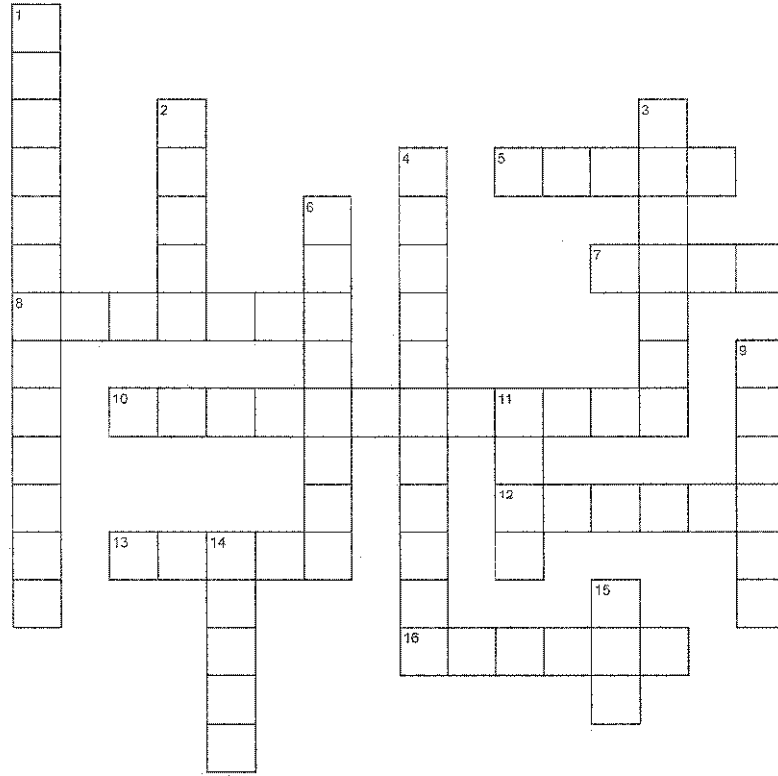
1.Soldan Sağa

5. Dirse Han'ın büyük toylarla doğan oğlu
7. Türk kültüründe felaketin, kötülüğün, hastalığın, yabancılığın, düşmanlığın ve nefretin de simgesi olan renk
- 8.Orta oyunun eksen kişilerinden biri
- 10.Bir fıkra tipi
- 12.Yakutların güzellik tanrıçası
- 13.İnsanların hayatını kontrol eden ve bir değişiklik olduğu zaman Tanrı Ülgen'e haber veren, sembolü ağaçkakan olan ruh
- 16.İlkbaharın başlangıcı sayılan ve 21 Mart'ta kutlamalarla karşılanan gün

Yukarıdan Aşağıya

- 1.Masal kahramanlarının az gidip uz gidip, dere tepe düz gidip, arkalarına dönüp baktıklarında kat ettiklerini gördükleri yol miktarı
- 2.Türk mitolojisine göre Ay'ın kızı olan yıldız
- 3.Türklerin fantastik kuşu
- 4.Kayın ağacının içinde yaşayan Türk doğum tanrıçası
- 6.Doğumdan kırk gün sonra çocuğu ve anneyi arıtmak, topluma katılmalarını sağlamak ve hastalıklardan, uğursuzluklardan korumak amacıyla yapılan pratik
- 9.Gök direklerinin veya kayın ağacının tepesinde tasvir edilen ve tanrı Ülgen'in sembolü olan çift başlı hayvan.
11. Uzun uzanır, yeşil bezenir
Beyaz don giyer, arşa uzanır
- 14.Gelinin can güvenliğinin emanet olduğu ve geline cinselliği öğreten öğretmenler
- 15.Evin ağacı olarak kabul edilen,evin saadetine, mutluluğun ve bereketin sembolü ağaç

1

EclipseCrossword.com

Şekil : 11

Cevaplar

1. Bir arpa boyu
2. Zühre
3. Karakuş
4. Kübey Hatun
5. Boğaç
6. Kırklama
7. Sarı
8. Pişekar
9. Kartal
10. İncili Çavuş
11. Ağaç
12. Ayızıt
13. Suyla
14. Yenge
15. Dut
16. Nevruz

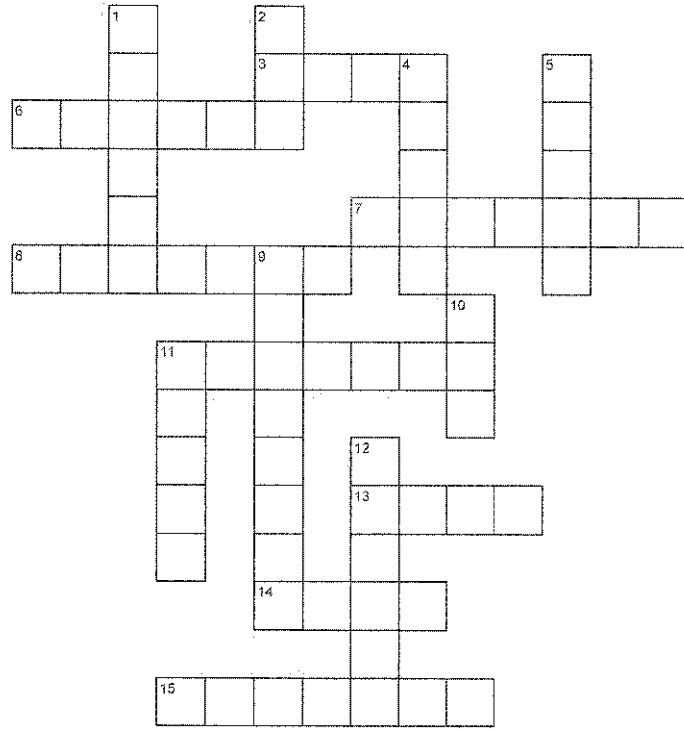
2. Soldan Sağa

3. Masallarda bir dudağı yerde bir dudağı gökte şeklinde tarif edilen masal kişisi
6. Baharın müjdecisi çiçek
7. Doğum ile ölüm okyanusu veya nehri
8. Karagöz oyununun tütün, nargile, esrar gibi keyif veren şeylere düşkün kişisi
11. Ergenliğin, mutluluğun ve muradın simgesi olan renk
13. Çocukları ve kadınları koruyan tanrıça
14. Masallarda bu sayı kadar gece ve gündüz düğün yapılır
15. Dede Korkut Hikayeleri'nde geçen kışın, yazın karı erimeyen dağ

Yukarıdan Aşağıya

1. 'Gökte biter, yere batar.'
2. Altay mitolojisine göre gökyüzüne doğru uzanan ve Ülgen'in üzerinde oturduğu ağaç
4. Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü'nde anlamı; çamaşır, bez parçası olarak verilen ve bir masal tekerlemesinde geçen sözcük: 'Sineğe vurdum / Dinlettim mi sana bu koca yalanı.'
5. 'Yer altında sakallı dede.'
9. Birbirine ekonomik ve sosyal olarak eş konumda bulunan ailelerden birinin sünnet töreni masraflarını karşılamasıyla oluşan sanal akrabalık kurumu
10. Türklerde kuzey yönünü karşılar.
11. Türk adetlerine göre baba ocağını devam ettiren oğul
12. Büyük mitolojik kuş

2

EclipseCrossword.com

Şekil: 12

Cevaplar

1. Yağmur
2. Çam
3. Arap
4. Palan
5. Soğan
6. Çiğdem
7. Samsara
8. Tiryaki
9. Kirvelik
10. Kış
11. Kırmızı/ Küçük
12. Tuğrul
13. Umay
14. Kırk
15. Kazılık

3. Soldan Sağa

1. Batı anlatmalarında Pamuk Prenses olarak geçen masal kahramanının Türk masal dünyasındaki adı

4. Dede Korkut Hikayeleri'nde adı geçen hanlar hanı

5. Tekerlemelerde geçen hamamcıda olmayan şey : ' Hamamcının ...ı yok, hamamın kubbesi yok.'

6. Ongunu şahin olan Oğuz Kağan'ın oğullarından biri

10.Orta oyunun eksen kişilerinden biri

12.Türklerde güney yönünü karşılar.

13.Baş belası, kötülük etmekten zevk duyan Türk masal kahramanı.

14.'Delik başlı, gözü yaşlı.'

Yukarıdan Aşağıya

2. Türk halk müziği ustası Özay Gönlüm'ün üçlü ve tek parça sazının adı

3. Sonsuz sulardan çıkıp, Tanrı Ülgen'e yaratma ilhamını veren ve tekrar sulara dönen tanrıça

7. Gözün göremeyeceği yükseklerde uçan kuş

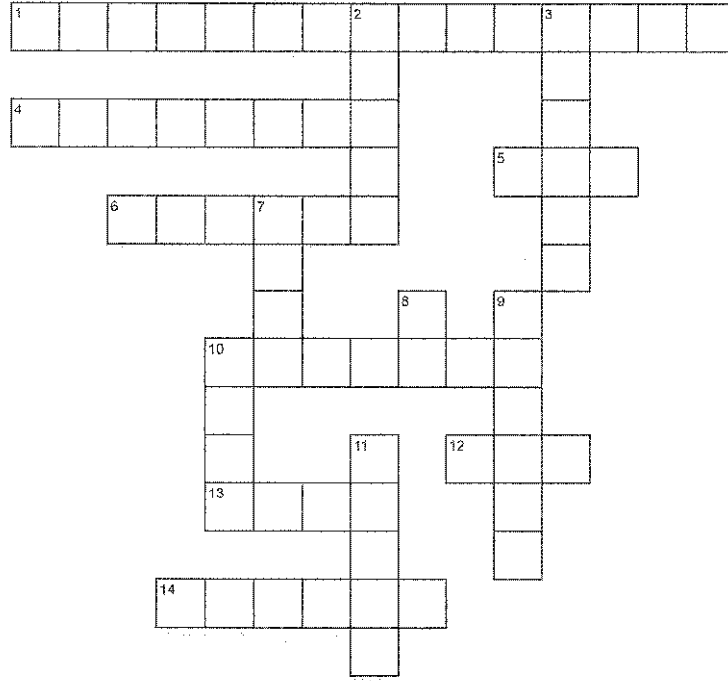
8. Tanrı Ülgen'in kızlarına verilen adda geçen renk

9. Türklerde bir yıldız burcunun sembolü olan hayvan

10.Masal sonunda ortaya çıkan ceza sorusunda geçen sayı

11.Türk anlatı geleneği içinde aşkı uğruna yanıp kül olan aşık

3

EclipseCrossword.com

Şekil: 13

Cevaplar

1. Nardaniye Hanım
2. Yaren
3. Ak Ana
4. Bayındır
5. Tas
6. Günhan
7. Hüma
8. Ak
9. Buzağı
10. Kavuklu / Kırk
11. Kerem
12. Yaz
13. Köse
14. Süzgeç

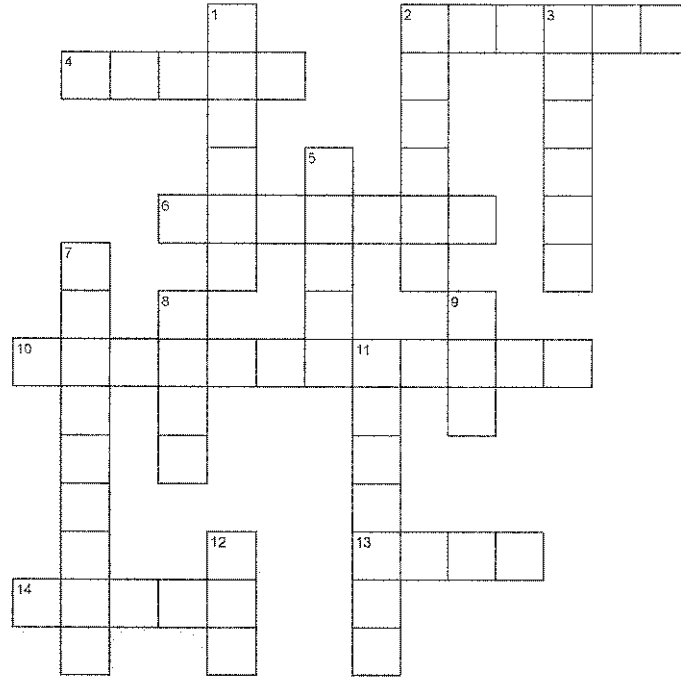
4.Soldan Sağa

2. Yakutlara göre güneşin sembolü hayvan
4. Ülgen'in yedi oğlundan birine adını veren renk
6. Verilen bir şeye karşılık alanın verene söylediği söz : '.....versin.'
- 10.Koca evine giderken geline yapılan önemli törenlerden biri
- 13.'Kara koyun derisi, vır vır eder gerisi.'
- 14.Kahve pişirmeye yarayan uzun saplı küçük madeni kap

Yukarıdan Aşağıya

1. Eskiden aşıklarla, meyve çekirdekleriyle veya gazoz kapaklarıyla oynanan oyunların bir çeşidi
2. Anadolu'da düğün yemeği olarak bilinen yemek
3. Batı mitolojisindeki Pegasus'a karşılık Türk mitoloji dünyasındaki uçan at
5. Bebekleri yatırmaya ve sallayarak uyutmaya yarayan, tahta veya demirden yapılmış, sallanır bir çeşit karyola
7. Batı anlatmalarında Sindirella olarak geçen masal kahramanının Türk masal dünyasındaki adı
8. Gebe koyunların karnındaki yavru yüz günlük olduğunda çobanların yaptığı tören
9. Kapan. Bir deyimde de geçer.
- 11.Lohusalara musallat olan kötü ruh
- 12.Karagöz oyunundaki çalgılardan biri

4.

EclipseCrossword.com

Şekil: 14

Cevaplar

1. Misket
2. Kartal / Keşkek
3. Tulpar
4. Yeşil
5. Beşik
6. Bereket
7. Ahu Melek
8. Saya
9. Fak
10. Duvak Kapama
11. Albastı
12. Def
13. Soba
14. Cezve

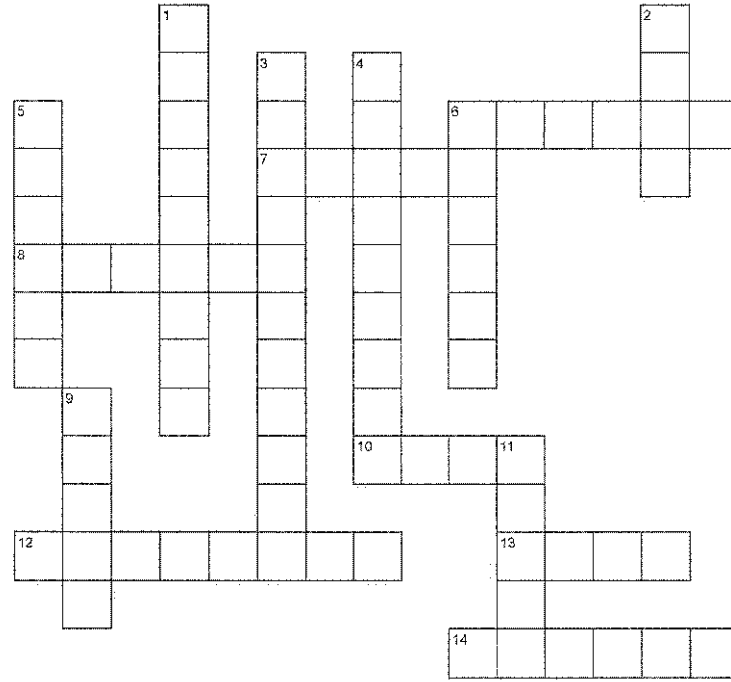
5.Soldan Sağa

6. Türklerde hükümdarlık sembolü hayvan
7. En eski üflemeli halk çalgısı
8. Ongunu sungur olan Oğuz'un oğullarından biri
- 10.Türklerde kuzey yönünün sembolü olan renk
- 12.Aşk konulu halk hikayesinin kahramanlarından biri
- 13.'Baldan tatlı, baltadan ağır.'
- 14.Karagöz oyununun kibar aile çocuğu, incelmış bir İstanbul ağzı ile kullanır.

Yukarıdan Aşağıya

1. UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi'nden yer alan bir Türkiye değeri
2. Belirli veya birkaç hastalığı iyileştirme gücü olan, bu işin yöntemini bilen, bunu uzmanlık edinmiş kimse
3. Sevinçli bir haber alana denir
4. Masallarda pirelerin yaptıkları iş
5. Devleti ve hakimiyeti koruyan bir ilahe, yer tanrıçası
6. Masallarda kullanılan geçiş kalıplarından biri : 'Uzatmayalım ... , kopartırız kıyameti.'
9. Tahtadan elde edilen bir oyuncak, çevrilerek oynanır
- 11.Muharrem ayı boyunca evlerde yapılan tatlı

5

EclipseCrossword.com

Şekil: 15

Cevaplar

1. Meddahlık
2. Ocak
3. Gözün aydın
4. Berberlik
5. Ötügen
6. Kartal
7. Zurna
8. Gökhan
9. Topaç
10. Kara
11. Aşure
12. Şahsenem
13. Uyku
14. Çelebi

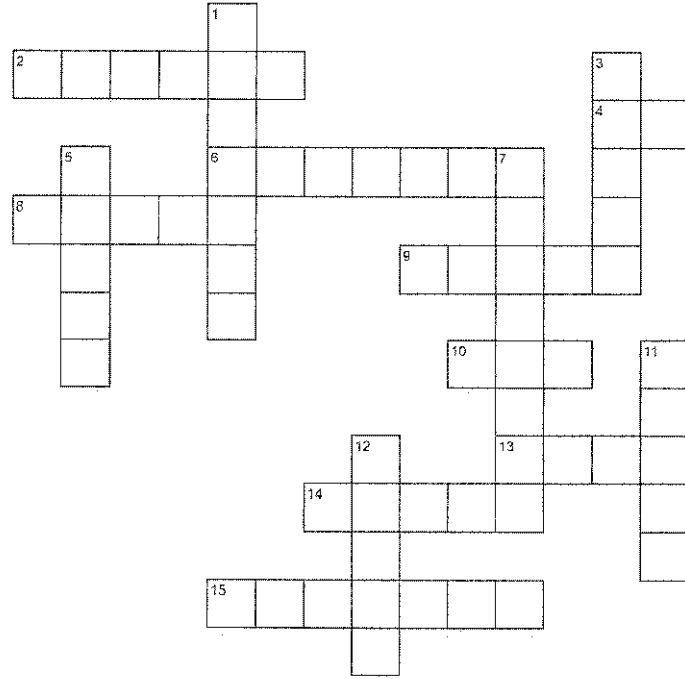
6.Soldan Sağa

2. Türklerin 'tilek' deyip uğurlu saydıkları yıldız
4. Şamanizmde büyüklüğü, güçlülüğü anlatan renk
6. Eve kötü ruhların girmesini engellediğine inanılan bitki tohumu
8. Türklerde doğu yönünü karşılar.
9. Tanrı ile ilgisi olan, birer ilahe, dişi tanrı ve birer dişi ruh olarak kabul edilen hayvan
- 10.Karagöz oyununun yerel kişilerinden biri
- 13.'Kimin arabasına binerse onun türküsünü söyler.'
- 14.Hızır'ın görüldüğü, kutlu kişilere Tanrı kelimini öğrettiği, Tanrı'ya yakarış yerleri, ölüm ve dirilme sembolü olan ağaç
- 15.UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi'nde yer alan bir Türkiye değeri

Yukarıdan Aşağıya

1. 'Çat burada, çat şurada, çat kapı arkasında.'
3. İnsanları kötülükten koruyan ve hayat veren ruh
5. 'Yer altında kırmızı minare.'
7. Semanın 17. katında oturan ve oradan kainatın kaderini idare eden Türk Tanrısı
- 11.Tamamen ahşaptan yapılmış, eğriltilerek yassılaştırılmış tahtaların birbirine tutturulmasıyla meydana getirilmiş bir çeşit mutfak araç- gereci. Bir deyimde de geçer.
- 12.İslamiyet'ten sonraki Türk destanlarından biri.

6

EclipseCrossword.com

Şekil: 16

Cevaplar

1. Süpürge
2. Merkür
3. Yayık
4. Ak
5. Havuç
6. Üzerlik
7. Kayrahan
8. Bahar
9. Geyik
10. Laz
11. Tıkır
12. Manas
13. Aşık
14. Kayın
15. Karagöz

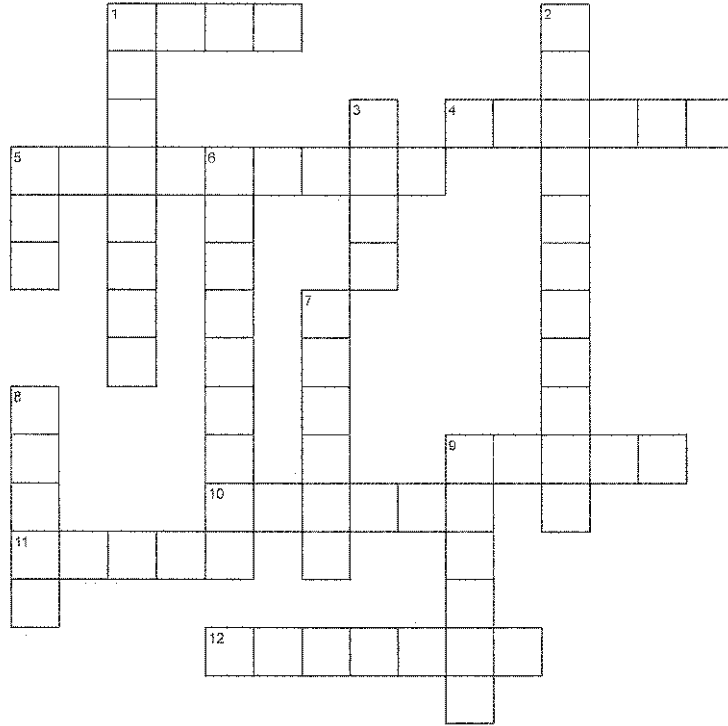
7.Soldan Sağa

1. Türk mitolojisinde karın kızgınlığı olarak kabul edilen yağış şekli
4. 'Gündüz yığılır, gece yayılır.'
5. Altaylılara göre Tanrı'nın bir elçisi olan kuş
9. Karagöz oyununun bölümlerinden biri
- 10.Hamile kadının canının vakitli vakitsiz yiyecek şeyler istemesi
- 11.Türk mitolojisine göre Ay'ın oğlu olan yıldız
- 12.'Duvar üstünde kuduz köpek.'

Yukarıdan Aşağıya

1. Denizlerin hakimi, ölülerin koruyucusu ve yeryüzündeki bütün suların hükümdarı
2. Loğusa kadınla çocuğun kırk gün içinde hastalanması
3. Yağmur taşı
5. Türklerde orman ruhunun simgesi hayvan
6. 650 yıllık bir tarihe sahip olan ve UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi'nde yer alan geleneksel güreş festivali
7. Türklerin bilge Tanrı'sı
8. Ateşi canlandırmak için, açılıp kapanarak içindeki havayı ateşe üfleyen bir gereç. Bir deyimde de geçer.
9. Türk anlatı geleneği içinde aşkı uğruna dağları delen aşık

7.

EclipseCrossword.com

Şekil: 17

Cevaplar

1. Tipi / Talaykan
2. Kırk basması
3. Yada
4. Yorgan
5. Ağaçkakan / Ayı
6. Kırkpınar
7. Mergen
8. Körük
9. Fasil / Ferhad
10. Aşerme
11. Ülker
12. Isırgan

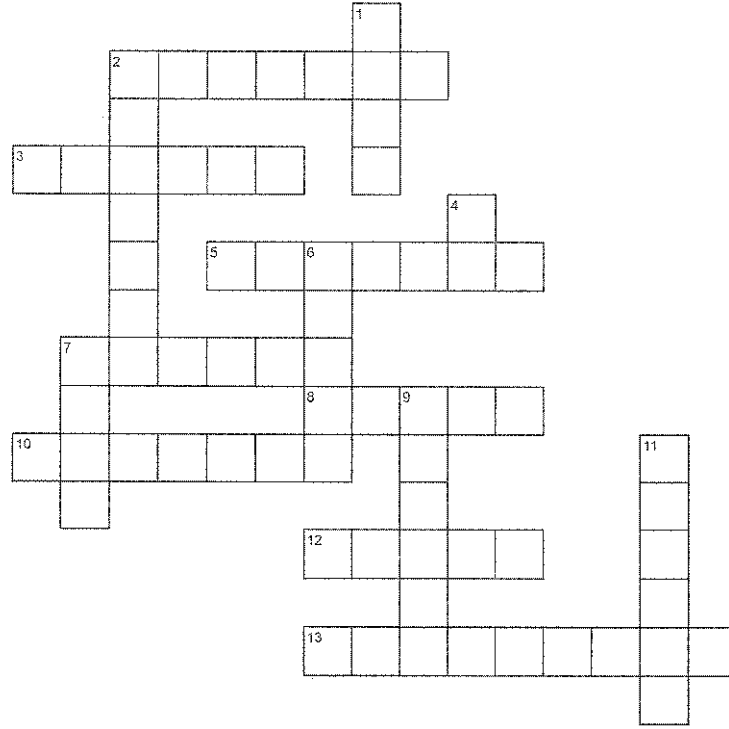
8.Soldan Sağa

2. Türklerin savaş Tanrı'sı
3. İşareti duman olan ve insanların hayatında bir değişiklik olduğunda Tanrı Ülgem'e haber veren ruh
5. Tanrı Ülgem' e en yakın ruh, güler yüzle karşılayan anlamındadır.
7. Karagöz oyununun kabadayı ve sarhoşlarından
8. Altaylarda temizlik ve kutsallığın sembolü
- 10.Yalanı hiç sevmeyen, varı yoğu doğruluk olan bir garip oğlan
- 12.Çocuğun dişi çıktıktan sonra, ailesi tarafından buğday, nohut, bazen de fasulye karıştırılarak yapılan yemek
- 13.Ongunu tavşancıl olan Oğuz Kağan'ın oğullarından biri

Yukarıdan Aşağıya

1. Türk kültüründe hastalığı çağrıştıran renk
2. İslamiyet'ten sonraki Türk destanlarından biri
4. Türk kültüründeki formülistik sayılardan biri
6. Genellikle çamaşır kaynatmaya yaratan bakırdan yapılan kap
7. 'Dağdan gelir hız ile yedi bin yıldız ile.'
9. Hazreti Ali cenklerinde, Türk anlatı kültürünün epik kahramanı olarak Hazreti Ali'yizaferden zafere koşturan at
- 11.Türk mitolojisindeki kanatlı at

8

EclipseCrossword.com

Şekil: 18

Cevaplar

1. Sarı
2. Kızagan / K  roğlu
3. Karlık
4.    
5. Utkuu  i
6. Kazan
7. Tuzsuz / Tren
8. Ardıç
9. D  ld  l
10. Keloğlan
11. Tulpar
12. Hedik
13. Yıldızhan

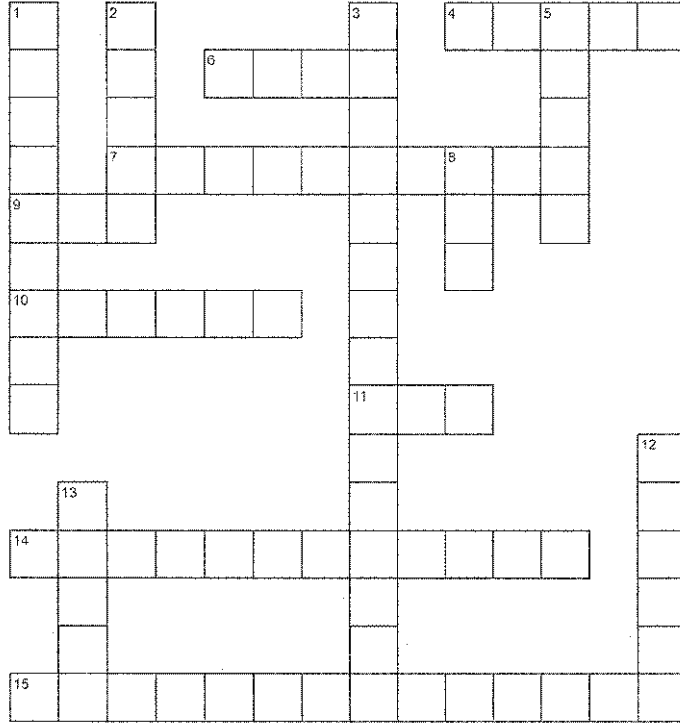
9.Soldan Sağa

4. Ogunu kartal olan Oğuz'un oğullarından biri
6. Züriyetin sembolü olan meyve
7. Ulusu koruyan ve kendisine ulus anası da denilen ruh
9. 'Çarşıdan aldım bir tane, eve geldim bin tane.' Bereket sembolü olan meyve.
- 10.Yakut şamanlarına göre en yüksek ruhları taşıyan hayvan
- 11.Karagöz oyununun kabadayı ve sarhoşlarından
- 14.Türk mitolojisinde Tanrı'ya gidilen göğün bir kapısı ya da deliği olan yıldız
- 15.Türk mizah dehası

Yukarıdan Aşağıya

1. İslamiyet'ten önceki Türk destanlarından biri
2. Batı Türkleri'nde hükümdarlık ve güç kazanma sembolü olan ağaç
3. Balıkesir'in geleneksel sohbet toplantısı
5. 'Bir kızım var, gelen öper, giden öper.'
8. Türklerde batı yönünü karşılar.
- 12.Türk mitolojisinde yer altı dünyasını yer yüzüne bağlayan birer kapı görevi gören yer.
- 13.At gözlü kartal da denilen insanları koruyan Tanrı

9.

EclipseCrossword.com

Şekil: 19

Cevaplar

1. Ergenekon
2. Çınar
3. Barana Geceleri
4. Ayhan
5. Havlu
6. Elma
7. Ana Maygıl
8. Güz
9. Nar
10. Kartal
11. Efe
12. Mağara
13. Suyla
14. Kutupyıldızı
15. Nasreddin Hoca

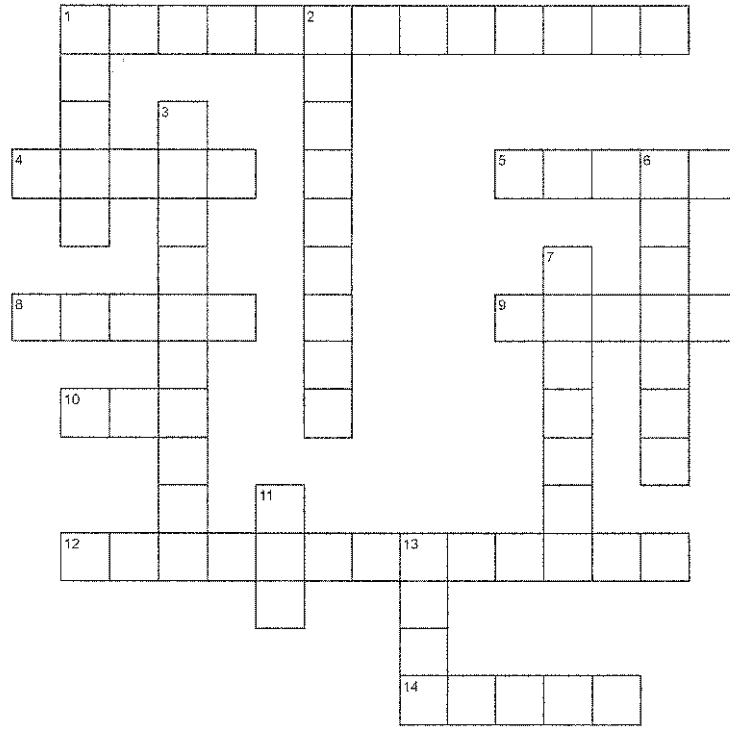
10.Soldan Sağa

1. Şanlıurfa'nın geleneksel sohbet toplantısı
4. Tanrı ağacı, iyi ve koruyucu ruhların yeryüzüne inme yolu olan ağaç
5. Yiğitlerin gölgesinde oturdukları, çadır diktikleri kutlu ağaçlardan
8. Türklerde batı yönünü karşılayan yıldız
9. Yakut şamanlarına göre en kötü hayvanlardan biri
- 10.Gelinin gelişini haber vermek için gelin arabasına takılır.
- 12.Kem gözlerden korur.
- 14.'Ateş üstünde küpesini sallar durur.'

Yukarıdan Aşağıya

1. Alevi-Bektaşî ritüeli
2. Türklerde doğu yönünü karşılayan renk
3. Hızır ile İlyas'ın buluştuğu, bereketi ve baharı müjdeleyen gün
6. Uzun kollu, yakasız, keten elbise
7. Zenginden alıp fakire veren kahraman
- 11.'İğne havada, dengi yuvada.'
- 13.Tahta bir sap ve keskin yarı çember biçimindeki demir kısımdan oluşan tarım aleti

10

EclipseCrossword.com

Şekil: 20

Cevaplar

1. Sıra Geceleri / Semah
2. Gök Rengi
3. Hıdırellez
4. Kayın
5. Söğüt
6. Üç Etek
7. Köroğlu
8. Zühre
9. Köpek
10. Zil
11. Arı
12. Nazar Boncuğu
13. Orak
14. Kazan

SONUÇ

Yazılı ve elektronik kültür ortamında karşılaştığımız özel bir çaba sarf etmesek de gözümüze gün içinde bir yerden değen, kimi zaman bilmek kimi zaman eğlenmek kimi zaman yarışmakla bir arada bulunan bir kavram bulmaca.

Çalışmanın çıkış noktasını bulmacaların gözle görünür, fark edilir yaygınlığı oluşturmuştur. Bu yaygın tüketim ortamı, kültürün korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması bakımından kültürel duyarlılık oluşturmak ve kültür eğitime katkıda bulunmak anlamında kullanılabilir mi diye düşünülmüştür.

Bu düşünüşü temellendirmek için öncelikle kavram olarak bulmaca, bulmacaların tarihçe, yapı ve türlerine ilişkin bilgiler verilmiştir. Daha sonra aynı zaman dilimi içindeki bulmacalar taranarak bulmacaların içeriğini çözümü ve farklı kapsamlarda değişen işlevine ilişkin değerlendirmelerde bulunma, kültür eğitimi kapsamında bulmacaların işlevliğini ortaya koyma ve örnek bulmacalar hazırlama aşamaları kaydedilmiştir.

Çalışmada metin merkezli yapı çözümlemelerinden faydalanılmış, bağlam merkezli işlevsel kurama gönderme yapılmış ve uygulamalı halkbilimi kapsamında örnekler sunulmuştur.

Varılan sonuçlar şu şekildedir: Bulmacalar somut olmayan kültürel miras ders programının işlevlik kazanması için bir yöntem sunmaktadır. Sadece ilköğretimdeki halk kültürü dersi için değil yaşam boyu öğrenme için de bir araçtır.

Sözlü, yazılı, görsel ve elektronik kültürün iç içe geçtiği bulmacalar işlevler bileşkesi görünümüyle pek çok unsuru barındırabilir. Ulusal kimliğin benimsetilmesi ve pekiştirilmesi anlamında kullanılabilir. Halk kültürü konularını işleyen tematik bulmacalar ve bulmacalar için hazırlanacak çözüm katologları somut olmayan kültürel mirasın çalışma kadrolarını verir. Sadece kültür eğitimi alanında değil, yabancılara Türkçe öğretmek amacıyla da kullanılabilir. Dil öğretmek için var olan bulmaca kitaplarına, Türkçeyi yabancılara öğretmek için hazırlanacak bulmaca kitapları eklenebilir. Çocuklar için renkli ve görsellerle şenlendirilecek bulmacalar, eğlenirken öğrenmelerini sağlayacak; farkında olmadan kültürel belleklerine kültürel değerleri yerleştirmelerine imkan sağlayacaktır.

Bulmacalar fotoğraflar ve resimlerle desteklenerek görsellikle birlikte daha kalıcı bir etki bırakabilir. Türk kültüründeki unsurların disiplinlerarası çalışmalarla resmedilmesi ve çalışmaların bulmacalara dahil olması somut olmayan kültürel miras,

yazı ve görüntüyü birleştirerek tüm algıların harekete geçebileceği bir alan oluşturacaktır.

Türk Dil Kurumu'nun 'Güzel Türkçe Bulmacaları'na karşılık Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın uzmanlarca hazırlanacak 'Kültür Bulmaca'ları hayata geçirilerek devlet eliyle de kültür eğitimine bir katkı yapılabilir. Bulmaca çözmeye meraklı Türk toplumunun 'Kültür Bulmaca'ları da heyecanla karşılaması muhtemeldir. Bulmacalar bu sayede donmuş yapılarından, yeni bir şey söylemeyen yapılarından arındırılmalı ve ortak bellek ile paylaşılan deneyimin ürünü olmalıdır.

Bulmacalar bunu yaparken eğlendiricilik vasfını kaybetmemeli, eğletirken öğretmeli, sıkıcılığa düşmemelidir. Halk kültürü içeriklerini bulabildiğimiz bulmaca örnekleri çoğaltılmalı, görsellerle de desteklenerek zenginleştirilmelidir. Bulmaca hazırlamakta olan bulmacacılarla görüşülerek, bulmaca içeriklerinin değişmesi, kültürel değerlerin daha çok yer alması konusunda uzlaşma sağlanabilir. Gazete, dergi ve internet sitelerindeki çok sayıda sözcük bulmaca türüne 'kültür bulmaca' köşesi eklenebilir.

İdeolojinin bir dünya görüşü olduğu hesaba katılırsa somut olmayan kültürel mirasın korunması ve yaşatılarak gelecek kuşaklara aktarılması gerekliliği bir ideoloji olarak bulmacalarda belirebilir. Bu şekilde medyanın tektürleştirici etkisi gene medya eliyle bir zenginliğe dönüşebilir.

Çalışma kültür eğitimi kapsamında hazırlanacak bir proje için çıkış noktası olarak da düşünülebilir. Türkçe karakterli bulmaca programlarının oluşturulması, bulmaca hazırlamada kolaylık sağlayacaktır. Çalışma sayılanların fark edilmesi açısından bir giriş niteliğindedir. Devamını kültür eğitimi alanında çalışacak diğer araştırmacılar getirecektir.

KAYNAKÇA

ADORNO, Teodor W. (2008), **Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi**, İstanbul: İletişim Yayınları.

AKIN, Özcan. (2004), **Bulmaca Sözlüğü Bilgi Kılavuzu**, İstanbul: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Anabrittannica Genel Kültür Ansiklopedisi, 7. Cilt, Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik.

AYDOĞAN, Filiz. (2010), 'İkinci Medya Çağı'nda Gözetim İle Kamusal Alan Paradoksunda İnternet, **İkinci Medya Çağında İnternet**, İstanbul: Alfa Yayınları, Sayfa: 3-15.

BAŞER, Ayşegül. (2010), 'Yeni İletişim Teknolojilerinin Evriminde Televizyonun Yeri' , **İkinci Medya Çağında İnternet**, İstanbul: Alfa Yayınları, Sayfa: 44-49.

CARTER, Thomas P. (1974), **Crossword Puzzles in the Foreign Language Classroom**, The Modern Language Journal, Cilt: 58, Sayı: 3 (Mart, 1974), Sayfa. 112-115.

<http://www.jstor.org/stable/323827>

CHILDERS, Cherly D. (1996), **Using Crosswords Puzzle As An Aid To Studying Sociological Concepts**, Teaching Sociology, Cilt: 24, Sayı: 2 , Nisan 1996, Sayfa: 231-235.

<http://www.jstor.org/stable/1318816>

CİMCOZ, Sina. (2003), **Bulmaca Sözlüğü**, İstanbul: Geçit Kitabevi.

COŞKUNTÜRK, Muzaffer Salih. (2003), **Bulmaca Rehberi**, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

ÇALIK, Adem. (1987), **Türkiye'de Sosyal ve Kültürel Değişme**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

ÇOKER, Doğan. (1995), **Bulmaca Sözlüğü**, Sedir Yayınları

DAĞTAŞ, Banu. (2003), ' **Reklamı Okumak**', Ankara: Ütopya Yayınevi.

DOĞAN, Hülya. (2008), 'Küreselleşme Çağında Kültürü İncelemek: Disiplinlerarası Bir Sorun Olarak Küreselleşme ve Kültürel Değişim', **Medya, Popüler Kültür ve İdeoloji**, Ankara: Dipnot Yayınları, Sayfa: 200-220.

DOĞANYILMAZ, Ayfer. (2003), **Bilgi Yarışması ve Bulmaca Sözlüğü**, İstanbul: Gün Yayıncılık.

DUNDES, Alan. (2006), 'Halk Kimdir ?' Çeviren : Metin Ekici, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1**, Ankara: Geleneksel Yayıncılık, Sayfa: 5-19.

DURSUN, Çiler. (2001), **TV Haberlerinde İdeoloji**, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

DÜRSER, Mehmet. (2005), **Bulmaca Sözlüğü**, İstanbul: Omega Yayınları.

EKİCİ, Metin. (2007), **Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri**, Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

EMİROĞLU, Kudret. (2002), **Gündelik Hayatımızın Tarihi**, Ankara: Dost Kitabevi.

ERDEM, Okşan. (1993), **Bulmaca Sözlüğü**, İstanbul: Cem Yayınevi.

ERDEM, Şakir. (2010), 'Sosyal Medya Topluluklarında Marka Yönetimi', **İkinci Medya Çağında İnternet**, İstanbul: Alfa Yayınları, Sayfa: 128-138.

ERDOĞAN, İrfan- ALEMDAR, Korkmaz. (2005), **Popüler Kültür ve İletişim**, Ankara: Erk Yayınları.

ERMİŞ, Bülent. (2008), **Bulmaca Sözlüğü**, İstanbul: Omega Yayınları.

ERKMEN, Nevzat. (1987), **Bulmaca Anahtarı**, İstanbul: Hürriyet Ofset

GÜVENÇ, Bozkurt. (2007), **Kültürün Abc'si**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

GÜZEL, Abdurrahman, TORUN, Ali. (2005), **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Ankara: Akçağ Yayınları.

Hayat Ansiklopedisi, 2. cilt , Hayat Yayınları.

HAVILAND, William A. vd. (2006), **Kültürel Antropoloji**, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

İNÜĞÜR, Nuri. (1992), **Türk Basın Tarihi**, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.

Karacan Büyük Sözlük ve Genel Kültür Ansiklopedisi, İstanbul: Karacan Yayınları.

KEJANLIOĞLU, Beybin D. (2005), ' Medya- toplum ilişkisi ve Küreselleşmenin Yerel Medyaya Sunduğu Olanaklar', **Medya ve Toplum**, İstanbul: İletişim Vakfı Yayınları, Sayfa : 85- 92.

KIR, İbrahim. (2007), '**Yüksek Öğretim Gençliğinin Boş Zaman Etkinlikleri: KSÜ Örneği**', Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17. Cilt Sayı:2 Sayfa: 307-328

KIRAN, Zeynel, KIRAN (Eziler) Ayşe. (2006), **Dilbilime Giriş**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

KOLOĞLU, Orhan. (2006), **Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi**, İstanbul: Pozitif Yayınları.

KOTTAK, Conrad Phillip . (2008), **Antropoloji İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış**, Ankara: Ütopya Yayınevi.

EMİROĞLU, Kudret. (2002), **Gündelik Hayatımızın Tarihi**, Ankara: Dost Kitabevi.

KURT, Hanifi. (2006), 'Türkiye'de Egemen Politik Kültür Sembollerinin Medyadaki Tezahürü Üzerine Bir Değerlendirme', **Gündelik Hayat ve Medya**, Ankara: Ebabil Yayınları, Sayfa: 130-140.

KUŞAY, Yeliz. (2010), 'Sosyal Medyanın Gücü ve Uygulama Örnekleri', **İkinci Medya Çağında İnternet**, İstanbul: Alfa Yayınları, Sayfa: 66-70.

MILLINGTON, Roger. (1974), ' The Strange World Of The Crosswords' M&J Hobbs- Crossword Puzzles Their History and Their Cult, Thomas Nelson Inc.

MUTLU, Erol . (2006). ' **Popüler Kültürü Eleştirmek** ', Doğu Batı Dergisi, Popüler Kültür, Sayı : 15, Yıl :4, Mayıs- Haziran- Temmuz 2001.

ODABAŞI, Yavuz. (2006), **Tüketim Kültürü- Yetinen Toplumdan Tüketen Topluma**, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

ODABAŞI, Yavuz, GÜLFİDAN Barış. (2002), **Tüketici Davranışı**, İstanbul: Mediacat Kitapları.

OĞUZ, Burhan. (1976), **Türk Halkının Kökenleri-1**, İstanbul Matbaası.

OĞUZ, Öcal. (2002), **Küreselleşme ve Uygulamalı Halkbilimi**, Ankara: Akçağ Yayınları.

(2009), **Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir ?**, Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

ÖNEN Fatma, MERTOĞLU, Hatice, SAKA, Mehpere, GÜRDAL, Ayla,' **Hizmet İçi Eğitimin Öğretmenlerin Öğretim Yöntem Ve Tekniklerine İlişkin Bilgilerine Etkisi: Öpyep Örneği** ' Ahi Evran Üniv. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD) Cilt 10, Sayı 3, Aralık 2009, Sayfa: 21.

ÖNET, Gül. (1990), **Bulmaca Sözlüğü**, İstanbul: Çağdaş Yayıncılık

ÖZDEMİR, Nebi. (2001), '**Halkbilimi > Kültürbilimi ve Medya**', Milli Folklor Dergisi, Cilt :7, Sayı: 49 Bahar 2001.

(2005), **Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü**, Ankara: Akçağ Yayınları.

(2008), **Medya, Kültür ve Edebiyat**, Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

PEKİN, Necdet. (2003), **Bulmaca ve Bilgi Sözlüğü**, İstanbul: Alfa Yayınları.

Resimli Mecmua, Yıl :1925, Sayı :4.

SÖZEN, Edibe. (2006), ‘ **Popüler Kültür Retoriği: Sahiplik İçinde Yokluk, Rağbette Olma ve Sağduyu Bilgisi**’, Doğu Batı Dergisi, Popüler Kültür, Sayı : 15, Yıl :4, Mayıs- Haziran- Temmuz 2006, Sayfa: 50-67.

STEVENSON, Nick . (2008), ‘ **Medya Kültürleri Sosyal Teori ve Kitle İletişimi**’, Ankara: Ütopya Yayınevi.

SUBAŞI, Necdet. (2003), ‘**Kültürel Mirasın Çeşitliliği ve Seçicilik Sorunu**’, Doğu Batı Dergisi, Modernliğin Gölgesinde: Gelenek, Sayı :25, Yıl :7, Ocak 2003-04, Sayfa: 130-138.

TAŞLI, E. (2005), **4.- 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı Üniteleri İle İlgili Kavram Bulmacaları Örnekleri**, Milli Eğitim Üç Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 33, Sayı: 166, Bahar 2005.

<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/166/index3-tasli.htm>

TAYLOR, Shelley E. vd. (2007), **Sosyal Psikoloji**, Ankara : İmge Kitabevi Yayınları.

THOMAS, Ursula. (1979), ‘The Crossword Puzzle : An Aid To Learning’, Cilt: 12, Sayı: 1 (Güz 1979) Sayfa: 79-86.

<http://www.jstor.org/stable/3529413>

TEZCAN, Mahmut. (1993), **Boş Zamanlar Sosyolojisi**, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

TOPSÜMER, Füsün, ELDEN, Müge, YURDAKUL, Nilay. (2009), **Reklam ve Halkla İlişkilerde Hedef Kitle**, İstanbul: İletişim Yayınları, Sayfa: 19-40.

TOSUN BABÜR, Nurhan, LEVİ, Eser. (2010), ‘Marka Topluluğu Yaklaşımında Sosyal Medyanın Kullanımı’, **İkinci Medya Çağında İnternet**, İstanbul: Alfa Yayınları, Sayfa: 94-116.

YAĞCI, Murat. (2005), **Yazılı Kültürün Düşüşü**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

YAKINCI, C, **Bulmaca Tabanlı Eğitim**,
http://www.malatyaguncel.com/author_article_detail.php?id=625.

YANIKLAR, Cengiz. (2006), **Tüketimin Sosyolojisi**, İstanbul: Birey Yayıncılık.

YAŞIN, Fahir. (1998), **Bulmaca ve Scrabble Sözlüğü**, İstanbul: Medya Ofset.

YILAR, Ömer. (2007), **Halk Bilimi ve Eğitim**, Ankara: Pegem A Yayıncılık.

YILDIZ, Şerife. (2005), **Dil Kültür İletişim ve Medya** , Ankara: Sinemis Yayınları.

<http://apps.facebook.com/gunlukbulmaca> , 15.01.2011.

<http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=-34854>, 07.05.2010.

<http://arsiv.sabah.com.tr/2003/11/30/y03.html>, 07.05.2010.

<http://blog.milliyet.com.tr/Blog.aspx?BlogNo=41817>, 18.03.2011.

<http://blog.milliyet.com.tr/Blog.aspx?BlogNo=22587>, 18.03.2011.

<http://blog.milliyet.com.tr/Blog.aspx?BlogNo=36068>, 18.03.2011.

<http://citruscountysocialstudies.blogspot.com/2009/12/happy-96th-birthday-to-crossword-puzzle.html>, 05.03.2010.

<http://www.thecrimson.com/article/2007/5/2/15-questions-with-will-shortz-last/>

<http://crosswords.net/>, 18.03.2011.

<http://www.ephemerasociety.org/articles/shortz.html>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Crossword>, 05.03.2010.

<http://herteldensite.yetkin-forum.com/>, 18.03.2011.

<http://www.gununbulmacasi.com/>, 15.01.2011.

<http://hasanfirat.wordpress.com/2010/05/07/egitimde-yeni-yaklasimlar-ve-kavramlar/> ,08.09.2010.

<http://insanyasadigiyebebenzer.blogspot.com/2010/10/bric-bulmaca-turkce-siar-yalcn.html>, 04.04.2011.

<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=bulmaca&ayn=tam>, 09.09.2010

http://tr.wikipedia.org/wiki/H%C3%BCrriyet_Gazetesi, 09.04.2011

[http://tr.wikipedia.org/wiki/Zaman_\(gazete\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Zaman_(gazete)), 09.04.2011.

<http://www2.gazetevatan.com/karebulmaca/>, 13.05.2011.

<http://www.bestcrosswords.com/bestcrosswords/Home.page>, 18.03.2011.

<http://www.birbulmaca.net/>, 15.01.2011.

<http://www.bulmacalar.net/karebulmaca/> , 15.01.2011.

<http://www.bulmacasozlugu.com/>, 15.01.2011.

<http://www.bulmacasozluk.com/>, 15.01.2011.

<http://www.bykus.org/her-telden/bulmaca-cozmenin-yararlari/>, 05.03.2011.

<http://www.comertce.com/bir-zeka-sporu-bulmaca-cozme/>, 05.03.2010.
<http://www.crossword-compiler.com/vocab.html>, 18.03.2011.
<http://www.crossword-puzzles.co.uk/>, 18.03.2011.
<http://www.crosswordsite.com/>, 18.03.2011.
<http://www.crosswordsolver.org/forum/132642/genius-94>, 18.03.2011.
<http://www.crosswordtournament.com/>, 05.03.2010.
<http://www.crosswordtournament.com/more/wynne.html>, 05.03.2010.
<http://www.cruciverb.com/>, 18.03.2011.
<http://www.eksisozluk.com/show.asp?t=sedat%20ya%C5%9Fayan>,
 15.04.2011.
<http://www.englishclub.com/esl-games/crosswords.htm>, 18.03.2011.
<http://www.facebook.com/pages/Milliyet/43380392420?v=info&sk=info#>,
 09.04.2011.
http://www.filizoskay.com/index.php?deg=makale_oku&sayfa=makaleler&mano=124, 04.04.2010.
<http://www.guardian.co.uk/crosswords/prize/25298>, 18.03.2011.
<http://www.guncelle.com/politika-haberleri/618931-vakitten-yine-mesajli-cengel-bulmaca.html>, 15.04.2011.
<http://www.haber3.com/cumhuriyetin-29-ekim-bulmacasi-519220h.htm>,
 12.04.2011.
http://www.haber5.com/archive_details?id=303827, 06.04.2011.
<http://www.haberturk.com/kultur-sanat/haber/200995-tdknin-guzel-turkce-bulmacasi-tuttu>, 09.09.2010.
[http://www.haberx.com/atesbocegi_ercan_bizlerle\(17,n,10071103,010\).aspx](http://www.haberx.com/atesbocegi_ercan_bizlerle(17,n,10071103,010).aspx),
 09.07.2010.
<http://www.haberyesil.com/MEDYALOG/143/GAZETELERIN-BULMACA-MERAKI.html>, 05.07.2010.
<http://www.habervesaire.com/haber/1126/>, 12.04.2011.
<http://www.karebulmaca.com/>, 15.01.2011.
http://www.malatyaguncel.com/author_article_detail.php?id=625, 05.07.2010.
<http://www.mamutistan.com/k1/id9.htm>, 18.03.2011.
<http://www.nytimes.com/pages/crosswords/index.html>, 18.03.2011.
<http://www.onlinebulmaca.com/>, 13.05.2011.
<http://www.onlinecrosswords.net/>, 18.03.2011.

<http://www.porttakal.com/haber-bulmaca-beyin-damari-kireclenmesini-engelliyor-567318.html>, 04.04.2010.

http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=cts&haberno=5664, 05.07.2010.

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=61440>, 05.07.2010.

http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=cts&haberno=6907, 05.07.2010.

<http://www.sabah.com.tr/Bulmaca/2011/05/13>, 13.05.2011.

<http://www.stargazete.com/guncel/tdk-dan-guzel-turkce-bulmacasi--haber-235462.htm>, 05. 04.2010.

<http://www.superbulmaca.com/>, 15.01.2011.

<http://www.tea.ch/en/help/ch03.html#crossword-puzzle-editor.crossword-puzzle-types>, 05.03.2010.

<http://www.tumgazeteler.com/?a=5544632>, 07.05. 2010.

BULMACA HAZIRLARKEN KULLANILIRKEN KAYNAKLAR

AND, Metin. (1970), **100 Soruda Türk Tiyatrosu Tarihi**, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

ARTUN, Erman. (2008), **Türk Halkbilimi**, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

BAŞGÖZ, İlhan, TIETZE Andreas. (1999), **Türk Halkının Bilmeceleri**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

BORATAV, Pertev Naili. (2009), **Zaman Zaman İçinde**, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

ÇELİK, Ali. (2008), **Türk Halk Şiiri Antolojisi**, İstanbul: Timaş Yayınları.

ÇORUHLU, Yaşar. (2006), **Türk Mitolojisinin Ana Hatları**, İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.

ERGUN, Pervin. (2004), **Türk Kültüründe Ağaç Kültü**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

GÖMEÇ , Saadettin. (2009), **Türk Destanlarına Giriş**, Ankara: Akçağ Yayınları.

KÜÇÜK, Salim. (2010), **Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı**
<http://yayinlar.yesevi.edu.tr/files/article/393.pdf>

OĞUZ, Öcal. (2009), **Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir ?**, Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

ÖGEL, Bahaeddin. (1998), **Türk Mitolojisi 1-2**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

<http://akana.blogcu.com/>, 05.03.2011.

<http://tdkterim.gov.tr/atasoz/?kategori=atalst&kelime=insan+%E7e%FEit+%E7e%FEit+yer+damar+damar&hng=tam>, 05.03.2011.

<http://www.thbmer.gazi.edu.tr/thb/index.html>, 05.03.2011.

<http://www.turkuler.com/hikayeler/insankisimkisim.asp>, 05.03.2011.

EKLER

Ek: I Bulmaca Figürlü Kavanozlar

Ek: II Bulmaca Figürlü Yüzük

Ek: III Bulmaca Figürlü Kıravat

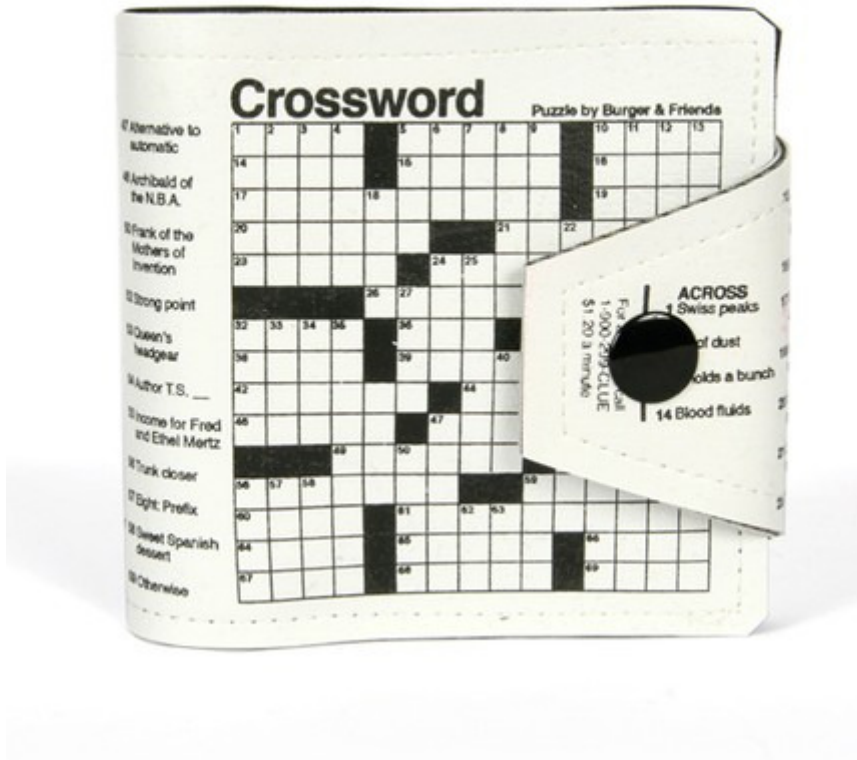
Ek: IV Bulmaca Figürlü Pasta

Ek: V Bulmaca Figürlü Pijamalar

Ek: VI Bulmaca Figürlü Çanta

Ek: VII Bulmaca Figürlü Cüzdan

Ek: VIII Bulmaca Figürlü Bina¹

Ek: IX Bulmaca Figürlü Banka Kredisi Tanıtımı²

¹ Bulmaca şekilli tasarımlar <http://www.techchee.com/2007/10/26/crossword-pajamas-cure-for-consecutive-sleepless-nights/crossword-pajamas-cure-for-consecutive-sleepless-nights/>
<http://www.10marifet.org/etiket/bulmaca>
<http://pastacirapunsel.blogspot.com/2008/08/bulmaca-pasta-ve-hediye-paketi-pasta.html>
<http://hussoloji.blogcu.com/bulmaca-ev/4816411> adreslerinden alınmıştır.

² www.garanti.com.tr

davetiye

sevgili dostum, sizi sitemize üye olmaya davet ediyorum.

Ek X: Cumhuriyet Bulmaca Forum Sitesi

Ek XI : Amerikan Kare Bulmaca Turnuvası Sembolü

Ek XII : Audi Markasının Reklamı ³

³ <http://www.adkritik.com/audi-bulmacali-reklam/>

Ek : XIII

Ek: IXX

Ek: XX

Takvim Gazetesi Bulmaca Sayfası Reklamı

Ek: XXI

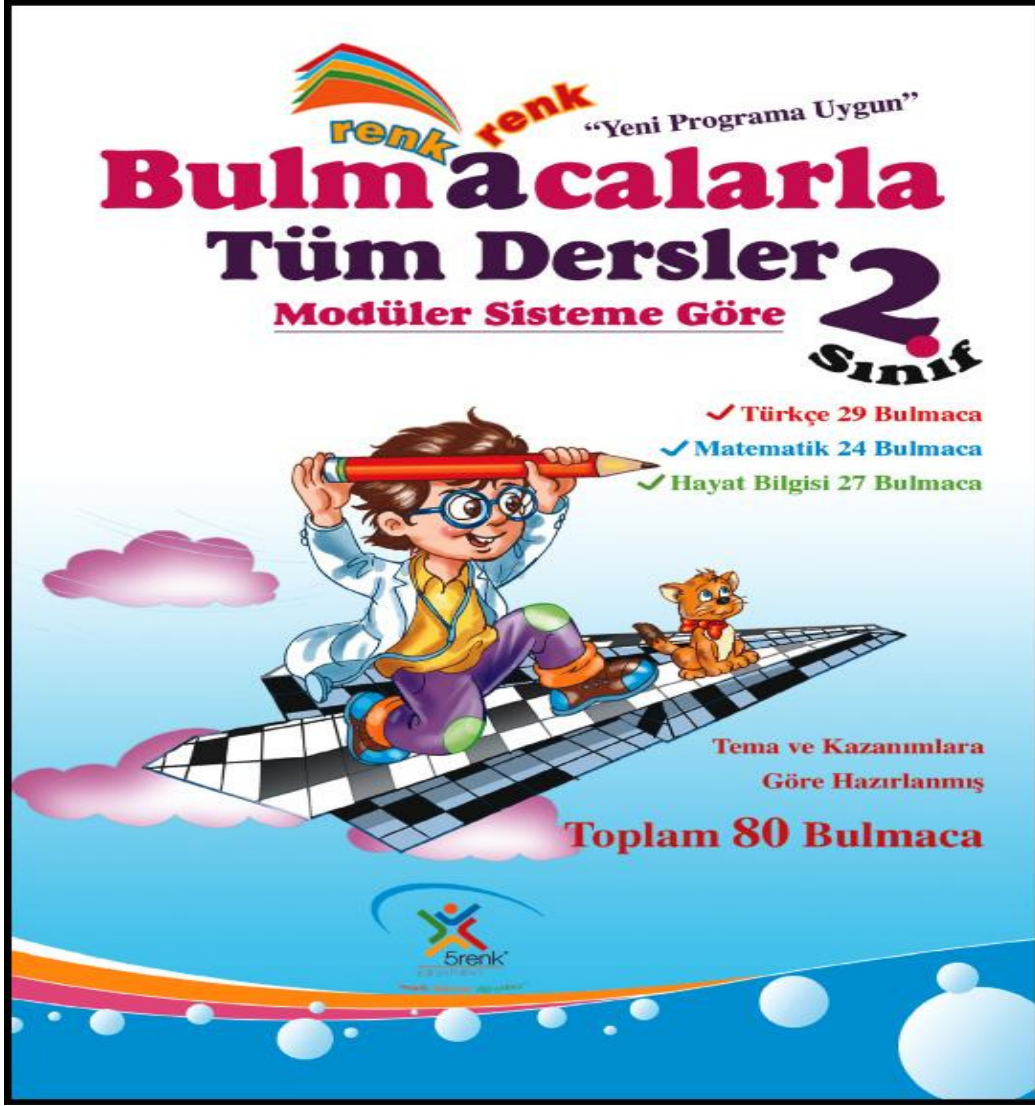
Güneş Gazetesi Bulmaca Sayfası Reklamı

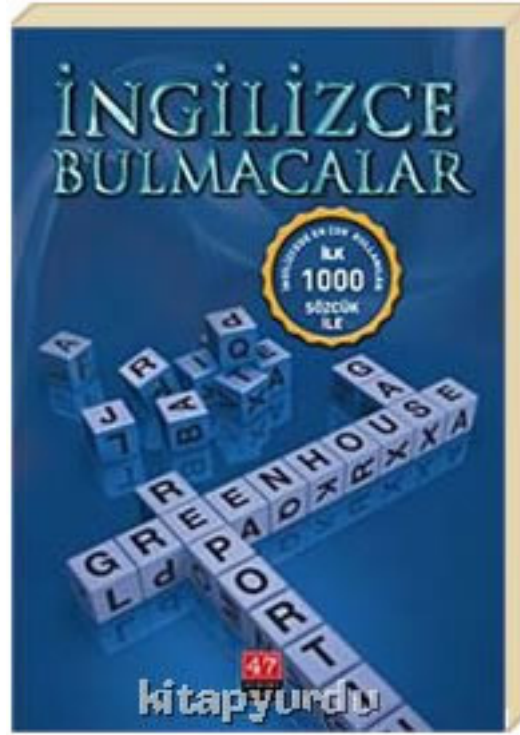

Ek: XXII Cumbulcuların Buluşmalarından

Ek: XXIII

Ek: XXV

Ek: XXVI

Ek: XXVII

Ek: XXVIII

ÖZET

[TİKBAŞ, Fadime]. [Bulmacaların Kültür, Eğitim ve Kültür Ekonomisi Kapsamında İşlevleri], [Yüksek Lisans Tezi], Ankara, [2011].

Kültürel bellekten değişen üretim ve tüketim ortamları dikkate alınarak nasıl yararlanılabileceği sorusu türlü bağlamlarda cevabını aramakta olan bir sorudur. Bu çalışmada soruya bir cevap olarak, geleneksel kültürün popüler alanda daha görünür, hissedilir olmasına araç olabilecek bir yöntem öne sunulmuştur.

Bulmacalar toplumun her kesiminden ilgi görür; okur-yazar olma gerekliliği dışında hiçbir toplumsal ayrımı barındırmaz; gazete, dergi ve internet sitelerini kapsayan tüketim ağları sayesinde kolayca ulaşılabilir olup başlayanın mutlaka sonunu getirmek istediği bir tutkudur.

Hemen herkesin kolaylıkla tespit edebileceği bu ilgi, kültür eğitimi ve kültürlenme süreçlerine dahil edilerek popüler alanda gelenekselin kullanılamaması sorununa bir çare olabileceği gibi, 'bilginin kuşaktan kuşağa geçişini okul dışı olanaklarla sağlamak' anlamında da iyi sonuçlar alınabilecek bir çıkış noktası sunar. Bulmacalarla ilgili tanımlarda bulmacaların bir oyun olarak değerlendirilmesi oyunun en açık işlevlerinden biri olan eğlenceyi vaat eder. Bulmacalar, eğlendirerek öğretme amacının hayli geniş bir uygulama alanıdır.

Medyanın bulmacalarda da yansımaları bulan tek tipleştirici etkisi, gene medya eliyle bulmacalar aracılığıyla bir zenginliğe dönüştürülebilir. Çalışmada, 'toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlar' anlamına gelen somut olmayan kültürel mirasın bulmaca içeriklerinin zenginleştirilmesi adına başvuru kaynağı olabileceği ortaya konmuştur.

Çalışmada bir kavram olarak bulmacalar üzerinde durulduktan sonra bulmacaların dünyadaki ve Türkiye'deki görünümü belirginleştirilmiş, yapısı ve türleri açıklanmış, beslendiği kaynaklar; üretim, aktarım ve tüketim ortamları üzerinde durulmuş; bulmacaların yaygınlığı verilerle desteklenmiş ve türlü bağlamlardaki işlevleri sıralanmıştır. Kültür eğitiminde bulmacaların etkili bir araç olabileceği tezi ortaya atılmış, bu tezi destekleyen örnekler sıralanarak, önerilen içerikler kültür eğitiminde kullanılabilecek bulmacalara uygulanmıştır.

Anahtar Sözcükler

1. Bulmacalar
2. Kültürel Bellek
3. Kültür Eğitimi
4. Somut Olmayan Kültürel Miras
5. Uygulamalı halk bilimi

ABSTRACT

[Tikbaş, Fadime]. [The Functions of Crosswords Within The Context of Culture, Education and Economy of Culture], [Master Thesis], Ankara, [2011].

The question of how the cultural memory considering the changing consumption and production environments can be utilized is still looking for an answer in terms of various contexts. In this study, in response to this question, a method which can pave the way for traditional culture to be more visible and effective in popular areas is suggested.

Crosswords get attention from every class of society, does not include any necessity except for being literate, can be accessed from newspaper, magazines internet, turns into a passion that can't be left undone for those who begin to solve.

This interest which can be spotted by nearly everyone, by including cultural education into cultural development process, can be a solution for not using traditional culture in popular areas, as well as this presents solution for providing a starting point that good results can be taken in terms of passing knowledge to succeeding generations outside of the school. In crosswords definitions, being evaluated as a game, promises the most obvious function of a game, entertainment. Crosswords are wide application fields of the purpose of teaching by entertaining.

Media's effect of monotype which can be found in crosswords,too can be turned into a fortune by the help of media and crosswords. In study, It is stated that cultural heritage which is abstract and which means "applications which are defined as a part of the cultural heritage by peoples, groupes and persons in some circumstances, representations, statements, knowledge, abilities and related means and cultural places" can be an application basis on behalf of enrichment of contents of crosswords.

In study, after it was put amphasis on crosswords as an concept, the appearance of crosswords in the world and in Turkey was determined. It was dwelled upon where crosswords are nourished, consumption and production environments, extensiveness of crosswords was supported with datas and was listed its functions in various contexts. The thesis of crosswords can be effective instruments in education

of culture was put forward, by arranging the examples which supports this thesis, the suggested contents were applied to the crosswords that can be used in the education of culture.

Key Words

1. Crosswords
2. Cultural Memory
3. Education of Culture
4. Intangible Cultural Heritage
5. Applied Folklore